

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 26

FÖRSTA KAMMAREN

1966

25 maj

Debatter m. m.

Onsdagen den 25 maj

Sid.

Svar på interpellationer:

av herr Jacobsson, Gösta, ang. den senaste händelseutvecklingen inom EEC och EFTA	3
av herr Kristiansson, Axel, ang. en överenskommelse mellan Sveriges och Danmarks regeringar om dansk export av kött till Sverige, m. m.	4
av herr Skårman ang. en översiktlig riksplanering av kusttrakterna, m. m.	12
Vissa ändrade bestämmelser om expropriation	17
Riksdagens förvaltningsorganisation	28
Vissa ändringar i kammarens ordningsstadga	28
Förbättrad sjukpenningförsäkring	29
Vapenfri tjänst	49
Om ett miljöpolitiskt handlingsprogram	73
Riksstatens uppställning	75
Beskattning av aktievinster, m. m.	76
Inkomsten från riksbanksfonden	118

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 25 maj	Sid.
Tredje lagutskottets utlåtande nr 47, ang. ändring i lagen om expropriation m. m.	17
Utrikesutskottets memorial nr 6, ang. uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden	28
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 35, ang. ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar ..	28
Sammansatta konstitutions- och bankoutskottets betänkande nr 1, ang. vissa förslag rörande riksdagens förvaltningsorganisation	28
Motion nr 759, av herr <i>Pettersson, Georg, m. fl.</i> , ang. vissa ändringar i kammarens ordningsstadga	28
Konstitutionsutskottets memorial nr 36, ang. ändrad lydelse av § 80 riksdagsordningen	29
— nr 37, ang. ändring i stadgan om ersättning för riksdagsman-nauppdragets fullgörande m. m.	29
Andra lagutskottets utlåtande nr 47, ang. förbättrad sjukpenningförsäkring	29
Statsutskottets utlåtande nr 114, ang. förbättrad sjukpenningförsäkring	49
Andra lagutskottets utlåtande nr 45, ang. förslag till lag om vapenfri tjänst m. m.	49
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 48, om ett miljöpolitiskt handlingsprogram	73
Statsutskottets utlåtande nr 115, ang. förslag till stat för riksgäldsfonden	75
— nr 118, ang. riksstatens uppställning	75
— nr 119, ang. avsättning av kommunalskattemedel till budgetutjämningsfonden	76
— nr 120, ang. kostnader för svenska FN-styrkor m. m.	76
Bevillningsutskottets betänkande nr 46, ang. ändrad lydelse av 35 § 2 och 4 mom. kommunalskattelagen, m. m.	76
Bankoutskottets utlåtande nr 33, ang. ändring i förordningen om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.	118
— nr 34, ang. ändrad lydelse av 62 § lagen om bankrörelse	118
— nr 36, ang. inkomsten från riksbanksfonden	118
Första lagutskottets memorial nr 34, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	120

Onsdagen den 25 maj förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.00; och dess förhandlingar leddes till en början av herr andre vice talmannen.

Justerades protokollet för den 18 innevarande månad.

Ang. den senaste händelseutvecklingen inom EEC och EFTA

Herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet **LANGE**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Gösta Jacobssons* interpellation angående den senaste händelseutvecklingen inom EEC och EFTA, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Gösta Jacobsson har frågat om jag är beredd att före riksdagens sommaruppehåll lämna en redogörelse för den senaste händelseutvecklingen inom EEC och EFTA och dess konsekvenser för svensk export och för svensk politik.

Det är bara två månader sedan jag i denna kammare under utrikesdebatten utförligt redogjorde för den aktuella situationen i marknadsfrågorna. Jag delgav därvid kammaren också regeringens bedömningar av situationen i såväl dess ekonomiska som politiska aspekter. Sedan dess har inte hänt något som kan ge anledning att i något väsentligt avseende ändra dessa bedömningar. Jag kan därför inte se att en ny diskussion skulle vara av sådant värde att den motiverade att ta riksdagens nu mycket hårt ansträngda tid i anspråk. För integrationsfrågans behandling vid ministerrådmötet inom EFTA och för den senaste uppgörelsen inom EEC kommer riksdagens ledamöter att före sommaruppehållet få en skriftlig redogörelse.

Herr **JACOBSSON, GÖSTA**, (h):

Herr talman! Jag tackar herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet för svaret på den interpellation, som jag trots den korta tid som återstår till riksdagens slut fått kammarens tillstånd att framställa. Svaret kunde förvisso ha varit mera uttömmande. Det var i det torftigaste laget, jag hoppas herr handelsministern ursäktar att jag säger det.

Jag försäkrar herr statsrådet att min fråga inte var framställd av personlig nyfikenhet. Jag är prenumerant på publikationer om vad som händer på detta område så att jag — nödtorftigt i varje fall — kan följa med. Interpellationen är i stället dikterad av den djupa oro som man inom vidsträckt kretsar av svenskt näringsliv känner över vad man med rätt eller orätt tolkar som passivitet från regeringens sida.

I motsats till handelsministern från hans höga utsiktspunkt och med hans internationella kontakter hyser jag från mina grodperspektiv, om jag får kalla det så, den uppfattningen, att det sedan debatten i mars har hänt åtskilligt som riksdagen kunde ha anledning att diskutera. Jag vill peka på EEC-uppgörelsen senast i Bryssel, som icke blott betecknade enighet om jordbrukspolitiken inom EEC. Enbart detta kommer att få konsekvenser inom svenskt jordbruk. Därtill kommer att enighet uppnåddes om den slutliga uppbyggnaden av tullunionen inom EEC med slopande av återstoden av de inre tullmurarna 1968 och läggande av slutstenen i den gemensamma yttre tullmuren med alla konsekvenser härav för den svenska industriexporten. Allt större hinder reses för exporten, som redan nu börjar få svårare att hävda sig på sina traditionella marknader på kontinenten.

Ang. en överenskommelse mellan Sveriges och Danmarks regeringar om dansk export av kött till Sverige, m. m.

Det är den ena saken.

Den andra saken är vad som hänt inom EFTA, speciellt för Storbritanniens vidkommande och vid Bergenmötet. Löftet om avskaffande av den brittiska 10-procentiga importtullen den 1 november är att välkomna på allt sätt. Men, herr talman, samtidigt har kommit meddelandet om det brittiska regeringsförslaget om införande av en s. k. Selective Employment Tax, en lönskatt, som innebär att den engelska industrien får subsidier från staten, vilka enligt uppgift belöper sig till 3,7 miljarder kronor årligen, och exportrabatter på cirka 1,2 miljard. Det har uppgivits att detta industristöd i form av subsidier och rabatter skulle uppgå till ej mindre än mellan 4 och 12 procent på varuvärdet för vissa exportprodukter.

Jag beklagar att handelsministern inte funnit nödigt att kommentera denna sak och uttala sin mening om de engelska åtgärdernas överensstämmelse i varje fall med andan i EFTA-avtalet.

Vidare har statsrådet och chefen för handelsdepartementet utanför riksdagen fällt yttranden, som vittnar om en större positiv förståelse för en integrerad Europamarknad än tidigare. Jag skall inte närmare gå in på den frågan, men det hade varit välkommet om dessa yttranden hade fällts eller upprepats i riksdagen.

Herr talman! För undvikande av missförstånd från herr statsrådets sida vill jag säga, att jag inte är någon helfrälst anhängare av myten om den europeiska stormarknadens och den 100-procentiga integrationens välsignelser. Tvärtom tror jag mer på behovet av en viss måttlig protektionism för vårt lands vidkommande just nu. Men jag är rädd för att vårt land hamnar utanför murarna till följd av egen politisk oföretagsamhet.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Herr Jacobssons rädsla för att vi skall hamna utanför tullmu-

rarna i EEC har jag en viss förståelse för. Läget är ju det, att viljan hos EFTA och dess medlemsstater att verka för en lösning av den stora europeiska marknadsfrågan alltså är lika intensiv som den varit alltsedan EFTA kom till. Åtskilliga initiativ har tagits i den riktningen. Det vet herr Jacobsson. Han har ju redan talat om att han med noggrannhet följer EFTA Bulletin och jag är glad över det. Den är värd sin läsekrets.

Jag kan också förstå att man inom svenskt näringsliv kan hysa oro och en viss otålighet, men orsakerna till att vi inte kommit längre vid lösningen av den stora marknadsfrågan får ju inte sökas inom EFTA eller dess medlemsländer utan beror på förhållanden inom EEC, som jag inte nu skall närmare gå in på. Det är väl ändå uppenbart för var och en i denna församling, var de egentliga orsakerna till den fortsatta diskriminationen är att söka.

Om jag kan förstå otåligheten och oron har jag emellertid desto svårare att förstå de försök till misstänkliggörande av våra strävanden, som herr Jacobsson också ger uttryck åt i denna församling. Det är det som uppkallat mig att på nytt ta till orda.

Det finns ingen grund för den anklagelse som ligger förborgad i herr Jacobssons påstående här, och han får ursäka mig om jag med en viss rörelse framhåller, att jag tror att det är till ytterlig skada för våra möjligheter att stärka EFTA och göra det bästa möjliga av en svår situation.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. en överenskommelse mellan Sveriges och Danmarks regeringar om dansk export av kött till Sverige, m. m.

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet **HOLMQVIST**, som medde-

Ang. en överenskommelse mellan Sveriges och Danmarks regeringar om dansk export av kött till Sverige, m. m.

lat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr *Axel Kristianssons* interpellation angående en överenskommelse mellan Sveriges och Danmarks regeringar om dansk export av kött till Sverige, m. m., och nu yttrade:

Herr talman! Herr Axel Kristiansson har frågat dels om jag vill redogöra för innebörden av en med Danmark träffad överenskommelse om åtgärder för att underlätta import av danskt nötkött, dels om jag anser överenskommelsen ligga i linje med jordbruksprisregleringen och om jag — om så ej är fallet — kommer att föranstalta om överläggning med jordbrukets representanter för kompensation för de förluster som kan förorsakas.

I anledning av den första frågan vill jag först erinra om att en traditionell import av danskt nötkött till Sverige ägt rum inom ramen för det avtal, som träffats mellan Sverige och Danmark om samhandeln med jordbruksprodukter. Under det senaste året har dock denna import minskat till en helt obetydlig kvantitet. Med hänsyn härtill har den svenska regeringen — efter det ärendet behandlats i utrikesnämnden — förklarat sig beredd att, såsom en kortfristig lösning i avvaktan på övervägandena rörande den framtida svenska jordbrukspolitik, fram till den 1 juli 1967 vid bestämmandet av det belopp, som enligt jordbruksavtalet årligen skall tillfalla Danmark, beakta vissa förluster vid dansk nötköttexport. Vid export till Sverige enligt speciella långtidskontrakt skall sålunda Danmark kompenseras för den förlust som kan uppkomma om vid införseln den danska noteringen, ökad med gällande svensk importavgift, överstiger i Sverige tillämplig notering. Denna notering förutsätts dock någorlunda motsvara det svenska mittpriiset.

Vad gäller den andra frågan anser jag mig böra framhålla att enligt jordbruksprisregleringen åtgärder för att hindra import ej skall vidtas förrän

den svenska noteringen underskrider den nedre prisgränsen. Dessutom bör understrykas att om den svenska noteringen såsom avsett är motsvarar den danska »fællesnoteringen» med tillägg av det svenska gränsskyddet någon kompensation till Danmark inte kommer att utgå. Jag kan därför inte finna att nyss nämnda svenska utfästelse strider mot den svenska jordbruksprisregleringen. Slutligen vill jag erinra om att i de provisoriska jordbruksregleringarna utfästelser gjorts om prövning av eventuell gottgörelse till jordbruket till följd av inverkan av EFTA.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för svaret. Jag tackar kanske närmast för att svaret kom så snabbt. Jag tror nämligen det är utomordentligt angeläget att få klarhet på denna punkt och inte minst att få reda på vilka motiv och bedömningar som ligger bakom regeringens syn på denna fråga.

Jag måste tyvärr säga att svaret, sådant det är avgivet, är så kryptiskt till sin läggning, att några absolut klara tolkningar av avtalets innebörd och framför allt dess verkningar inte går att göra. Jag reserverar mig därför för eventuella feltolkningar. För att i någon mån få klarhet i vissa sammanhang ser jag mig också nödsakad att ställa en del följdfrågor, vilka jag återkommer till senare.

Tyvärr måste jag konstatera — vilket jag också befarade när interpellationen skrevs — att man här introducerat en helt ny princip, innebärande att svenska pengar ställs till förfogande för att subventionera export av kött till Sverige. Tidigare till Danmark avräknat belopp enligt den överenskommelse, som jordbruksministern åberopade, har såvitt jag har mig bekant ej fått användas för dylikt ändamål. Enligt vad man nu kan utläsa av svaret kommer också

Ang. en överenskommelse mellan Sveriges och Danmarks regeringar om dansk export av kött till Sverige, m. m.

detta belopp med sannolikhet att öka — man kan dock inte på förhand säga hur mycket.

Motivet till denna överenskommelse skulle enligt jordbruksministern vara att den danska exporten till Sverige på senare tid starkt minskat i omfattning — vilket ju är riktigt — beroende på att den svenska noteringen legat lägre än den danska fællesnoteringen plus den svenska importavgiften. En sak som jordbruksministern däremot inte nämner, men som bör observeras i sammanhanget, är att detta helt förorsakas av konkurrensen från den australiensiska exporten hit, som på senare tid ökat starkt och övertagit den danska exportens roll som förstaplansimport i vårt land.

Eftersom denna import från Australien inte var aktuell i det läge, då principerna för den alltjämt rådande jordbruksprisregleringen fastlades och importavgiften avvägdes med hänsyn till då rådande importmöjligheter och avsedda inhemska priser, kan det starkt ifrågasättas, om inte Danmarks konkurrensmöjligheter på den svenska marknaden — det är såvitt jag förstår det frågan gäller — bort återställas på annat sätt, nämligen med beaktande av importen från Australien.

Jag kan inte finna annat än att jordbruksministrernas agerande här de facto är ett erkännande att importen hit från Australien är något av en dumping — i annat fall skulle det knappast föreligga någon möjlighet att med direkta politiska medel prioritera import från annat land. Om importen skulle betraktas som dumping, skulle jordbruket vara skyddat mot den enligt gällande jordbruksavtal, och därmed skulle också Danmarks situation vara klar utan att man behövde gå den omväg som nu har använts.

Låt mig, herr talman, i anslutning till det första avsnittet i svaret få ställa ett par konkreta frågor. I svaret står det: »Vid export till Sverige enligt speciella

långtidskontrakt skall sålunda Danmark kompenseras för den förlust som kan uppkomma om vid införseln den danska noteringen, ökad med gällande svensk importavgift, överstiger i Sverige tillämpad notering.» Detta är i och för sig klart och kan inte på något sätt missförstås. Men om den följande passusen skulle jag gärna vilja ha närmare besked: »Denna notering förutsätts dock någorlunda motsvara det svenska mittpriset.»

Innebär detta, herr jordbruksminister, att den här återopade subventionen utgår endast om det svenska priset ligger under eller är lika med mittpriset? Om så är förhållandet frågar jag varför, givetvis med hänsyn till det svenska jordbruket. Sannolikheten talar för att vi i ett dylikt prisläge har en överfylld inhemsk köttmarknad, där jordbruket måste sänka priset för att kunna sälja. I ett sådant läge kan det inte vara rimligt att speciellt underlätta import. Om denna tolkning är felaktig — och det förutsätter jag, men det är dock den tolkning som man närmast kan utläsa ur svaret — innebär då denna klausul att subventioner skall skjutas in för att hindra att priset stiger över mittprisenivån, alltså i realiteten att en ny övre prisgräns införs?

Jag tror det är angeläget att jordbruksministern på denna punkt ger ett klarare besked än det som svaret ger om hur avtalet skall fungera i detta avseende.

Min andra fråga gäller, huruvida denna överenskommelse ligger i linje med jordbruksprisregleringens anda och innehåll. Ätminstone av svaret att döma anser jordbruksministern att så är fallet.

Jag är medveten om att svaret på denna fråga är beroende på innebörd och tolkning av överenskommelsen som sådan. Men med den tolkning som jag ser mig nödsakad att ge, grundad på det svar jordbruksministern har lämnat — såvitt jag inte alldeles har missförstått

Ang. en överenskommelse mellan Sveriges och Danmarks regeringar om dansk export av kött till Sverige, m. m.

det — kan inte jag finna att den ligger i linje med, utan snarare måste stå i strid mot jordbruksprisregleringen. Det är ju ändå på det sättet, att vi här har ett system med en övre och en nedre prisgräns, inom vilka priserna får röra sig fritt utan några som helst korrigeringar. Jordbruksministern bekräftar för övrigt också detta då han säger, att åtgärder för att hindra import ej får vidtas förrän den svenska noteringen underskrider den nedre prisgränsen. Detta är riktigt, men i konsekvens därmed gäller ju också att man ej bör underlätta import så länge priset inte överstiger den övre prisgränsen.

Jag kan inte finna annat än att man här har underlättat en import i ett läge, då priserna klart ligger mellan angivna gränser och också på betryggande avstånd från den övre prisgränsen. Och detta, herr jordbruksminister, har jag svårt för att finna ligga i linje med jordbruksprisregleringens anda och målsättning.

Låt mig till sist herr talman, säga, att den gjorda överenskommelsen för mig är oförklarlig också ur en annan synpunkt, nämligen med tanke på den framtida jordbrukspolitiken. Den politik som jordbruksministern i varje fall vill introducera i vårt land förutsätter ju faktiskt en mycket stark utslaktning av kor — ju fler och ju fortare, desto bättre. Denna utslaktning jämte en än så länge alltfjämt mycket stor ungnötsproduktion måste ju leda till att den svenska marknaden mycket väl täcks för en tid framåt. Denna jordbruket påtvingade utslaktning och omställning kan ju inte ske utan mycket stora förluster. Det är alldeles klart att varje åtgärd som vidtas för att underlätta import till Sverige måste kosta pengar för en däremot svarende ökad export.

Herr talman! Jag vill sluta med dessa synpunkter och hoppas, att jordbruksministern på de frågor jag här har ställt försöker att ge ökad klarhet i sitt svar.

Herr statsrådet **HOLMQVIST:**

Herr talman! Herr Kristiansson förklarade att det för honom var omöjligt att förstå en del av den fråga det här gäller. Det är mycket möjligt, men det hindrar ju inte att uppgörelsen bör kunna förstås av dem som skall tolka den.

Herr Kristiansson sade att han var tacksam för att svaret kommit snabbt, men det var tydligen det enda han var tacksam för. Han tog sedan tillfället i akt och ställde några ytterligare frågor, där han menade att jag borde stå till svars och redogöra för vissa åtgärder.

Jag vill säga till herr Kristiansson, att jag självfallet har funnit anledning att informera dem det vederbör, i första hand då Sveriges slakteriförbund, Kooperativa Förbundet och representanter för den enskilda kött handeln, vilka omedelbart efter mötet i Bergen fick information i denna fråga. Detta har således ägt rum, och jag tycker att jag som departementschef i det fallet utträtt vad som på mig bör ankomma för att informera om denna uppgörelse.

Emellertid är det klart att herr Kristiansson har rätt att såsom riksdagsman ställa en fråga för att få de åtaganden, som den svenska regeringen har gjort, ytterligare belysta även om vi haft frågan uppe till behandling i utrikesnämnden — som jag angav.

Jag får först och främst säga att herr Kristianssons utgångspunkt, på grund av den beskrivning som herr Kristiansson gjorde dels av importen av kött från Australien, dels av importen från Danmark, föreföll vara att till varje pris motarbeta sådan import. Det är en fullständigt felaktig utgångspunkt. Den svenska jordbruksregleringen syftar ingalunda till att instänga oss, utan vi skall ha möjligheter att driva handel med andra länder. Det skall vara möjligt för de svenska konsumenterna att kunna efterfråga andra varor än just de som är framställda i Sverige.

Ang. en överenskommelse mellan Sveriges och Danmarks regeringar om dansk export av kött till Sverige, m. m.

Det tjänar inte så mycket till att försöka bedöma australienimporten i detta sammanhang. Herr Kristiansson menade att då det nu har vidtagits åtgärder för att underlätta möjligheterna för Danmark att sälja varor i Sverige, så är detta ett uttryck för att importen från Australien varit dumping. Dessa saker har ju inget samband med varandra. Den nu vidtagna åtgärden är i överensstämmelse med andan i det avtal vi har träffat med Danmark att medverka till att den svensk-danska samhandeln med jordbruksprodukter skall främjas och utvecklas.

Vad som har inträffat under de senaste åren är att Danmarks möjligheter att avsätta nötkött i Sverige ständigt har försämrats. Orsakerna därtill är många, bl. a. en ökad utslaktning i Sverige och en ändrad struktur av köttproduktionen, vilken senare har bidragit allra mest, skulle jag tro. Ett faktum är att vi under åren 1961/62 och 1962/63 hade en import av nötkött från Danmark på mer än 20 miljoner kronor om året — den var visserligen något lägre därefter, beroende på mul- och klövsjuka och andra ting — men under det senaste halvåret i fjol var importen från Danmark sammanlagt endast 57 ton till ett värde av 270 000 kronor.

Det visar således att vi ingalunda har importerat mer från Danmark än tidigare; tvärtom har importen sjunkit ner till en obetydlighet. Detta får vi konstatera trots att vi i olika sammanhang gett uttryck för att vi vill försöka främja en utveckling i samhandeln med jordbruksprodukter med Danmark. Det är dessa förhållanden som är anledningen till att vi nu vidtar dessa åtgärder, herr Kristiansson. Det har ingenting i övrigt med vår bedömning av importen från Australien att göra. Det finns för övrigt tecken som tyder på att den kommer att bli väsentligt mindre under den närmaste tiden.

Jag tror vi får vänta och se vilka

verkningar denna uppgörelse med Danmark kan få. Herr Kristiansson tycks föreställa sig att det inte skulle vara möjligt för den svenska kötthandeln att bestämma priserna efter sina egna önskemål. Jag tror inte svensk kötthandel kan bli missgynnad annat än om det visar sig att vi inte kan konkurrera med danskarna i övrigt, d. v. s. om de skulle få fram bättre kvalitet på köttet. Men jag har inte anledning att tro det. Jag har förhoppningen att uppgörelsen skall underlätta för den handel, som vill ta in kött från Danmark, att kunna få uppgörelser till stånd med de danska exportörerna, som möjliggör en mer långsiktig och trygg försörjning av kött från Danmark. Det som är avsett att åstadkommas, har vi sagt, skall ske inom ramen för den traditionella handeln. Skulle denna import komma att bli väsentligt större än den traditionellt varit, så är det klart att jag kan medge att det innebär en viss förändring och att det då uppstår ökade avsättningssvårigheter för de svenska köttproducenterna. Det är emellertid endast under den förutsättningen man kan säga att uppgörelsen haft en negativ verkan.

I övrigt har jag kanske inte anledning att svara på frågorna. Möjligen skall jag ta upp en fråga som herr Kristiansson ställde till mig av följande innebörd: Vad händer om priset i Sverige kommer att ligga över mittpriset?

Ja, den situationen kan uppkomma. Om det är så att man har lätt att avsätta kött här i landet så stiger priserna i allmänhet. Det är väl möjligt att en sådan situation kan uppkomma — dock tror jag det knappast därför att man i allmänhet talar om svårigheten att bli av med köttet; det gjorde också herr Kristiansson. I ett sådant läge spekulerar man väl knappast över att försöka höja priserna för hemmakonsumtionen. Om man höjer priset så händer dock ingenting. Danmark får ju ingen kompensation alls, om deras notering plus

Ang. en överenskommelse mellan Sveriges och Danmarks regeringar om dansk export av kött till Sverige, m. m.

införelseavgiften ligger under det pris som tas ut i Sverige. Då finns det ju ingenting att kompensera.

Jag kan inte se att det förhållandet över huvud taget skulle behöva på något sätt verka oroande, och jag har därför svårt att förstå herr Kristianssons fråga på denna punkt.

Jag vill till sist säga, att om man menar någonting med deklARATIONER om att vi inom EFTA eller i Norden skall försöka att utveckla det ekonomiska samarbetet och då även eftersträva att så långt det är möjligt få in jordbruksproduktionen i sammanhanget, så måste man verkligen också vara beredd att göra någonting. Man får inte som herr Kristiansson stå upp och reagera så kraftigt när man har träffat en uppgörelse, vars innehåll dock endast är ett försök att bibehålla så mycket som möjligt av den samhandel med nötkött som tidigare har förekommit.

Herr **HERNELIUS** (h):

Herr talman! Det är inte min avsikt att gå in i sakfrågan, även om det där skulle finnas mycket att säga. Det var bara en formulering från jordbruksministerns sida som föranledde mig att begära ordet.

Jordbruksministern sade att ärendet var uppe till behandling i utrikesnämnden. Det är inte någon korrekt beskrivning. Det var *inte* någon behandling i utrikesnämnden. Såväl statsministern och jordbruksministern som herr Palme, som var närvarande då och som är här nu, ger mig säkert rätt i att det var fråga om en anmälan av jordbruksministern att ärendet övervägts.

Herr **KRISTIANSSON, AXEL**, (cp):

Herr talman! Jordbruksministern menar att det närmast var onödigt att ta upp denna fråga här i riksdagen därför att han hade informerat dem det vederbör, alltså Slakteriförbundet och övriga jordbruksorganisationer.

Jag skulle nog vilja säga att det kanske varit ännu mera tacknämligt om han hade *överlagt* med dem det vederbör innan han fattade sitt beslut. Men så har tydligen inte skett. Jordbruksministern brukar ju alltid i andra sammanhang hävda, att när det gäller att fastställa ett jordbruksprisavtal är det riksdagen som bestämmer. Då borde det inte vara förmätet att begära att riksdagen också får reda på hur man hanterar detta instrument. Det är mot den bakgrunden jag har ställt dessa frågor.

Vidare vill jag säga, att det är ett fullständigt missförstånd om jordbruksministern vill göra gällande att jag menar att importen skulle vara suspekt. Jag vet att vi enligt jordbruksregleringen skall ha en fri import och förmenar heller inget annat så länge priserna ligger inom de gränser som vi här har fastslagit. Det är ingenting okänt för mig.

Jordbruksministern säger vidare att den danska exporten hit — som har krympts mycket starkt, det är riktigt — inte har något samband med den australiska exporten hit. Det måste den väl ändå ha, eftersom importen från Australien enligt vad statistiken utvisar fullständigt har trängt ut den danska, då köttet från Australien kan säljas till lägre pris. De andra faktorer som här tas in i bilden är inte så nya som den australiska exporten hit. Det måste ändå vara den huvudsakliga faktorn.

De australiska priserna plus importavgiften konstituerar i dag det svenska priset, och då kan inte Danmark exportera sitt kött hit. Såvitt jag förstår avser man nu subventionera importen från Danmark, så att Danmarks konkurrens-läge återställs. Det måste väl vara en riktig tolkning och den klagör väl ändå att samband finns.

Nu säger jordbruksministern, att i ett läge då det svenska priset överensstämmer med dansk notering plus importavgiften, utgår ingen ersättning till Danmark.

Om vi i Sverige håller ett så högt

Ang. en överenskommelse mellan Sveriges och Danmarks regeringar om dansk export av kött till Sverige, m. m.

köttpriis, att vi tar ut det danska priset plus importavgiften, så kommer vi att överflyglas av australisk import, därför att den bjuds ut till ett lägre pris. Det läget kan vi väl ändå inte ha i Sverige. Det kan varken hjälpa de svenska jordbrukarna eller de danska. Därmed är det väl ytterligare bevisat att detta har ett samband med den australiska importen.

Under detta anförande hade herr talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Det är möjligt, att herr Hernelius har rätt — jag kanske inte var så nogräknad i min definition nyss när jag sade, att denna fråga varit uppe till behandling. Jag antog att detta uttryck möjligen också kunde täcka det rätta förhållandet. I verkligheten informerade vi i utrikesnämnden mycket grundligt om denna fråga — både vad den gällde, förutsättningarna att nå resultat o. s. v., och vi ville på detta vis inhämta nämndens mening om förslaget. Därefter har regeringen träffat sitt beslut, det är riktigt, och jag vill således gärna ge herr Hernelius rätt i detta.

Vidare vill jag erinra herr Kristiansson om att jag sade, att när vi tar ställning till samhandeln med Danmark tar vi därmed inte ställning till frågan huruvida australienimporten är dumping eller ej.

Det är självklart att det finns ett visst samband. Åter vi upp en viss mängd kött här i landet, så måste naturligtvis varje import antingen hindra andra från att sälja kött till Sverige eller också påverka avsättningen för de svenska producentererna. Men jag är inte överens med herr Kristiansson om att vårt jordbruksavtal skulle innebära, att det inte får komma varor från andra länder än Danmark, eller att dessa länder inte

skulle få bjuda ut varorna till lägre pris än vad som framkommer genom dansk notering. Den danska noteringen plus den svenska införselavgiften utgör ett visst pris, men hindrar inte att det också kan säljas kött från andra länder.

Frågan om dumping får ju prövas utifrån de förutsättningar som är angivna för detta fall. I det här fallet kan man inte finna, att det av Australien sålda köttet är subventionerat. Förutsättningarna är andra där borta; man har förmodligen andra produktionskostnader än vi. Det är mycket svårt för oss att ha en mening om huruvida de får full täckning för dessa kostnader, men det väsentliga är att vi inte har kunnat konstatera någon subvention i det sammanhanget.

Den enda utfästelse som finns är den, att om vi kommer i ett läge, där priserna går under nedre prisgränsen, så har man rätt att påyrka åtgärder för att skydda denna nedre prisgräns. Det kan innebära antingen förbud mot import eller i vissa fall höjning av importavgiften.

Så är det, herr Kristiansson, det kan vi väl ändå vara överens om. Om herr Kristiansson vill bekräfta detta, bortfaller också allt resonemang om att det inte skall kunna komma in varor till priser, som ligger låt oss säga något under mittpriset, vilket är den situation herr Kristiansson beskrivit här.

Herr **KRISTIANSSON, AXEL**, (cp):

Herr talman! Det är en fullständig korrekt beskrivning som jordbruksministern har gjort om att inga åtgärder skall vidtagas förrän priserna tangerar den övre eller nedre prisgränsen, förutsatt givetvis att det inte är fråga om dumping. Finns det anledning att befara dumping, skall självfallet åtgärder vidtagas också när priserna ligger mellan prisgränserna. Det finns ingen glidning i mitt resonemang här, ty detta har jag konstaterat tidigare och jag är

Ang. en överenskommelse mellan Sveriges och Danmarks regeringar om dansk export av kött till Sverige, m. m.

fullt klar över hur det förhåller sig härmed.

Jordbruksministern sade vidare, att det är i och för sig ingenting märkvärdigt att import sker från ett annat land, som kanske har billigare produktionsförutsättningar, och det kan man kanske säga. Ett faktum är ändå att den gången man så att säga fastlade principerna för jordbruksprisregleringen — det var 1959, och i princip gäller detta alltså — och man gjorde avvägningar av importavgiften med hänsyn till den prisnivå man siktade in sig på i Sverige, så hade man det danska priset, i varje fall på animalieprodukter, som grund.

Nu har det kommit in en import som inte var aktuell den gången och som då inte heller kunde förutses. Det är ett konstaterande som är obestridligt. Hur detta skall bedömas är en annan sak, men det är självfallet att den åtgärd som har vidtagits har kommit till stånd för att göra det möjligt för Danmark att konkurrera med en import till Sverige som inte förekommit tidigare.

Till slut ytterligare en sak som också kan vara intressant i sammanhanget. Jordbruksministern brukar tala om att det svenska jordbruket förlorar så mycket på exporten genom slaktdjursavgifterna. Dessa avgifter måste emellertid bli större, därest importen till Sverige ökar, ty då måste en motsvarande kvantitet exporteras, vilken måste gäldas just med slaktdjursavgifter.

Herr statsrådet **HOLMQVIST:**

Herr talman! Jag har redan sagt i mitt förra anförande, att om vi från Danmark skulle få in en väsentligt större kvantitet nötkött än vi så att säga kan räkna in i den traditionella handeln, så kan det självfallet komma att återverka på det sätt som herr Kristiansson antydde.

Det är väl riktigt att den internationella handeln med kött inte var så utvecklade 1959 som den är i dag. Fram-

för allt hade vi inte byggt upp fryskedjorna på det sätt som nu har skett. Härvidlag har vi kommit långt i Sverige under de senare åren, och naturligtvis är detta en förutsättning för att det här i landet med framgång skall kunna säljas fruset kött från Australien.

Herr **LARSSON, NILS THEODOR,**
(cp):

Herr talman! Tillåt mig att bara göra ett par korta konstateranden.

Det är riktigt såsom herr Axel Kristiansson har sagt att år 1959, när sexårsavtalet ingicks — det är detta som det provisoriska avtalet bygger på i detta avseende — räknade man endast med den danska marknaden såsom möjlig importkälla. För att då få någon anknytning till ett utanför landet liggande prismättningsinstrument anknöt man till det danska priset.

Så har, särskilt under det senaste året, australiensarna uppträtt, vilket de har gjort på ett sådant sätt att varken svenskt eller danskt kött har kunnat konkurrera. Australiensarna har haft andra leveransförhållanden, annan styckning och annan putsning av kött, lägre priser o. s. v.

Under året har resonemang förts med myndigheterna om den australiensiska importen, men myndigheterna har inte godtagit och godtar tydligen ännu inte påståendet att detta är en import, som har karaktär av dumping och inte överensstämmer med de danska leveransförhållanden och priser, som i detta avseende utgör grunden för det svenska jordbruksavtalet.

Alltså kom danskarna bort ur bilden på den svenska marknaden. Och vad hände då? Jo, då träffade regeringen ett avtal med danskarna och gav dem ersättning för deras förluster på exporten till Sverige. Men de svenska leverantörerna — ersättes de männe i motsvarande mån? Det har dock verkat nedtryckande på det svenska priset, när

Ang. en översiktlig riksplanering av kusttrakterna, m. m.

alltså inte ens danskarna har kunnat vara med och leverera.

Herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Det sista anförandet var väl ändå en smula överdrivet. Ännu har det inte träffats något sådant avtal mellan någon exportör och importör. Överenskommelsen syftar emellertid till att möjliggöra detta. Det är först sedan importen har kommit till stånd och fått en mycket betydande omfattning, som det kan ligga någonting i det påstående som herr Nils Theodor Larsson gör.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. en översiktlig riksplanering av kusttrakterna, m. m.

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet **PALME**, som förklarat sig ämna vid detta sammanträde besvara herr *Skårman*s interpellation angående en översiktlig riksplanering av kusttrakterna, m. m., fick nu ordet och anförde:

Herr talman! Herr Skårman har riktat två frågor till mig rörande översiktlig planering av markanvändningen i riket och speciellt då våra kuster. Herr Skårman frågar hur långt frågan om en översiktlig riksplanering har fortskridit och om jag anser att områden, som enligt tidigare planeringar avsatts som strandskyddsområden eller skyddats på grund av sin naturskönhet bör få tagas i anspråk för industrianläggningar av antytt slag innan en riksplanering dragit upp fasta linjer för lokaliseringen.

På detta vill jag svara följande:

Herr Skårman har med anknytning dels till en av honom tidigare väckt motion, dels till vad 1964 års riksdagsrevisorer anfört om en översiktsplan för riket tagit upp den konkurrens vi har mellan skilda samhällsintressen om marken längs våra kuster. Inom tätort-

terna har vi sedan länge haft en omfattande konkurrens om den tillgängliga marken. Det nya är att denna konkurrens genom de förbättrade kommunikationerna på olika sätt kommit att omfatta snart sagt hela landet. Under de närmaste decennierna kan vi förvänta oss ytterligare krav på mark utanför tätorterna från flera håll, från näringslivet för produktion och distribution, från tätortsbefolkningen för fritidsbebyggelse och rörligt friluftsliv, från den offentliga samhällssektorn bl. a. för kommunikationer och för vattenförsörjningen till våra expanderande tätorter.

Gemensamt för många av dessa anspråk är att de avser enheter som antingen genom sin arealmässiga storlek eller genom trafikallstring, immissioner och sekundära investeringseffekter medför en miljöpåverkan långt utanför sin egen bygd. I takt med denna allt hastigare miljöförändring anføres allt oftare vetenskapligt eller kulturellt motiverade krav på skydd av unika eller särpräglade miljöer.

Herr Skårman exemplifierar frågeställningen med några konflikter om markanvändningen vid västkusten. Det är naturligt att man får konflikter när starka intressen i samhället står mot varandra och givetvis måste vi då söka finna metoder att få dessa konflikter lösta på ett tillfredsställande sätt. Härvid har från flera håll framställts krav på en översiktlig fysisk planering av våra kuster eller hela riket.

Fysisk planering är på intet sätt någonting nytt. I våra städer och andra tätorter har vi sedan länge en omsorgsfull planering av markens disposition för skilda verksamheter. Den översiktliga fysiska planeringen har i Sverige liksom utomlands tidigast växt fram kring de allra största städerna. I dag har vi regionplanering i ett flertal av de expanderande tätortsregionerna och vi har ett påtagligt behov av utvidgad och förbättrad sådan planering. Men därutöver behöver vi en planering på ett översiktligare sätt omfattande alla de

Ang. en översiktlig riksplanering av kusttrakterna, m. m.

markresurser som står till vårt förfogande, dvs. hela riket. Vi behöver en sammanfattande fysisk riksplanering.

Min företrädare i ämbetet meddelade den 1 maj i fjol att kommunikationsdepartementets resurser skulle utökas för att man skulle kunna intensifiera strävandena att få till stånd en mera översiktlig och framåtsyftande fysisk samhällsplanering. Sedan dess har det pågått ett utvecklingsarbete beträffande dessa frågor inom kommunikationsdepartementet. Jag hade häromdagen tillfälle att redovisa vissa överväganden beträffande en väsentlig aspekt. Enligt regeringens uppfattning är en översiktlig fysisk riksplanering angelägen och bör komma till stånd. Vi överväger f. n. metoder för en planering av markanvändningen och de administrativa formerna för arbetets bedrivande. I vilken omfattning planeringen behöver förändra rättsregler med bindande verkan liksom dessa rättsreglers utformning, kommer att bli föremål för fortsatta överväganden.

Herr SKÅRMAN (fp):

Herr talman! Jag ber att till kommunikationsminister Palme få framföra mitt tack för dagens svar på den på sin tid framställda interpellationen om en översiktlig riksplanering. Ett särskilt tack vill jag uttala för det samtidigt till mig översända föredraget som statsrådet höll i måndags vid årsmötet med Föreningen för samhällsplanering. Visserligen hade jag läst det mesta i gårdagens tidningar, men då jag inte hade tillfälle att närvara vid årsmötet var det intressant att på detta sätt få ta del av föredraget i sin helhet.

Som jag framhållit i interpellationen var det konkreta fall, som närmast givit anledning till min fråga. Emellertid sylvlar jag till vardags med spörsmål som nära, för att inte säga direkt, ansluter just till markanvändningen. Jag har därför under en lång följd av år intresserat mig för dessa frågor och i debat-

ter och artiklar sökt belysa dem. Byggnadslagen med sina region-, general- och detaljplaner i all ära, men de har liksom inte haft ryggrad nog att stå emot, när de påfrestningar kommit som de varit till för att reglera.

Jag skall dock inte så här i vårriksdagens elfte timme fördjupa mig i dessa frågor. Det har ju gått en tid sedan jag framställde interpellationen, men tiden har tydligen använts väl, och det är ju i alla fall huvudsaken. Må det vara mig tillåtet att uttala min anslutning till det mesta statsrådet Palme skisserat upp i sitt föredrag. Skulle jag som oppositionsman tillägga något vore det väl, att detta ännu så länge blott är ett utkast till planer, som alltså inte förts ut i verkligheten. Denna riksplanering borde förstas också ha kommit ett par årtionden tidigare — men det är ju inte statsrådet Palmes försummelse att så inte skett och jag kan inte anklaga honom för det. — När herr Palme använder uttrycket fysisk planering skulle jag bara vilja fråga: Vad står fysisk i motsats till?

Om jag således är nöjd med svaret på fråga nr 1 sådant det framgår av föredraget, så anser jag mig inte ha fått något svar på den principiella frågan nr 2. I min hand har jag Kungl. Maj:ts resolution den 5 februari 1965, vari Kungl. Maj:t ej funnit skäl göra ändring i det avslag länsstyrelsen i Hallands län den 29 augusti 1963 lämnat på en år 1961 ingiven dispensansökning om att få bygga en låg, arkitektritad sportstuga på en gammal hustomt på fastigheten Skällåkra 6° om cirka 180 000 kvadratmeter i den s. k. Biskopshagen i den omskrivna Värö kommun. Skälet var förbud enligt strandlagen och enligt 122 § byggnadslagen; båda bestämmelserna är ju numera överförda till naturvårdslagen. Men fredagen den 11 februari i år fick statens vattenfallsverk klarsignal att använda vissa medel för inköp av ett antal fastigheter på Biskopshagen vilka gränsar till Skällåkra 6°. Avsikten är ju att an-

Ang. en översiktlig riksplanering av kusttrakterna, m. m.

vända fastigheterna till ett värmekraftverk, och vi vet att staten inte — i motsats till oss andra, skogsägare m. fl. — behöver byggnadslov för att bygga.

Det är här jag skulle vilja ha en bekräftelse på att man inte får göra sådana här lappkast utan mycket väl underbyggda motiv, t. ex. av typen riksplanering. Nu har jag visserligen redan tidigare i pressen sett att det inom kommunikationsdepartementet tillsatts en planeringsgrupp för Väröproblemen; en synnerligen begränsad planering således, som inte ger några alternativ utan begränsar sig just till Värö kommun.

Jag har i statsrådet Palmes föredrag med intresse tagit del av hur man i kommunikationsdepartementet »stundom har en känsla av att kommunikationsdepartementets befattning med planfrågor i någon utsträckning består i att med handen för pannan registrera *fait accompli*». Så illa är det väl ändå inte, men jag skulle vilja formulera om liknelsen på det sättet att ni i departementet utan en överskådlig riksplanering sitter och beslutar med bindlar för ögonen, så att ni med tiden kommer att få ta er för pannan när följderna värker fram; det blir kanske anledning att fråga: »Hab' ich das alles gemacht?»

Låt mig till sist, herr talman, endast få sända med en hälsning till dem som skall besluta om denna riksplanering som skall komma: Gör den enkel, som något slags elastisk zonplan! Ju mer detaljerad den blir desto kortfristigare blir den. Jag tar inte gärna det missbrukade ordet »integrerad» i min mun annat än i matematiska samband. Men här om någonsin är ordet användbart. Samhällsbilden är så inmängd av i varandra ingripande rationella och irrationella faktorer, att man måste välja ut dem som har största inverkan på samhällsutvecklingen och sälla bort de andra. Första målet måste vara att välja ut de, jag skulle vilja säga »heliga» områden, som inte får röras, som vi skall lämna över orörda til våra efterkommande. Vi har säkert mark för alla våra

behov — det är ett stort land, ännu så länge ganska glest bebyggt — men vi måste planera dess utnyttjande väl och betänka att miljön är det av ett växande välståndets standardkrav som kommer att värdesättas högst när vi lekt av oss med den moderna teknikens alla påfund.

Jag ber än en gång att få tacka för svaret.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Om man skall vara riktigt ärlig, och det skall man väl alltid vara, är detta kanske en sak som egentligen inte skulle angå mig. Men när jag hör dessa toner är det nästan som om det vore musik för en gammal »planeringsgubbe».

Får jag erinra om, herr talman, att jag väckte den första motionen på detta område år 1953 i medkammaren och då förde ett resonemang, som i stort sett påminner om det nu förda. Jag vågar inte sträcka mig så långt som att säga, att det helt överensstämmer med dagens resonemang, men motionen innebar att vi skulle få regler för en mera allmän regionalplanering landet över. Sedan dess har det hänt åtskilligt, och i dag är det alldeles uppenbart att man är inställd på dessa linjer.

Jag tror att det är nödvändigt att någonting sker på detta område. Vi kan inte fortsätta med stridigheter av den art som uppkommit genom problemet på västkusten i Väröbacka. Vi måste väl ändå komma fram till en princip som accepterar att det skall finnas samsättningsmöjligheter även på de områden, där människor råkar bo fastän områdena till huvudsaklig del är avsedda för bad och förnöjelser. Det måste ske någonting av en boskillnad mellan dessa krav, så att man har klart för sig var man skall kunna satsa på den ena eller andra begivenheten.

Det har sagts i debatten av herr Skårman, att vårt land har utomordentliga resurser på olika områden, och det finns

Ang. en översiktlig riksplanering av kusttrakterna, m. m.

ingen anledning att bestrida det. Men hur goda resurserna än är måste det vara angeläget att deras användning på något sätt bestäms.

Jag för min del hälsar med tillfredsställelse det initiativ som statsrådet Palme av allt att döma är beredd att ta. Vi måste göra någonting åt detta, och jag tror att det är så mycket mera angeläget som våra naturtillgångar på detta område numera upptäckts inte bara av oss själva utan också av många andra som vill vara med och dela de håvor som finnes. Det måste vara en angelägenhet av första ordningen att då liksom klarlägga vilka möjligheter vi har att avstå, vad vi behöver för vår egen del och framför allt kanske för den expansion som samhället i övrigt väntar. Det är som sagt en angelägenhet av högsta vikt att angripa detta.

Herr statsrådet **PALME**:

Herr talman! Vi är helt överens här. Jag skall överlämna ett exemplar av föredraget även till herr Torsten Andersson.

Det var en fråga som herr Skårman ställde, nämligen vad fysisk planering är. Ja, det gäller användning av mark och anläggningar på denna mark inklusive kommunikationer och sådant. Skall man ha en motsats till fysisk planering, blir det inte psykisk planering, om möjligen någon tror det, utan snarare ekonomisk planering.

Jag delar den mening som herr Skårman gav uttryck åt att det inte kan bli fråga om någon detaljerad planering — helt enkelt av samma skäl som herr Skårman anförde, nämligen att man då stelt binder utvecklingen. Man får ständigt ändra planen, om man i detalj försöker avgränsa markanvändningen. Det får i stället vara en grov planering som fortlöpande kan anpassas till utvecklingen, till erfarenheten, till förändringarna i samhällsbilden.

Herr Skårman sade att det var synd att vi inte hade planen färdig. Det kan

man säga, men det är naturligtvis komplicerat att göra en sådan plan, och vi tänker inte töva med att försöka få i gång planeringsarbetet på detta område nu när vi gått igenom de grundläggande förutsättningarna.

Sedan snuddade båda herrarna vid Väröbacka, och det kan väl tillåtas mig — för att belysa vad vi här talar om — att ta Väröbacka som exempel. Här pågår nere vid hallandskusten en strid mellan två samhällsintressen, som i väsentlig mån är riksintressen. Det är klart att vi skall utnyttja våra skogar i södra Sverige. Väröbacka anses vara en lämplig plats för industriell planering, och därför har man velat välja den orten. Å andra sidan har vi då att ta hänsyn till vad som har kallats vår största folkvandring, nämligen urbaniseringen — om några decennier kommer 90 procent av befolkningen att leva i tätorter. Att trygga bra och välbelägna områden för rekreation och friluftsliv är väl ändå också ett riksintresse. Det finns de som säger att Väröbacka är ett av de mest natursköna och för rekreation bäst lämpade områden som kan uppletas längs hela Västkusten. Då frågar man sig: Vilka intressen väger tyngre, intressena hos skogsägarna som vill bygga fabriken och hos Vattenfall, som väl är något av en siamesisk tvilling i detta fall, eller friluftshintressena och naturvårdsintressena, där utstrålningen kommer från Göteborg å ena sidan och Borås å den andra?

Ärendet kom så småningom till regeringen, men då kom det som ett jordförvävsärende. Det gällde huruvida detta område är av väsentlig betydelse för jordbruket, och det kan ingen påstå att det är. Därför är det självklart att ett sådant tillstånd skulle ges för inköp av marken. Det har varit angeläget för mig att säga detta. Men detta innebär ju inget beslut om att en industrianläggning skall få uppföras på denna mark eller ej, ty den frågan har inte varit uppe till prövning. Då har man på visst håll sagt att sådant bör man inte tillåta.

Ang. en översiktlig riksplanering av kusttrakterna, m. m.

Så säger man på naturvårdssidan ty där menar man att det skulle innebära ett ingrepp i kustnaturen. Man har talat om vattenföroreningen. Man har talat om lukten. Det sades från ett håll att det luktar precis som i Mörrum, och då for några av de här intressenterna ner till Mörrum och stack näsan i vädret — om jag får uttrycka mig så — och fann att det luktade. De kom tillbaka och sade att så här kan man inte tåla att det luktar i Väröbacka.

Det är möjligt att frågan så småningom kommer upp till regeringen, nämligen för det fall att någon överklagar. Men om ingen överklagar ärendet, då kommer det inte upp till regeringen. Då avgörs det av en annan instans. Risker med denna situation är att när ärendet så småningom kommer upp på sådant sätt att dessa båda samhällsintressen skall vägas mot varandra, då har utvecklingen gått så långt, så många bindningar har skett och då har det kanske satsats så mycket pengar att prövningen inte längre blir fri. Det är det jag har menat med att man ibland har tvingats registrera fait accompli för att utvecklingen har gått så långt. Det gäller ju ofta stadsplaneärenden. Det är skälet till att vi har tillsatt den där arbetsgruppen om Väröbacka. Jag kan åtminstone säga att vi nu från kommunikationsdepartementets sida skall från början följa ärendet steg för steg. Om och när det så småningom kommer under Kungl. Maj:ts prövning skall vi ha analyserat hela frågan, så att vi inte skall behöva börja från början då.

Vidare belyser detta frågan om en riksplanering. Om man tänker sig att vi hade haft en stor zonindelning, då hade ju Väröbacka och hela det berörda kustområdet varit anvisat för ett speciellt ändamål, eller fördelat på olika ändamål, då hade man haft fasta riktlinjer att gå efter, och ville man göra ett avsteg från de riktlinjerna, då hade det blivit fråga om dispens på grund av särskilda omständigheter på samma sätt som de som ville nyttja marken på an-

nat sätt än som var avsett i riksplanen fått anföra de speciella skäl som de anser sig ha för det. Bevisbördan ankommer primärt på dem. Där kommer prövningen av markanvändningen i förhand i stället för som nu i efterhand. Jag vill inte därmed anklaga några industrier eller statliga verk som är ute och skaffar sig för dem lämplig mark, ty om samhället inte uppställer några gränser för deras verksamhet, kan de bara handla efter bästa förmåga och bedöma sina företagsekonomiska synpunkter och sin möjlighet att fullgöra sin uppgift. Jag sade härom dagen att hur det ligger till med detta har Sven Fagerberg nyligen upplyst oss om i en serie artiklar i Dagens Nyheter. Det är en samhällsuppgift att värna om den tillgång för nationen som vår natur utgör och staka ut gränser för dess användning. Det är det vi kan göra i förhand genom en sådan riksplanering.

Ja, vi har ju sjungit i kör här. Jag vill ge bara ett ytterligare bidrag till den kören. Vi skall väl försöka agera så snabbt det går på detta område.

Herr SKÄRMAN (fp):

Herr talman! Jag vill också delta i körsången ett litet tag.

Jag tackar för svaret om den fysiska planeringen. Att jag märkte ord kunde måhända vara onödigt, men jag har funnit att man under senaste tiden har fört in så många nya begrepp, och jag är övertygad om att härefter en hel samling planexperter runt om i detta land och snart även i Danmark och Norge kommer att tala om fysisk planering. Vi har tidigare klarat oss utan den och kunde väl göra det också i fortsättningen. Man talar om fysisk planering i motsats till ekonomisk, men även en vanlig planering bör väl beakta ekonomiska hänsyn, och jag förmodar att man vid den fysiska planeringen beaktar också ekonomiska synpunkter.

Jag tog inte upp Väröbacka sulfatindustri, helt enkelt av den anledning-

Ang. vissa ändrade bestämmelser om expropriation

en att jag inte känner till den tillräckligt. Att det luktar illa om en sulfatindustri vet vi, men det finns många olika uppfattningar om vad som luktar illa. Jag var i piteområdet i Norrbotten under arbetslösheten 1933—1934, och när det luktade illa så att man inte kunde äta utan magrade på sommaren sade folk att det luktade pengar — då gick fabriken, man hade arbete, och man tjänade pengar.

Jag menar att en människa som satsat sitt sparkapital och sitt intresse, såsom många hundra sommarstugeägare och även jordbrukare och skogsbrukare gjort t. ex. i Halland, bör ha en viss säkerhet för att inte det som de har satsat på under större delen av sitt liv plötsligt rycks undan dem.

Vi kan inte komma ifrån miljöförändringar. Det har det blivit i Blekinge genom Mörrumsverken. Jag var där i början av 1940-talet under kriget och löste in ensittare i Vekerum, Hästaryd och allt vad byarna heter, men jag känner nu inte alls igen dessa gamla fina gläntor med båtsmanstorp och andra röda stugor som folk trivdes i. Därmed vill jag inte förneka att ekonomiska intressen gjorde det nödvändigt att ha en industri där nere.

Vår körsång går ut på att det skall planeras i god tid. Den vanliga metoden att köpa fastigheter för industri är nu att gå omkring och se var man kan få tag i en jordbit — så planerar man, satsar pengar, skaffar kanske förhandslöften och binder sig så hårt att ingenting annat duger. Det finns alltid alternativ, både till oss själva och till vad vi gör. De alternativen bör redovisas

Den andra punkten gällde inte Väröbacka, utan Biskopshagen. Det är inte korrekt av samhället att hålla tillbaka bebyggelse och tomtavstyckning i årtal under åberopande av strandlagen och 122 § byggnadslagen, som handlar om naturskönhet. Det händer att man hindrar enskilda, som gör mycket obetydlig skada — jag tänker på den fastighet Skällåkra 6⁹ som skulle bebyg-

gas på en gammal torpgrund, hela fastigheten var 180 000 kvadratmeter, som i sin helhet var öppen för folk som ville vandra där, men när Vattenfall ville bygga ett konventionellt värmekraftverk eller ett atomkraftverk på grannfastigheten, lämnade man tillstånd till köpet och jag är säker på att man skulle ha lämnat byggnadstillstånd, om tillstånd över huvud taget behövts. Så bör det inte vara, och därför måste vi ha en planering.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag vill först säga att jag inte har tagit ställning till Väröbacka. Jag trampade mycket försiktigt när den frågan kom på tal. Det var det rent principiella spörsmålet jag ville belysa.

Det andra ärendet känner jag inte till, och det kan jag inte yttra mig närmare om. Det måste ha varit aktuellt innan jag började min verksamhet på detta område.

Det är uppenbart att lukter är någonting relativt. När herr Skårman gav sig upp till Norrbotten trodde jag att han skulle tala om surströmming, men det var tydligen inte hans mening.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 116, 117 och 121, bevillningsutskottets betänkande nr 47 samt bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 35, 38 och 39.

Ang. vissa ändrade bestämmelser om expropriation

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. vissa ändrade bestämmelser om expropriation

Genom en den 15 april 1966 dagtecknad proposition, nr 73, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation, och

2) lag om ändring i byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385).

De i propositionen framlagda lagförslagen syftade bland annat till att effektivisera expropriationsförfarandet. I fråga om den tidpunkt, vid vilken rättgång i expropriationsmål tidigast kunde inledas, hade föreslagits sådan lagändring, att domstolsförfarandet på initiativ av den exproprierande skulle kunna påbörjas redan innan Kungl. Maj:t avgjort frågan om expropriationstillstånd. Åtskilliga ändringar hade föreslagits i bestämmelserna om förhandstillträde och om ersättning med anledning av sådant tillträde. En väsentlig nyhet vore, att fastighet, som skulle avstås genom expropriation, i vissa fall skulle kunna få tagas i anspråk med äganderätt redan innan ersättningsfrågorna blivit slutligt avgjorda (s. k. kvalificerat förhandstillträde). Vad gällde rättgångskostnaderna vid expropriation hade föreslagits sådan lagändring, att fastighetsägares och andra sakägares rätt till ersättning för egna kostnader i högre rätt för det fall att de själva fullföljt talan dit skulle bli beroende på den utgång målet finge i den högre rätten.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat sex i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

I. de likalydande motionerna I: 752, av herr *Nilsson, Ferdinand, m. fl.*, och II: 923, av herr *Johansson* i Dockered *m. fl.*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 73 måtte besluta, att överinstans skulle kunna tillerkänna expropriat er-

sättning för rättgångskostnader även när han klagade och förlorade;

II. de likalydande motionerna I: 753, av herr *Stefanson m. fl.*, och II: 922, av herr *Andersson* i Örebro *m. fl.*, i vilka motioner yrkats, att riksdagen skulle vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 73 besluta sådant tilllägg till den föreslagna lydelsen av 67 § andra stycket i expropriationslagen, att exproprianden vidkändes rättgångskostnad som åsamkades motpart även när denne fullföljt talan, om särskilda skäl vore därtill;

III. de likalydande motionerna I: 754, av herr *Sveningsson m. fl.*, och II: 924, av herr *Oskarson m. fl.*, i vilka motioner föreslagits, att riksdagen skulle antaga det vid Kungl. Maj:ts proposition nr 73 fogade förslaget till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation med den ändringen, att 67 § bibehölle sin nuvarande lydelse.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte — med avslag å motionerna I: 752 och II: 923, I: 753 och II: 922 samt I: 754 och II: 924 — bifalla förevarande proposition nr 73.

I sitt yttrande hade utskottet å sid. 47 i det tryckta utlåtandet anført bland annat följande: »Bland de omständigheter som måste beaktas vid tillämpningen av nyssnämnda bestämmelser om skäligt rådrum är självfallet tillgången på bostäder. Uppenbart är att en expropriation kan för berörda fastighetsägare eller hyresgäster innebära att de ställs inför stora svårigheter att anskaffa bostad. Med hänsyn till den stelhets som skulle vara förbunden med en i propositionen diskuterad, uttrycklig regel om skyldighet för den exproprierande att ställa en bostad till förfogande, en regel som f. ö. icke heller återfinnes på andra liknande rättsområden, anser utskottet en sådan bestämmelse icke böra komma i fråga som en lösning av problemet. Skäl härtill är bl. a. att,

Ang. vissa ändrade bestämmelser om expropriation

såvitt utskottet har sig bekant, staten och kommunerna såsom exproprianter i allmänhet visat stort tillmötesgående då det gällt att anvisa nya bostäder. Utskottet vill emellertid i sammanhanget kraftigt understryka nödvändigheten av att de exproprierande gör allt vad som står i deras makt för att undanröja uppkommande bostadsproblem.»

Reservationer hade avgivits

I. av herrar *Ebbe Ohlsson, Akesson, Ernulf, Ferdinand Nilsson, Nyberg, Hedlin* och *Hamrin* i Kalmar, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med förklaring att förevarande proposition nr 73 icke kunnat oförändrad bifallas, måtte i anledning av motionerna I: 752 och II: 923, I: 753 och II: 922 samt I: 754 och II: 924 för sin del antaga de genom propositionen framlagda förslagen med den ändringen, att 67 § andra stycket expropriationslagen erhöles i reservationen angiven lydelse, vilket förslag avsåg en komplettering av i propositionen föreslagen regel om rättegångskostnaderna vid expropriation av innebörd, att den exproprierande, när särskilda skäl föreläge, förpliktades ersätta motparts kostnad även då motparten fullföljt talan till den högre rätten och enligt 18 kap. 1 eller 4 § rättegångsbalansen själv skolat bära sin kostnad;

II. av herr *Ferdinand Nilsson*, som ansett, att det avsnitt av utskottets yttrande, som började på sid. 47 med orden »Bland de» och slutade med »uppkommande bostadsproblem» bort hava följande lydelse: »Bland de omständigheter som måste beaktas vid tillämpningen av nyssnämnda bestämmelse om skäligen rådru är självfallet tillgången på bostäder. Uppenbart är att en expropriation kan för berörda fastighetsägare eller hyresgäster innebära att de ställs inför stora svårigheter att anskaffa sig bostad. Utskottet vill kraftigt understryka nödvändigheten av att de ex-

proprierande gör allt vad som står i deras makt för att undanröja uppkommande bostadsproblem.»

Herr **ERNULF** (fp):

Herr talman! Den reservation med be-teckningen nr I som har fogats vid utskottsutlåtandet avser den ändring i reglerna om rättegångskostnader i expropriationsmål som jämte andra ändringar i expropriationslagen föreslås i proposition nr 73.

För närvarande gäller enligt 67 § expropriationslagen regeln att den som utsätts för expropriation — jag kallar honom i det följande markägare, eftersom det i regel är en markägare — får, om han går till domstol för att få ersättningsbeloppet fastställt, betalt för sina rättegångskostnader oavsett utgången vid domstolen, och han får betalt i samtliga instanser, även om han överklagar och förlorar.

Detta är en ganska generös regel. Motivet är uppenbarligen att man har ansett att den som utsätts för en tvångs-avhändelse, en expropriation, bör behandlas generöst i fråga om kostnaderna för att fastställa ersättningens storlek.

Emellertid har det visat sig att denna regel också har lett till vissa olägenheter. Först och främst är det klart att den kan inbjuda till missbruk. Vet man att man under alla omständigheter får sina rättegångskostnader betalda av motparten, kan det ligga nära till hands att klaga, även om man inte skulle ha gjort det annars och även om klagan kanske visar sig sakna fog. Utredningen som har behandlat ämnet säger att några missbruk inte har påvisats, men faran finns där naturligtvis.

Den främsta olägenheten är dock en annan. Den exproprierande — i regel är det en kommun, och jag kallar därför vederbörande för kommunen — får enligt nuvarande regler inte äganderätten till marken förrän processen är färdig. En sådan process kan, om den förs ända upp i högsta domstolen, ta flera år i anspråk, och innan kommun har

Ang. vissa ändrade bestämmelser om expropriation

fått äganderätt kan ju marken inte belånas och även vidareförsäljning etc. försvåras.

Detta har visat sig vara ett påtryckningsmedel, om markägaren är litet fördomsfri. Markägaren kan säga till kommunen att han, om han inte får en viss ersättning, tänker föra process ända upp till högsta instans. Detta innebär en tidsutdräkt som kan vara mycket svår för kommunen att finna sig i, och det kan naturligtvis leda till att kommunen mer eller mindre tvingas betala en ersättning som i många fall är högre än vad som kan anses skäligt.

Nu undanröjer emellertid de övriga ändringar, som föreslås i expropriationslagen och om vilka utskottet är enigt, i rätt hög grad denna påtryckningsmöjlighet. För det första föreslås en möjlighet att starta process om ersättningen, inte som nu först sedan Kungl. Maj:t meddelat tillstånd till expropriation, utan så fort ansökan om expropriationstillstånd gjorts. Det blir alltså då en tidigare start för processen. För det andra kan kommunen enligt förslaget få s. k. kvalificerat förhandstillträde. Detta innebär att kommunen får äganderätt till marken, oberoende av att processen om ersättningens storlek fortsätter. I och med det kan ju kommunen belåna marken och vidta övriga dispositioner som nu är omöjliga eller i varje fall svåra att genomföra. Det skulle därför kunna sägas att ändringen i regeln om expropriationskostnaderna nu inte längre blir lika angelägen. Vi har emellertid inom utskottet blivit överens om att regeln trots detta är otillfredsställande. Den går längre i fråga om generositet mot markägaren än som är lämpligt, ty en process medför ju i varje fall en viss tidsutdräkt, innan den leder fram till det kvalificerade förhandstillträdet.

I princip har alltså även reservanterna accepterat propositionens huvudregel, som innebär att nuvarande regel skall gälla i första instans, således hos expropriationsdomstolen. Där skall

markägaren få full ersättning för sina kostnader, oberoende av om domstolen bestämmer ett högre pris än den bjudna ersättningen eller ej. Men ändringen innebär att markägaren, om han överklagar expropriationsdomstolens beslut och förlorar i överrätten, inte får betalt för sina kostnader där. Detta är något litet förenklat framställt, men det är i varje fall huvudregeln. Jag bortser då från vissa bestämmelser i rättegångsbalken om försunlig processföring etc., som kan ändra fördelningen av rättegångskostnaderna. Dessa bestämmelser föreslås oförändrade.

Reservanterna vill emellertid göra en liten modifikation i den föreslagna regeln. Jag säger en *liten* modifikation, ty betraktat i det stora hela är den liten, men i det enskilda fallet kan den betyda mycket för markägaren. Det är ju så att om man ändrar en regel som är otillfredsställande, bör man försöka få den nya regeln sådan att inte också den ger otillfredsställande resultat i andra avseenden. Och jag tycker inte att man har beaktat detta tillräckligt i propositionen och vid utskottsmajoritetens ställningstagande. I reservationen pekar vi på ett par exempel, där den föreslagna regeln kan bli otillfredsställande. Meningen är sålunda att utredningen i målet skall förebringas i underrätten och att det sedan eventuellt skall ske en överprövning i överrätten på grundval av detta material — det är önskemålet och avsikten. Men det är ganska svårt att hindra att ytterligare utredning förebringas i hovrätten med de regler som finns.

Om en kommun förebringar en viss utredning i underrätten, markägaren klagar och kommunen förebringar — vilket ingalunda är ovanligt enligt den erfarenhet jag har av sådana här mål både i underrätt och hovrätt — en omfattande ny utredning i hovrätten, tvingar detta sannolikt i sin tur markägaren att å sin sida ådraga sig kostnader för motbevisning. Hade denna bevisning från kommunen, såsom bort ske, kommit

Ang. vissa ändrade bestämmelser om expropriation

i underrätten, hade markägaren under alla omständigheter fått betalt för sin kostnad för motbevisningen. Men väntar kommunen med bevisningen till hovrätten, blir läget ett annat. Då kan kommunen, om markägaren förlorar målet, slippa att betala markägarens motbevisning. Vi reserverar menar att det inte är tillfredsställande att frågan om vem som skall betala kostnaden för denna motbevisning beror på en tillfällighet, beror på huruvida kommunen kommer med utredningen i första eller andra instans.

Dessutom kan enligt vår mening skälighetshänsyn tala för att en markägare som klagat och förlorat i hovrätten i vissa fall trots detta får sina kostnader betalda. Inom utskottet har vi framhållit ett fall som inte är så ovanligt, nämligen att en egnahemsägare råkar ut för expropriation. Det är naturligt att han värderar sin fastighet ganska högt. Han tycker kanske att domstolens dom ger honom för låg ersättning och han klagat därför. Men hovrätten gör ingen ändring. Åtminstone om meningarna i hovrätten är skiljaktiga, om det alltså föreligger tveksamhet, tycker jag verkligen samhället kunde kosta på sig den generositeten att egnahemsägaren får sina kostnader i hovrätten betalda. I princip är det väl ändå riktigt att en markägare som råkar ut för en expropriation, han må vara egnahemsägare eller annan fastighetsägare, får sin ersättning ograverad och inte reducerad av kostnader för att fastställa ersättningen.

Vi har därför i reservationen föreslagit en undantagsregel som skulle ge hovrätterna möjlighet att, om särskilda skäl föreligger, tillerkänna en klagande markägare ersättning för hans kostnader i hovrätten, även om hovrätten inte skulle höja hans ersättning för marken.

Jag tycker samhället kunde kosta på sig den generositeten mot människor som tvångsvis måste avstå sin egendom till det allmänna. Att det allmänna har rätt att för vissa ändamål ta ifrån den

enskilde hans mark är vi alla överens om. Jag tycker också att vi borde vara överens om att den som råkar ut för detta skall behandlas generöst, så länge det inte vållar några påvisbara olägenheter av betydelse. Den av oss i reservationen föreslagna undantagsregeln, vilken ger överinstans rätt att i undantagsfall tillämpa samma regler som underrätt, tror jag inte man kan påstå skulle vålla några olägenheter av betydelse för det allmänna. Jag tror också att domstolarna skulle tillämpa den på ett sätt som ur både det allmännas och den enskildes synpunkt vore godtagbart. Jag har litet svårt att förstå att man varit så avvisande mot detta förslag.

Jag yrkar bifall till reservationen nr I.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag vill först framhålla att jag inte tycker det är så förfärligt upprörande att människor som tvångsvis berövas vad de äger och har — mot ersättning för all del — bör ha en stark ställning i fråga om ersättningen för rättgångskostnader. Det enskilda ägandet utgör dock ett fundamentalt begrepp inom det ekonomiska livet i vårt land samt en grundval för omtanke och sparsamhet liksom för den kapitalbildning som samhällets utveckling kräver. Där inskränkningar skett har samhället måst ingripa och komplettera, men det blir i alla fall inte detsamma som en organisk utveckling. Äganderätten är enligt min uppfattning någonting väsentligt, som vi skall hålla fast vid.

Nu sägs att det har förekommit missbruk av de generösa bestämmelser som man anser ligga i gällande expropriationsrätt. Inte minst har man därvid satt advokaterna i skottgluggen. Det faktum att målsägarna får processa och gå till högre rätt på det allmännas bekostnad har inneburit, sägs det, att de av advokaterna lockats att utnyttja denna möjlighet, till glädje för advokaterna men ingen annan.

Ang. vissa ändrade bestämmelser om expropriation

Behandlingen i utskottet tyder dock på någonting annat. Av redovisningen där framgår att man går till högre rätt i 10 procent av expropriationsfallen i glesbygd och i 50 procent i tätbebyggelse. Om man jämför med andra rätts-sammanhang visar det sig även att 50 procent i och för sig inte är någon hög siffra, utan en ganska låg siffra. Dessutom har i ungefär halva antalet överklagade fall åstadkommits olika rättelser i högre instans. Under sådana förhållanden menar jag att man inte skall ond-göra sig.

Beträffande advokaterna har jag inga bestämda slutsatser, men det är väl i alla fall inte så att en sorts advokater processar i glesbygder och en annan sort i tätorter. Fallen har helt enkelt varit mera komplicerade i tätorterna och behöver noggrannare rättslig prövning. Jag har velat erinra om detta, därför att jag tycker det tål att sägas.

Både i propositionen och i utskottsut-låtandet vitsordas att vi står inför en reform av expropriationsdomstolsväsen-det. Det är åtminstone min personliga förhoppning att detta kan medföra en förbättrad behandling av dessa ärenden. Jag tror det kan finnas grunder för det.

När man nu lägger tyngdpunkten i fråga om markägarens rättsprövning till första instans, är det att beklaga att man inte samtidigt fått den förbättring av första instans, som jag tror vara ett berättigat önskemål. Det är en synpunkt som jag har och vill redovisa.

Som herr Ernulf tidigare sagt har man vid en reform kvar en viss risk. Kommunalmän, som vill expropriera och har ett legalt behov av detta för kommunens del, har brått att begära expropriationstillstånd, så att de får i gång en domstolsprövning och erhåller ett snabbt tillträde. Men de har kanske inte lika brått att redovisa argumentationen i prisfrågorna. Det händer att där sker en viss förskjutning. Vi reser- vanter är av den uppfattningen att man borde kunna räkna med att när i stor ut- sträckning nya argument företes i an-

nan instans, bör också såsom »särskilt skäl» för kostnadstäckning gälla att det kan behövas just belysning av dessa nya synpunkter. Jag har också den uppfatt- ningen att ett annat »särskilt skäl» bör vara, när fallet är så pass komplicerat att meningarna inom den dömande hög- re instansen är delade även om veder- börande inte vinner där. Också detta bör vara ett särskilt skäl som man bor- de hålla på. Jag tror att det är rimligt att resonera på det sättet.

Till sist vill jag ta upp en sak. Man bör inte bedöma exproprierandet enbart som en markvärdesfråga. Det är i hög grad en markvärdesfråga men inte ba- ra en sådan. I en tid då bostadsbrist, bostadsreglering och köer spelar en så stor roll har åtminstone jag fäst mig vid att det inte kan vara riktigt till fyl- lest som det står i propositionen på sidorna 63 och 64 angående den expro- prierandes skyldighet att bereda ersätt- ning åt den som får avstå från sin bo- stad. I propositionen uttalas att det inte är en rimlig ordning att tillträde, när den exproprierande ställt en godtagbar bostad till förfogande, skall behöva upp- skjutas enbart i avvaktan på laga fardag. Så långt kan jag biträda, men å andra sidan sägs ganska vagt i propositionen att man bör beakta de omständigheter som föreligger beträffande möjligheter- na att bereda dem som blir berövade bo- städer tillgång till andra sådana. Att införa en uttrycklig regel om skyldig- het för den exproprierande att ställa bostad till förfogande anser statsrådet varken nödvändigt eller lämpligt. — Vi borde väl i alla fall kunna ena oss om att det är i hög grad önskligt.

Jag påtalade saken i utskottet, men utskottets skrivning innebär, såvitt jag förstår, en förbättring, ehuru utskot- tet säger att en klar sådan bestämmelse inte bör ifrågakomma med hänsyn till den stelhet som skulle vara förbunden med den i propositionen omnämnda ut- tryckliga regeln om skyldighet för den exproprierande att ställa en bostad till förfogande, en regel som för övrigt inte

Ang. vissa ändrade bestämmelser om expropriation

heller återfinnes på något annat liknande rättsområde. Skäl härtill är, säger utskottet, att, såvitt utskottet har sig bekant, staten och kommunerna såsom exproprianter i allmänhet visat stort tillmötesgående då det gällt att anvisa nya bostäder.

Det sista förefaller mig innebära en viss ovisshet med hänsyn till svårigheterna att skaffa bostäder. Slutet av stycket tycker jag däremot är mycket vackert. Utskottet skriver där: »Utskottet vill emellertid i sammanhanget kraftigt understryka nödvändigheten av att de exproprieringar gör allt vad som står i deras makt för att undanröja uppkommande bostadsproblem.» Det tycker jag är bra skrivet, och om de tidigare reservationerna, som de obotfärdiga kan ta täckning bakom, hade varit borta så hade jag varit fullständigt belåten. Jag har därför i en reservation förordat att det stycket på sidan 47 i utskottsutlåtandet som börjar med orden »Bland de» och som slutar med orden »uppkommande bostadsproblem» borde utbytas mot en lydelse som går ut på att dessa reservationer bortfaller, men att den starka maningen från utskottets sida till vederbörande att försöka klara detta står kvar.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall dels till reservation I av herr Ebbe Ohlsson m. fl., dels ock till reservation II som jag nyss har berört.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Det har redan påmintes om, både i går och i dag, att riksdagen befinner sig i uppbrottsstämning. Man kanske inte borde begära ordet under dessa förhållanden, men då jag har lämnat en motion i det här ärendet ber jag ändå att få säga några få ord.

Formen att genom expropriation övertaga markområden och fastigheter har blivit alltmer vanlig, och den utvecklingen kommer säkert att fortsätta. I fråga om de föreslagna ändringarna i lagen om expropriation råder god enig-

het om förslaget att göra expropriationsförfarandet mera effektivt och att hela denna omfattande procedur skall göras lättare. Att behandlingsgången av ett expropriationsmål skall bli snabbare och väntetiden kortare innan den fastighet det gäller kan tas i anspråk och användas för avsett ändamål hälsas säkert med tillfredsställelse av alla.

Vad det råder delade meningar om är den föreslagna nyheten att den expropriering inte i alla rättsinstanser skall behöva betala rättegångskostnaderna. Som det redan har sagts i debatten föreslås ingen ändring i förhållande till vad som nu gäller vad beträffar rättegångskostnaden i första instans. När däremot ett expropriationsmål skall gå till överrätt får markägaren, om han förlorar, själv svara för rättegångskostnaden. Fastighetsägaren kan inte vara säker på att det blir ändring i högre instans, när ett expropriationsmål föres dit, och här finns ett osäkerhetstillstånd som inte bör förekomma.

Att ett expropriationsmål är ett invecklat rättsförfarande tror jag inte behöver ordas så mycket om. Det är för en enskild fastighetsägare mycket svårt att göra en bedömning av om hans rätt blir tillräckligt beaktad. Jag tycker därför att det bör vara ganska naturligt att han utan rättegångskostnader får expropriationen prövad i högre instans. Ur rättsskyddssynpunkt måste det vara riktigt att ägaren till den egendom som skall exproprieras inte bara får full ersättning utan också får sina rättegångskostnader täckta. Många av dem som får sin egendom eller del av sin egendom omhändertagen genom detta tvångsförfarande kan befinna sig i små ekonomiska omständigheter, och för dem kan den ersättning de får ha en avgörande betydelse för deras tillvaro. Den som tvångsvis avhändes sin egendom bör, som sagt, enligt min mening ha rätt att kostnadsfritt gå till högre instans. Denna rätt bör inte fräntas honom.

I motionen har vi hävdat den uppfattningen att det skulle vara mycket olyck-

Ang. vissa ändrade bestämmelser om expropriation

ligt om den rättsliga bedömningen av expropriationsärenden i fortsättningen till stor del skulle vara beroende av sakägarens ekonomiska ställning. En sådan ordning strider mot självklara demokratiska principer. Det bör inte bli så att ekonomiska faktorer skall få påverka eller utforma den rättsliga prövningen.

Tredje lagutskottet lämnar också stöd för den uppfattningen att gällande bestämmelser inte har missbrukats, då utskottet på sidan 50 i sitt utlåtande säger: »Huruvida de nuvarande bestämmelserna utnyttjas otillbörligen har enligt utredningen inte kunnat klargöras. Det torde dock vara mycket svårt att på ett objektivt godtagbart sätt påvisa att sådant missbruk förekommit.» Således har inte gällande bestämmelser lett till avsevärda olägenheter.

Vi som i detta avseende yrkar avslag på den kungl. propositionen finner det vara skäligt och riktigt att ha kvar nu gällande bestämmelser. Nog bör det vara naturligt att den som utsättes för detta tvångsförfarande får ha kvar möjligheten till fri rättegång. Avsikten är nu att det allmänna skall skaffa sig en förmån på den enskildes bekostnad, vilket vi inte kan finna vara riktigt. Att genom expropriation övertaga mark och byggnader, som ägaren kanske inte vill avyttra, är en förmån för det allmänna av sådant slag och ett så stort intrång i den enskildes ägande att den rätten inte vidare bör utvecklas.

Till utskottsutlåtandet är fogad en reservation gemensam för högerns och folkpartiets representanter samt herr Ferdinand Nilsson. I reservationen begärs att den exproprierande skall ersätta motparts rättegångskostnad »när särskilda skäl föreligger». Om till särskilda skäl även kan räknas det förhållandet att en fastighetsägare befinner sig i små ekonomiska omständigheter och inte har råd med stora rättegångskostnader — jag fattade nog herr Ernulfs uttalande på det sättet att en bedömning skulle ske enligt de grunder-

na — kan även jag vara med och godtaga denna reservation.

Jag ber då, herr talman, att få yrka bifall till reservation I av herr Ebbe Ohlsson m. fl.

Herr JOHANSSON, KNUT, (s):

Herr talman! Utskottsutlåtandet behandlar proposition nr 73, som i sin tur bygger på en utredning som har sysslat med en rad på detta område betydelsefulla frågor. Vad som hittills har diskuterats gäller ett avsnitt, låt gärna vara ett betydelsefullt avsnitt, av hela propositionen. Jag tror därför att det är angeläget att kort och summariskt bara ange vilka frågor denna reform egentligen avser.

Utredningen hade att behandla frågor om förtida tillträde, processförfarande, preliminär ersättning m. m., och man kan väl säga att den kan delas in i sju var för sig väsentliga avsnitt.

För det första föreslog utredningen en ändring av nuvarande ordning i fråga om tidpunkten för inledande av rättegång i expropriationsmål, nämligen att Kungl. Maj:t i vissa fall skulle kunna medge den exproprierande att väcka talan vid domstol redan innan frågan om rätt till expropriation har prövats.

För det andra skulle man förenkla möjligheterna till förtida tillträde och i samband därmed också förenkla förfarandet vid beräkning av den preliminära ersättningen. Preliminär ersättning eller förskott skulle alltså kunna utgå även i andra fall än vid officiellt förordnande av förhandstillträde. Dessutom skulle domstolen ha möjlighet att under processens gång besluta om ytterligare förskott.

För det tredje ville utredningen slopa den nuvarande föreskriften att bostadsutrymme endast får tillträdas på laga fardag.

För det fjärde ville man ge sakägare, d. v. s. främst de exproprierande, befogenhet att väcka talan i expropriationsmål.

Ang. vissa ändrade bestämmelser om expropriation

Utredningen ansåg för det femte att en ny bestämmelse om s. k. kvalificerat förhandstillträde — innebärande att den exproprierande vid förhandstillträdet skall få samtliga äganderätter överförda på sig — borde fastställas i lagen.

För det sjätte föreslogs i fråga om expropriationskostnaderna att den exproprierade i vissa fall skall åläggas att stå för sina egna kostnader vid fullföljd talan till högre rätt.

Slutligen föreslog utredningen för det sjunde en del ändringar av tidsfrister för stämningsansökan, betalning av expropriationsersättning o. s. v.

Utredningens parlamentariska ledamöter var ense, och departementschefen har i allt väsentligt godtagit utredningens förslag. På en punkt — det gäller expropriationskostnaderna — anförde en av utredningens juridiska experter avvikande mening, och det är den som legat till grund för såväl motioner som reservationer i ärendet.

I utredningen liksom i propositionen har man utgått från att den föreslagna ändringen är nödvändig — man anser det riktigt att sakägaren skall stå för sina egna kostnader då han själv fullföljer talan i högre instans och förlorar. Remissyttrandena kan sägas innehålla tre olika grupperingar av synpunkter. Där förordas bifall till utredningens av departementschefen godtagna förslag; en annan grupp begär avslag på detta, huvudsakligen i anknytning till det särskilda yttrandet i utredningen; och den tredje gruppen — som består av inte oväsentliga remissinstanser — anser att utredningen inte gått tillräckligt långt utan att man borde överväga att tillämpa rättegångsbalkens motsvarande bestämmelser generellt. Det har inte utredningen och heller inte departementschefen ansett erforderligt. Till grund för denna uppfattning ligger väl vad utskottet nämnt i sitt utlåtande: att förslaget innebär anknytning till två likvärdiga områden, nämligen vad som stadgades dels år 1957 i lagen om er-

sättning för mistad fiskerätt och dels år 1961 i vattenlagen. Utskottet har nog haft den uppfattningen att det bör vara riktigt att ge likartade föreskrifter beträffande rättegångskostnaderna då det gäller områden där åtgärderna är tvångsrättsliga. En viss uniformitet har ansetts lämplig. Det är naturligtvis mycket svårt — och det kommer till uttryck också från motionärernas och reservanternas sida — att med bestämdhet uttala sig om vad som kan bli följden av detta. Av remissinstanserna har Sveriges stadsdomare, som ju har en rätt god kännedom om dessa frågor, konstaterat att gällande kostnadsregler uppenbarligen kan utnyttjas på ett otillbörligt sätt. Så långt har inte utskottet gått i sin skrivning. Överståthållarämbetet ger uttryck åt den uppfattningen att expropriaten även efter den föreslagna reformen får ett tillfredsställande rättsskydd. Lagrådet har vid sin prövning av ärendet framhållit att viss risk torde föreligga att sakägare otillbörligt utnyttjar förmånen av kostnadsfri rättegång i överrätt. Det är bland annat dessa synpunkter som har varit vägledande för utskottet när det tagit ställning till den del av ärendet som är kontroversiell.

Jag tror, herr talman, att den reform som kammaren snart skall besluta om kommer att hälsas med mycket stor tillfredsställelse av flertalet kommuner i detta land, i varje fall av de kommuner som i dag har rätt stora svårigheter att kunna klara de uppgifter som inte minst Sveriges riksdag har pålagt kommunerna.

Jag ber med detta att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HANSSON, TORSTEN, (s):

Herr talman! Herr Knut Johansson har som utskottets talesman redovisat de betydande fördelar som är förenade med den föreslagna revisionen av gällande expropriationslagstiftning. Jag har

Ang. vissa ändrade bestämmelser om expropriation

emellertid närmast begärt ordet för att något uppehålla mig vid herr Ferdinand Nilssons inlägg och den av honom författade reservationen.

Herr Ferdinand Nilsson uttalade att det enskilda ägandet är fundamentalt i samhällslivet och att vi torde vara överens om den saken. Det kan väl alla i stort sett skriva under på, men hela denna fråga grundar sig ändå på det förhållandet att det enskilda ägandet i vissa avseenden har befunnits vara en något knagglig grund för rationell bostadspolitik.

Herr Nilsson tar i sin reservation upp frågan om expropriandens skyldighet att tillhandahålla ersättningsbostad. Debatten i utskottet ledde till att utskottet gjorde en skrivning som i huvudsak överensstämmer med motiveringen i ett liknande tidigare fall, nämligen när utskottet i fjol hade att behandla frågan om expropriation av särskilda rättigheter. Ett enhälligt utskott ansåg i det fallet att det inte var motiverat att särskilt skriva in en bestämmelse om tvång att ersätta lägenheter. Herr Nilsson säger att skrivningen innebär en förbättring, men tycker inte att den låter riktigt generös, och är oviss om huruvida kommunerna kommer att visa den förståelse som utskottet har förhoppningar om. Jag vet inte vilka erfarenheter man kan ha på annat håll, men mina egna erfarenheter från Göteborg pekar ju på att kommunen—staden, som ansvarig för bostadsförsörjningen, inte vidtar några sådana här åtgärder utan att använda det organ som man har för att bereda den enskilda medborgaren bostad, nämligen bostadsförmedlingen som driver en mycket aktiv verksamhet och som har kunnat undanröja alla svårigheter i den här vägen. När herr Nilsson kritiserar utskottets skrivning, tycker jag möjligen att det är litet egenomtligt att han gör det i den formen att han stryker det parti i utskottets skrivning, där man liksom skriver fast den praxis som nu i stor utsträckning är gällande och med andra ord säger att

så här skall det vara. Skulle denna praxis i fortsättningen inte följas, har utskottet här en uttalad mening som kan ligga till grund för ett annat handlande vid senare tillfällen.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i alla delar.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Man kan ansluta sig till en uppfattning tydligt och klart, och man kan göra det mera skruvat. Vi kan i anslutning till den föregående talarens anförande konstatera att vi trots allt väsentligen är överens när det gäller äganderättens betydelse. Även om det satt litet långt inne, kom erkännandet så småningom, och det är jag tacksam att kunna konstatera.

Beträffande de exproprierande kommunerna och andra och deras möjlighet att tillgodose människor som blir berövade sina bostäder sade den senaste ärade talaren ungefär så här: Det där sköter kommunerna väldigt bra, de har bostadsförmedling o. s. v. Säg det till dem som står i bostadsköerna. Det är inte så lätt, inte ens med en god vilja — som jag inte vill fränkänna vare sig Göteborgs stad eller andra — att plötsligt ordna sådana saker. Vi som i landsting sysslat en smula med personalproblem vet att god vilja att skaffa bostäder inte alltid så lätt svarar mot förmågan.

Jag tror att den korrigerig av utskottets skrivsätt, som jag förordat och som innebär att man går mera direkt på önskemålet och inte anför diverse ursäkter för att man har en annan uppfattning, bättre löser deras problem som blir berövade sina bostäder och skulle komma i en ganska osäker situation.

Det är bara fråga om en liten justering. Vi är ordagrant överens om allt utom den där brasklappen. Ta bort brasklappen! Se frimodigt på saken! Tar man en människas bostad, skall man skaffa henne en annan.

Ang. vissa ändrade bestämmelser om expropriation

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt angående utskottets hemställan samt därefter särskilt rörande utskottets motivering.

Härpå gjorde herr talmannen enligt de avseende utskottets hemställan förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till densamma samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ebbe Ohlsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ernulf* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 47, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ebbe Ohlsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ernulf* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 64.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I fråga om utskottets motivering, anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels att densamma skulle godkännas, dels ock att kammaren skulle godkänna utskottets motivering med den ändring, som föreslagits i den av herr Ferdinand Nilsson vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande av utskottets motivering oförändrad vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nilsson, Ferdinand*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner motiveringen i tredje lagutskottets utlåtande nr 47 oförändrad, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes utskottets motivering med den ändring, som föreslagits i den av herr Ferdinand Nilsson vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Nilsson, Ferdinand*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha utfallit sålunda:

Ja — 104;

Nej — 29.

Därjämte hade 11 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. riksdagens förvaltningsorganisation

Vid förnyad föredragning av utrikesutskottets memorial nr 6, angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Ang. riksdagens förvaltningsorganisation

Föredrogs ånyo sammansatta konstitutions- och bankoutskottets betänkande nr 1, med anledning av riksdagens organisationsutrednings betänkande med vissa förslag rörande riksdagens förvaltningsorganisation och i anledning därav väckt motion.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Detta utskottsbetänkande är tillkommet i stor hast. Det kan inte undvikas att man, när man läser det, får ett intryck att betänkandet är behäftat med vissa inadvertenser.

Med anledning därav vill jag understryka vad som sägs på ett ställe i utskottets uttalande, att man inte har varit i stånd att finslipa alla detaljer och att det i praktiken kan bli nödvändigt att göra vissa justeringar i framtiden.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Ang. vissa ändringar i kammarens ordningsstadga

Föredrogs motionen nr 759, av herr *Pettersson, Georg, m. fl.*, i anledning av talmanskonferensens skrivelse med överlämnande av ett från riksdagens organisationsutredning inkommet betänkande med vissa förslag rörande riksdagens förvaltningsorganisation.

I denna motion hade hemställts, att kammaren måtte besluta, att 4 och 5 §§ samt 7 § 2 mom. i kammarens ordningsstadga skulle från och med den 1 juli 1966 hava den ändrade lydelse, som angivits i motionen.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! I denna motion föreslås de ändringar i kammarens ordningsstadga, som påkallas av kammarens nu fattade beslut om inrättande av riksdagens förvaltningskontor. Förslaget avsluter till vad som anförts i sammansatta konstitutions- och bankoutskottets nyss godkända betänkande.

Om denna motion skulle remitteras till utskott, bleve det nödvändigt att för ändamålet tillsätta ett enskilt utskott och uppskjuta ärendets handläggning till höstsessionen. Då saken emellertid synes mig alltför obetydlig för en sådan åtgärd, anser jag att kammaren bör begagna den möjlighet som i detta fall finns — och som motionärerna också pekat på — att avgöra motionen utan remiss till utskott.

Jag hemställer sålunda, herr talman, att kammaren måtte redan i dag bifalla ifrågakvarande motion.

På gjord proposition beslöt kammaren bifalla herr Sveningssons hemställan, att förevarande motion nu skulle företagas till avgörande.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad i motionen hemställt.

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial nr 36, med förslag till ändrad lydelse av § 80 riksdagsordningen.

Beträffande detta memorial hade utskottet hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls denna hemställan.

Därefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i förevarande memorial hemställt.

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial nr 37, med förslag till lag angående ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannaupdragets fullgörande m. m.

Jämväl beträffande detta memorial hade utskottet hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls denna hemställan.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i det nu ifrågavarande memorialet hemställt.

Ang. förbättrad sjukpenningförsäkring

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om förbättrad sjukpenningförsäkring, i vad propositionen hänvisats till lagutskott, jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 1 april 1966 dagtecknad proposition, nr 113, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen följande förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring;

2) förordning om ändrad lydelse av 3 och 5 §§ förordningen den 18 decem-

ber 1959 (nr 555) angående redares avgifter i vissa fall enligt lagen om allmän försäkring;

3) lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 18 maj 1956 (nr 293) om ersättning åt smittbärare;

4) förordning angående ändrad lydelse av 28 § 2 mom. förordningen den 14 december 1956 (nr 629) om erkända arbetslöshetskassor;

5) förordning om ändrad lydelse av 2 § förordningen den 22 april 1960 (nr 77) angående byggnadsforskningsavgift,

dels ock bifalla det förslag i övrigt, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Propositionen hade, såvitt anginge anvisande av anslag, hänvisats till statsutskottet och i övrigt till lagutskott.

I propositionen hade föreslagits ändringar i lagen om allmän försäkring, som innebure borttagande av karensdagar, höjning av sjukpenningbeloppen och utbyggnad av sjukpenningsskalan.

De nuvarande reglerna om karenstid hade föreslagits slojade. Sjukpenning skulle enligt huvudregeln utgå fr. o. m. dagen efter insjuknandedagen. För sjukperioder, som icke varade mer än sex dagar utöver insjuknandedagen, skulle gälla en s. k. fridagsregel, som innebure att sjukpenning utginge endast för dag, då den försäkrade skulle hava utfört förvärvsarbete i sin huvudsakliga sysselsättning. Under en sjukperiod skulle dock fridagsregeln kunna tillämpas på högst två fridagar. Fridagsregeln skulle icke avse hemmafruförsäkrade kvinnor och icke heller sådana förvärvsarbeteande kvinnor, som vore sjukpenningklassplacerade för enbart grundsjukpenning och som skulle hava varit hemmafruförsäkrade, om deras årsinkomst av förvärvsarbete icke uppgått till minst 1 800 kronor.

Sjukpenningen i de nuvarande sjukpenningklasserna skulle höjas med belopp mellan 1 krona och 6 kronor. Sjuk-

Ang. förbättrad sjukpenningförsäkring

penningens genomsnittliga kompensationsgrad ökade genom höjningen från cirka 65 % till drygt 80 %.

Grundsjukpenningen, som framför allt vore av intresse för de hemmafruförsäkrade kvinnorna, skulle höjas från 5 till 6 kronor.

Sjukpenningsskalan hade byggts ut med sex nya sjukpenningklasser, så att dess övre gräns ungefärligen motsvarade taket inom ATP. Den högsta sjukpenningklassen hade föreslagits avse årsinkomster på minst 39 000 kronor och giva 52 kronor om dagen i sjukpenning.

Moderskapspenningen hade föreslagits höjd från 900 till 1 000 kronor vid enkelbörd och till 500 kronor för varje barn utöver ett vid flerbörd. (3 kap. 12 § lagen om allmän försäkring.) Höjningen av sjukpenningbeloppen gällde även tilläggssjukpenning vid barnsbörd.

Inom den frivilliga sjukpenningförsäkringen för hemmafruar och studerande skulle det bliva möjligt att försäkra sig för 15 kronor per dag — inklusive sjukpenning på grund av den obligatoriska försäkringen — mot för närvarande 12 kronor.

Kostnaderna för de föreslagna förbättringarna beräknades till drygt 770 miljoner kronor per år. Kostnadsökningen skulle enligt förslaget i princip finansieras avgiftsvägen.

Bidragsprocenten för statsbidraget till sjukförsäkringen hade föreslagits sänkt från 50 till 40. Härigenom stannade statens kostnadsökning på grund av reformen vid cirka 12 miljoner kronor per år.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i ämnet väckta motioner, nämligen

A. vid riksdagens början väckta motioner:

1) de likalydande motionerna nr 323 i första kammaren av fröken *Mattson m. fl.* och nr 388 i andra kammaren av fru *Lindberg m. fl.*;

B. i anledning av propositionen väckta motioner:

2) de likalydande motionerna nr 737 i första kammaren av fru *Hultell* och nr 909 i andra kammaren av fru *Kristensson m. fl.*,

3) de likalydande motionerna nr 739 i första kammaren av fru *Nilsson m. fl.* och nr 911 i andra kammaren av fru *Thunvall m. fl.*,

4) de likalydande motionerna nr 740 i första kammaren av fru *Ohlsson, Lilly*, och fru *Landberg* samt nr 906 i andra kammaren av fröken *Bergegren*,

5) de likalydande motionerna nr 741 i första kammaren av fru *Olsson, Elvy*, och herr *Kristiansson, Axel*, samt nr 908 i andra kammaren av herr *Gustavsson* i Alvesta *m. fl.*,

6) de likalydande motionerna nr 742 i första kammaren av herrar *Virgin* och *Lundberg* samt nr 910 i andra kammaren av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.*,

7) motionen nr 738 i första kammaren av herr *Lundberg m. fl.*,

8) motionen nr 890 i andra kammaren av fru *Ryding*,

9) motionen nr 907 i andra kammaren av herr *Börjesson* i Falköping.

I motionerna I: 740 och II: 906 hade yrkats, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till ändring av bestämmelserna i lagen om allmän försäkring 3 kap. 13 § (avseende tilläggssjukpenning vid barnsbörd) i överensstämmelse med vad i motionerna anförts.

I motionerna I: 741 och II: 908 hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om redovisning inom tre år efter reformens ikraftträdande av konsekvenserna av reformen samt om förslag till ändringar, som därvid kunde anses motiverade, samt

att riksdagen måtte besluta om höjning av moderskapspenningen vid enkelbörd till 1 080 kronor och om höjning till 540 kronor av det belopp, som

tillkomme vid flerbörd för varje barn utöver ett.

I motionerna I: 742 och II: 910 hade anhållits, att riksdagen måtte

1. antaga det till propositionen nr 113 fogade förslaget till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring med de ändringar, att 3 kap. 4 och 10 §§ erhöles i motionerna angiven lydelse, vilket förslag avsåg,

beträffande 3 kap. 4 §, att propositionens sjukpenningsskala endast skulle gälla för gift försäkrad, vars make vore placerad i högst sjukpenningklass 7; för övriga försäkrade hade föreslagits en sjukpenningsskala med i genomsnitt några kronors lägre kompensation i de olika klasserna,

beträffande 3 kap. 10 §, att en sjukperiod skulle utöver insjuknandedagen omfatta minst tretton dagar i stället för sex, som föreslagits i propositionen, för att sjukpenning skulle utgå jämväl för de två första i perioden ingående arbetsfria dagarna;

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga erforderliga åtgärder för fortlöpande registrering av de återverkningar på olika områden som de i föreliggande proposition upptagna förslagen kunde giva upphov till.

I motionen I: 738 hade föreslagits, att riksdagen vid behandling av propositionen nr 113 i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa, att Kungl. Maj:t, med beaktande av vad som anförts i motionen, snarast måtte vidtaga åtgärder för att effektivisera kontrollen i samband med korttidsfrånvaro på grund av sjukdom.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återropade grunder hemställt,

A. att riksdagen med avslag å motionerna I: 742 och II: 910, såvitt anginge förslaget till ändring av 3 kap. 4 § lagen om allmän försäkring, måtte bifalla

Ang. förbättrad sjukpenningförsäkring förevarande proposition, nr 113, i motsvarande del;

B. att riksdagen med avslag å följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 742 och II: 910, såvitt anginge förslaget till ändring i 3 kap. 10 § lagen om allmän försäkring, samt

2) motionen II: 907, måtte bifalla förevarande proposition i motsvarande del;

C. att riksdagen med bifall till motionerna I: 741 och II: 908, såvitt anginge moderskapspenningen, samt med avslag å propositionen såvitt anginge förslaget till ändring i 3 kap. 12 § lagen om allmän försäkring måtte för sin del antaga nämnda paragraf i den lydelse, som i utlåtandet angivits;

D. att riksdagen måtte bifalla propositionen i övrigt, såvitt den hänvisats till lagutskott;

E. att riksdagen i anledning av motionerna I: 740 och II: 906 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att motionerna måtte överlämnas till familjepolitiska kommittén;

F. att motionerna I: 739 och II: 911 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

G. att motionen I: 738 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

H. att följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 323 och II: 388,

2) motionerna I: 737 och II: 909,

3) motionerna I: 740 och II: 906, i den mån de icke besvarats genom vad utskottet i utlåtandet hemställt,

4) motionerna I: 741 och II: 908, såvitt anginge yrkandet om redovisning av reformens verkningar,

5) motionerna I: 742 och II: 910, såvitt anginge yrkandet under 2, samt

6) motionen II: 890,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I, vid utskottets hemställan under A, av herrar *Hübinette* och *Edlund*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort

Ang. förbättrad sjukpenningförsäkring

i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen, med avslag å förevarande proposition nr 113, såvitt anginge förslaget till ändring av 3 kap. 4 § lagen om allmän försäkring, samt med bifall till motionerna I: 742 och II: 910 i motsvarande del, måtte för sin del antaga nämnda paragraf i den lydelse, reservationen visade;

II, vid utskottets hemställan under B,

av herrar *Hübinette* och *Edlund*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del lyda så, som denna reservation visade, samt att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen, med avslag å dels propositionen, såvitt anginge förslaget till ändring av 3 kap. 10 § lagen om allmän försäkring, dels motionen II: 907, samt med bifall till motionerna I: 742 och II: 910 i motsvarande del, måtte för sin del antaga nämnda paragraf i den lydelse, som angivits i reservationen;

III, vid utskottets hemställan under C,

av herrar *Lars Larsson*, *Hübinette*, *Bengtsson* i *Varberg*, *Edlund* och *Göransson*, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under C hemställa, att riksdagen med avslag å motionerna I: 741 och II: 908, såvitt anginge moderskapspenning, måtte bifalla propositionen såvitt anginge förslaget till ändring i 3 kap. 12 § lagen om allmän försäkring;

IV, vid utskottets hemställan under F,

av fru *Nilsson*, som dock ej antytt sin mening; samt

V, vid utskottets hemställan under G,

av herrar *Hübinette* och *Edlund*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr talmannen yttrade, att vid överläggningen angående nu förevarande utlåtande jämväl finge beröras statsutskottets utlåtande nr 114; eventuella yr-

kanden i anledning av sistnämnda utlåtande skulle dock framställas först sedan detsamma föredragits.

Herr HÜBINETTE (h):

Herr talman! Det förslag som har lagts fram i sjukförsäkringsfrågan och som behandlats av andra lagutskottet har i sina huvuddelar kunnat godtas av utskottet. Att så har kunnat ske beror till stor del på att det rättvisekrav som åberopats ansetts vara bärande.

Trots detta godtagande finns det vissa väsentliga betänkligheter att anföra. Dessa betänkligheter har också framhållits vid remissbehandling av den departementspromemoria som föregått propositionen.

Först och främst tycker man att denna fråga är av sådan karaktär att den borde ha lösts av arbetsmarknadens parter. Försök har väl också gjorts i den riktningen men misslyckats. Vad det beror på vill jag inte uttala mig om, men alla måste väl ändå inse, att det vore bättre, om man fick dessa frågor lösta vid förhandlingsbordet och inte på det sätt som nu sker och som har förekommit vid genomförandet av många tidigare sociala reformer, nämligen att man går till riksdagen som lagstiftar och därigenom går förbi förhandlingsomgången. Jag vet att det i fråga om sjukpenningförsäkringen har framlagts olika förslag på senare tid, men de har tydligen ändå inte kunnat accepteras av parterna, framför allt inte av arbetstagsidan. Ett förslag har ju varit att det skulle fonderas pengar, som sedan skulle kunna tas i anspråk vid korttidssjukdom. Det har också sagts — eftersom man nu här talar om rättvisekrav — att den förmån som tjänstemannagrupperna och vissa andra grupper har borde ha avlösts på ett eller annat sätt av en löneförhöjning, men detta har inte heller kunnat accepteras.

Andra betänkligheter, som också förts fram vid remissbehandlingen, är de samhällsekonomiska, och det är ganska stora betänkligheter. Försäk-

ringsinspektionen framhåller t. ex. — och det är mycket träffande — att det pris som får betalas för den eftersträ- vade sociala rättvisan blir mycket högt — och det blir det otvivelaktigt. Nomi- nellt beräknas kostnaden för ändamålet till 750—800 miljoner kronor. Men de upplysningar som vi har fått i utskottet, där vi kallat in direktören för försäk- ringskassan i Stockholm, ger vid han- den att denna summa säkert blir myc- ket större. För närvarande är det unge- fär 560 000 anmälningar per år här i Stockholm, av vilka 500 000 blir före- mål för ersättning. Försäkringsdirektö- ren sade att denna siffra otvivelaktigt kommer att fördubblas — det är det minsta vi kan räkna med — och det innebär ju att det blir en miljon sjuk- skrivningar efter denna reforms ikraft- trädande. Börjar vi med att analysera detta, kommer vi underfund med att ba- ra en dags frånvaro ytterligare per yr- kesverksam betyder 15 000 helårsan- ställda. Då tycker jag faktiskt att dessa betänkligheter har ett visst fog för sig. 15 000 anställda behövs det ytterligare, om de yrkesverksamma sjukskrives en dag, och då kan vi ju fråga oss: Var- ifrån skall man ta dessa personer i ett sådant här ansträngt arbetsmarknads- läge? Importen av arbetskraft lär knap- past räcka till. Vi kan lätt räkna ut att exempelvis ytterligare en veckas sjuk- skrivning motsvarar 100 000 anställda. Det råder ju nu en mycket besvärlig ar- betskraftssituation. Det förekommer inom många sektorer rubbningar som man inte kan klara av, men samtidigt ger man sig in på sådana här reformer. Men vi har ju, som jag sade, inom ut- skottet godtagit förslaget av de skäl som har åberopats.

Remissinstanserna har också sagt att det kanske funnits angelägnare refor- mer att i första hand söka genomföra. Vi hade behövt se över långtidssjukvår- den, invalidskyddet o. s. v. Det är när- mast RIF som fört fram dessa synpunk- ter i sitt remissyttrande — och jag ty- cker att de är riktiga. Det finns faktiskt

Ang. förbättrad sjukpenningförsäkring reformer, som ur angelägenhetssyn- punkt borde ha kunnat vägas mot den nu föreslagna, men nu är det i alla fall så att utskottet har accepterat förslaget. På de punkter, där högerrepresentanter- na har reserverat sig, har man sökt fö- rebygga ett missbruk, ty det råder ingen tvekan om att denna reform kan föra med sig risker för ett ganska kraftigt missbruk. Om man studerar reservatio- nerna finner man att reservationen vid utskottets hemställan under A tar sikte på överkompensationen.

Där har Kungl. Maj:ts förslag fört med sig att det i vissa fall blir betydande överkompensation. Remissinstanser- na har också sagt att risken för detta är stor, om man konstruerar en ersätt- ningsnivå som ger för hög ersättning. Det finns sådana som tycker att det är bekvämare att ligga hemma och få en hög sjukersättning än att gå till sitt ar- bete. Jag medger gärna att det kanske rör sig om ett litet fåtal människor, men man skall ändå ha klart för sig att det finns risk för att detta lilla fåtal verkligen utnyttjar den möjligheten.

Reservanterna för fram ett förslag som innebär en uppdelning i två ska- lor; en för ogift samt gift, vars make eller maka är placerad i lägst sjukpen- ningklass 8, och en skala för gifta, där den ene av makarna är placerad i högst sjukpenningklass 7. Vi tror att det är ett riktigt system att komma fram till en bättre ordning. Vi menar inte att den uppdelningen gör anspråk på att ge mil- limeterrättvisa, långt därifrån, men den minskar i alla fall de orimliga effekter som den i propositionen föreslagna sjukpenningsskalan ger upphov till. Jag kan som ett exempel bara nämna att det enligt propositionens förslag finns risk för överkompensation ända upp till 108 —109 procent, och det kan inte vara riktigt.

Nu sägs det å andra sidan beträffande den i propositionen föreslagna skalan, att de lägre inkomsttagarna får den största kompensationen. Vi har påpekat att det nog är missvisande. Genom ett

Ang. förbättrad sjukpenningförsäkring

sådant påstående bibringas folk uppfattningen att man här slår vakt om de små inkomsttagarna. I själva verket får många av de större inkomsttagarna den största överkompensationen, och det kan inte vara riktigt med ett sådant system.

En annan sak som kan förorsaka risk för missbruk är återgångsregeln. Kungl. Maj:t har föreslagit att den som är sjuk sju dagar eller mer får ersättning för de fridagar som ligger emellan. Det har sagts i utskottet — och det har betonats av utskottets ordförande — att denna ersättning är beräknad efter en sjudagarsvecka. Skulle man då ta bort två dagar så får man inte full kompensation om man bara får ersättning för fem dagar, låt vara att de är arbetsdagar. Det kan naturligtvis vara riktigt, men det oaktat ger systemet upphov till de risker jag talat om. Vi reserverar föreslår därför att den tiden skall förlängas till tretton dagar. På den punkten har vi gott stöd av försäkringsverket som säger: »Sådan risk för missbruk torde föreligga, även om samtliga kassor begränsar den läkarintygsfria tiden till 7 dagar och således kräver läkarintyg fr. o. m. den 8:de dagen. Då det gäller mera kortvariga sjukdomar torde för övrigt värdet av läkarintyg i allmänhet vara mycket begränsat ur kontrollsynpunkt. En förlängning av kvalifikationstiden till två veckor skulle i betydande mån minska den berörda konsekvensen, utan att det åsyftade resultatet alltför mycket skulle påverkas. Försäkringsverket anser därför att det kunde finnas skäl att överväga en förlängning av ifrågavarande kvalifikationstid.»

Det finns andra åtgärder man kan vidta för att skapa en effektivare kontroll och för att motverka de negativa effekterna. Det gäller att se till att folk inte onödigtvis utnyttjar sjukpenningförsäkringen. I en motion i första kammaren av herr Lundberg har föreslagits att man vid sidan av sjukkassorna skulle ha ett fristående kontrollorgan, vilket

skulle ha till följd att det inte blir så stor irritation emellan sjukkassornas folk och dem som är sjukskrivna. Den lösningen har utskottet inte velat acceptera. Man säger att kontrollen faller inom ramen för sjukkassornas verksamhet, och att man nu måste bygga ut kontrollapparaten. När vi hade direktören för Stockholms försäkringskassa uppe i utskottet, diskuterade vi även denna fråga med honom. Han var faktiskt ganska positiv och sade, att om inte sjukkassans egen kontroll slår väl ut, är man beredd att ganska snart överväga andra åtgärder, som skulle kunna visa sig vara bättre. Det tycker vi var ett betydande resonemang. Vi får väl bara hoppas att det inte skall behöva gå så långt att man behöver göra sådana överväganden.

En tredje reservation, som vi har gemensamt med några av socialdemokraterna i andra lagutskottet, berör moderskapspenningen. Den är för närvarande 900 kronor, och dess storlek sammanfaller med grundsjukpenningen: 5 kronor gånger 180 dagar. När departementschefen föreslår att man skall höja moderskapspenningen till 1 000 kronor, har från centerpartihåll yrkats, att man skulle öka den till 1 080 kronor, eftersom grundsjukpenningen ökar till 6 kronor och 6 gånger 180 blir 1 080.

Vi reserverar kan inte acceptera detta resonemang och dess konsekvenser. Dels menar vi att det inte är någon i praxis så fast anknyten förbindelse mellan grundsjukpenningen och moderskapspenningen. Inför man en sådan anknytning kan det få rätt besvärande konsekvenser. Man mister elasticiteten, efter vad jag kan förstå. Man kan ju vilja höja moderskapspenningen utan att höja grundsjukpenningen. Man kan också, som familjeberedningen föreslagit, vilja utsträcka moderskapsförsäkringen till att gälla 360 dagar i stället för 180. Skall man då multiplicera grundsjukpenningen med 360 kommer man upp i ganska orimliga belopp.

Vi tycker alltså inte att man skall

knyta ihop dessa saker. Vi accepterar departementschefens resonemang om 1 000 kronor och anser detta belopp rimligt.

Jag vill tillägga att det dessutom gäller ganska stora ekonomiska åtaganden. Den lilla ökningen med 80 kronor kan synas inte betyda så mycket, men det betyder i alla fall 10 miljoner kronor, och vi har inte en sådan samhällsekonomisk situation, att vi kan kosta på oss ens sådana relativt blygsamma utgiftsökningar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de reservationer som är gjorda under A, B och C.

Herr LUNDBERG (h):

Herr talman! Jag har motionerat i detta ärende. Det gäller dels motionen nr 742, där mitt namn står efter herr Virgin, och dels nr 738 med herr Torsten Andersson och fru Segerstedt Wiberg.

Detta är ett stort ärende, säsongens största nya, penningmässigt sett. Det är allvarligt till sina konsekvenser och det är oroande.

Alla här i kammaren, i varje fall från landsorten, känner igen den varje veckoslut återkommande situationen med riksdagsmannen och tidskriftshögen. En söndag i mars hade i min hög, som inte är så imponerande stor, men rätt blandad, Fackföreningsrörelsen lagt sig på Försäkringstidningen. Det var i sammanhanget en nog så symptomatisk placering.

I Fackföreningsrörelsen nr 6 läste jag under rubriken »Långtidsvården — ett dubbelt arbetskraftsproblem» följande: »Över 1 400 långtidssjuka köar i Stockholm för att komma in på långtidssjukhem. Samtidigt är 225 tillgängliga platser outnyttjade på grund av personalbrist. Större delen av dessa platser, som representerar ett stort outnyttjat kapital, har stått tomma under en lång tid. Det är möjligt att situationen är allvarligast i Stockholms stad, men kön

Ang. förbättrad sjukpenningförsäkring av långtidssjuka är inte mycket kortare i landstingsområdena, där det i varje fall inte är brist på vårdbiträden.»

Detta var alltså LO:s tidning, och artikeln slutade med orden: »Långvårdsköerna är katastrofala inte bara för de gamla och sjuka utan också för de unga och friska som får sina liv förstörda av ett ansvar för de sjuka som samhället undandrar sig.»

Vartenda ord är sant. Slutsatsen borde då vara given: Högsta prioritet åt detta problem! — Jag skall be att få återkomma till prioritetsfrågan.

Sedan kom då i tidningshögen Tidsskrift för allmän försäkring nr 3, försäkringskassaförbundets tidning. Där gavs ett sammandrag av riksförsäkringsverkets remissyttrande över proposition nr 113 under rubriken: »Riksförsäkringsverket beklagar att inte karenstidsfrågan kunde lösas avtalsvägen.» Sedan lämnas en del uppgifter om de från verkets sida bedömda verkningarna av förslaget. Där sägs t. ex.: »Det torde vara realistiskt att räkna med en fördubbling, ja, kanske t. o. m. en tredubbling av antalet fall.»

Sjukpenningfallen uppgår ju nu till cirka tre miljoner per år. Om man »bara» räknar med en fördubbling av antalet fall så behöver personalstyrkan i kassorna ökas med 1 000 befattningshavare, från 7 500 till 8 500. Vissa kassor har redan nu rekryteringssvårigheter.

Jag läste vidare i tidningen att man antagit att höjningen av ersättningsnivån skulle medföra en ökning av sjuktalet med 10 procent, och detta i sin tur betyder bortfall av 5—6 miljoner arbetsdagar, motsvarande 22 000 årsarbetande. Detta är då utöver den effekt som uppstår genom borttagandet av karensdagarna. Man skriver därom: »Förslaget har sålunda även en icke obetydlig arbetskraftsmässig aspekt.» Det är väl modest uttryckt! Det innebär ett bortfall på 22 000 man plus de ytterligare som faller bort på grund av karensdagseffekten, plus de 1 000 ytterligare som behövs för administration

Ang. förbättrad sjukpenningförsäkring

i kassorna, plus kontrollpersonal, plus belastningen på läkarkåren och plus säkerligen ännu mer. Man tar sig för pannan och frågar: Hur har man egentligen kommit in i en sådan situation i detta arbetskraftsläge?

Jag tillåter mig i all blygsamhet att citera något av det jag sade den 28 maj i föl i samband med behandlingen av kompletteringspropositionen, då arbetskraftsproblemet var uppe i samband med den bistra långtidsbudgeten. Jag sade då att den »måste ju fattas som ett rött stoppljus för nya personal- och penningkrävande reformer och samtidigt som en nödsignalering efter hjälp att klara det man redan sitter i.»

Mycket har sagts och skrivits om arbetskraftssituationen, och man kan nu absolut inte bagatellisera detta förslags inverkan på arbetskraftsbalansen. Den som gör det talar antingen av okunnighet eller mot bättre vetande. Man kan ju ha olika uppskattningar av effekten, men att den blir avsevärd och negativ för den ansträngda arbetskraftsbalansen är tyvärr klart.

Redan den 4 maj i föl skrev en läkare, Sven Lundberg, i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning en artikel, som jag tycker är bra, om karensdagarna i sjukförsäkringen. Det var tre dagar efter förstamajutspelet. Han räknade fram såsom sannolikt att två tredjedelar av sjukdomsfallen skulle komma att ligga inom de nuvarande karensdagarna, om dessa generellt blev berättigade till sjukpenning. Doktor Lundberg ställde frågan om dessa fall skulle kunna kontrolleras i lagens anda. Den frågan besvarades sedan i riksförsäkringsverkets remissvar med orden: »Över huvud taget måste försäkringskassornas möjligheter att utöva kontroll vid korta sjukskrivningar bedömas som mycket små.» Dr Lundberg, med sin mångåriga erfarenhet såsom förtroendeläkare, fortsätter, sedan han har konstaterat att de notoriska sjukkassebedragen utgör en liten del av de försäkrade: »Dessutom blir alla lojala försäkrade utsatta för

ständig frestelse att ge efter på sin normala lojalitet och anmäla sin tillfälliga frånvaro som orsakad av sjukdom fast helt andra motiv föreligger. Det är inte rätt att försätta de korrekta försäkrade i en sådan situation.» Jag ber att helt få instämma i denna bedömning.

Artikelförfattaren menar att endast en tredjedel av fallen kommer att kunna administreras enligt lagens föreskrifter och att de andra två tredjedelarna orsakar så stora kostnader att det hela blir ganska meningslöst. Den summan skulle alternativt kunna användas till att betala andra förmåner av större värde för de försäkrade.

I det sammanhanget vill jag skjuta in att en civilekonom Schött i Svenska Dagbladet den 1 mars i år gjorde ett försök att räkna fram kostnaden för en stockholmare med 22 000 kronor i årsinkomst för tilläggssjukpenningen — alltså sjukvårds- och grundpenningen oräknade. Han kom till att kostnaden efter genomförandet av reformen skulle bli 700 kronor per år för att den försäkrade skulle få 28 kronor om dagen vid övergående sjukdom. Schött drar den riktiga slutsatsen, att »det finns inte en frisk människa, som skulle reflektera på att ta en sådan försäkring frivilligt, och det finns inte ett försäkringsbolag som skulle kunna tänka sig att föreslå någon den». Han anser — och häri instämmer jag — att talet om »förbättring av sjukförsäkringen» låter som en ironi.

Hela tendensen inom försäkringsbranschen går mot ökade självrisker och franschiser, d. v. s. inträffat försäkringsfall ersättes endast om det överstiger visst belopp. Denna utveckling är naturlig, dels därför att det ökade välståndet betyder mindre påfrestningar för den enskilde vid småbelopp, dels därför att administrationskostnaderna trots datateknik har stigit. Men här vill man göra tvärtom, åberopande rättviseskäl i förhållandet tjänstemän kontra kollektivanställda.

Om jag några ögonblick får uppehålla mig vid rättviseargumentet vill jag börja

med att i all blygsamhet överrätta en liten blomma till statsrådet Aspling, kanske en ros med törnen. I socialdemokraternas »Rådslag 65», där statsrådet Aspling frågar, står bl. a.: »Genom förhandlingar har tjänstemannagrupperna kompenserat sig för karensdagarna.» Det är ett riktigt och ärligt erkännande. Så fortsätter texten: »Men det framstår som en orättvisa i dag att betydligt mer än hälften av de svenska löntagarna inte har någon ersättning under karenstiden.» Jag skulle kunna hålla med om att det är opraktiskt, oriktigt och t. o. m. felaktigt, men jag vill inte riktigt gå med på ordvalet »orättvist». Om en stor grupp tjänstemän avtalsvägen fått vissa sjukförmåner som den andra stora gruppen — de kollektivanställda — inte fått in i sina avtal, tycker jag alltså inte att man skall använda uttrycket orättvist. Men om man tar med litet mer av texten, nämligen »framstår som en orättvisa i dag», så kan jag hålla med om riktigheten i detta, i så mätto att den långvariga och ihärdiga propagandan, bland annat från LO, har haft den genomslagskraften att det för väldigt många *framstår* som en orättvisa. När detta tal om orättvisa ständigt och jämt kommit igen i artiklar och tal, då har man minsann inte i samma andetag framhållit att tjänstemännen har nått sin position efter förhandlingar i vanlig ordning.

För att återgå till den tidigare citerade artikeln i Handels- och Sjöfartstidningen, så har dr Lundberg där sitt recept klart, en avlösning av de s. k. gynnade tjänstemännens förmåner och en återgång till generell tre karensdagar för alla. Det hade varit en förnuftig lösning men tyvärr helt utopisk. Den starka medlingskommission finns väl inte, som i ett slutskede skulle kunnat få in en sådan sak i en storuppgörelse. När man om en stund kommer att klubba den dyra andra vägen till likställighet, då finns ju inte längre avlösningalternativet ens teoretiskt kvar. Saken blir avgjord — mot ekonomiskt sunt vett och förstånd.

Ang. förbättrad sjukpenningförsäkring

Innan jag definitivt lämnar dr Lundberg vill jag citera en av hans slutmeningar: »Som sammanfattning vill jag påstå att de framförda kraven på ett allmänt slopande av karensdagarna kommer att sluka mycket stora kostnader och kan få konsekvenser som kan ge stor skada på produktionen.» Remissyttrandena synes bekräfta riktigheten av detta påstående, som gjordes mycket tidigt i debatten.

Om jag så får gå över till prioriteringen, vill jag först nämna att Försäkringsbolagens riksförbund anser det vara mycket betänkligt, om kassornas personal får ägna sig åt korttidsfall i stället för »att inrikta sin verksamhet på de socialt och samhällsekonomiskt betydelsefulla långtidsfallen». Förbundet säger dessutom: »Det är enligt riksförbundets mening väsentligt att vid övervägande av sociala reformer en prioritering sker av de mera angelägna vårdområdena. Bl. a. synes invalidvården böra uppmärksammas, när medel skall disponeras till nya sociala åtgärder.»

Arbetsgivareföreningen skriver: »Det finns för närvarande åtskilliga betydligt väsentligare behov, på vilka tillgängliga resurser med fördel skulle kunna satsas. Som exempel kan nämnas följande, socialförsäkringen näraliggande områden: handikappades rehabilitering och utrustning, arbetsvården, vissa sektorer av vårdområdet samt cancerforskningen. Jämfört med de fördelar som skulle vinnas om i stället ytterligare resurser satsades på utvecklingen inom dessa områden, ter sig fördelen av sjukpenning under två karensdagar såsom skäligen obetydlig.»

Jag började med att nämna åldringsvården, och här har nu nämnts långtidssjuka, invalidvård och handikappades rehabilitering, arbetsvård och cancerforskning. Det är för mig uppenbart att man av politiska skäl nu gör en felaktig prioritering, och jag skulle som avslutning på detta resonemang om prioriteringen — med alldeles uppenbar

Ang. förbättrad sjukpenningförsäkring

risk att det låter patetiskt — vilja travestera ett gammalt indiskt visdomsord som lyder, om jag nu minns rätt: Vad nytta hava vi av alla våra lemmar, om den innersta — kärleken — saknas? Jag skulle vilja säga: Vad nytta hava vi av alla våra reformer, om den innersta meningen — medmänniskornas bästa — saknas?

Herr talman! Sedan jag under de gångna veckorna då och då kommit i samspråk med intresserade socialdemokrater, tror jag mig med rätta kunna påstå att de som vet mest om detta är minst entusiastiska och vet att bekymren börjar när om en stund beslutet — som i dag ter sig så förtvivlat politiskt nödvändigt — klubbats.

Efter de föga positiva tankegångar jag hittills framfört är jag fullt medveten om att det kan verka som något av en västgötaklimax att bara tala om detaljfrågor — låt vara väsentliga sådana — och om kontroll. Men den realistiska bedömningen har ju måst bli att en lagstiftning kommer att beslutas nu, oavsett vad jag och andra med mig tycker, tror eller önskar; och då får man ju göra det bästa möjliga i dagsläget. Herr Hübinette har redan talat om återgångsregeln, kompensationsgraden och uppföljningen av verkningarna rent statistiskt — jag ber att få instämma i vad han anfört.

Utöver detta vill jag tala något om motion nr 738 i denna kammare. Den tillkom i avsikt att väcka debatt beträffande och om möjligt lösa problemet med kontroll av korttidsfallen, och jag hade som medmotionärer fru Segerstedt Wiberg och herr Torsten Andersson. Min grundtanke är att om folk fick klart för sig att det existerar en ständigt verkande kontrollorganisation, skulle detta få en så hälsosam preventiv effekt att en rätt god del av det föreliggande förslagets nackdelar kunde elimineras. När alla som uttalat sig i denna fråga konstaterat att möjligheterna till effektiv kontroll genom kassorna är mycket små — läs: i praktiken obefintliga — då

måste ju någonting annat ske. Kassorna har begärt anstånd med hela förslagets ikraftträdande till nästa halvårsskifte — juni/juli 1967 — men det skall forceras fram till den 1 januari och kassorna räknar med att man kommer att få stora svårigheter när det gäller personal etc. för att klara den rent rutinmässiga hanteringen av arbetet. Att då drömma om att man inom kassorna skulle ägna något särskilt prioriterat intresse åt kontrollfrågan, det gör i varje fall inte jag, även om mycket skulle vara att vinna genom preventiveffekten. Jag fick i stället fram ett förslag, som egentligen sönderfaller i två delar. Den första var att man skulle helt generellt slumpvis utvälja vissa av dem, som sjukanmäler sig, för snabbkontroll av att vederbörande verkligen är hemmavarande sjuk. Jag tänkte mig ett urvalssystem av typ passerkontroll vid industrier eller legitimationsurval på systembolaget; därav kom väl arbetsnamnet röda lampan, som jag förstätt att mitt kanske något okonventionella förslag fått i utskottet.

Detta första steg har ju ingenting att göra med hur kontrollen sedan sker. Men eftersom man sagt att kassorna inte kunde klara uppgiften, såg jag mig om och konstaterade att det fanns ett företag — Svenska Securitas med dess dotterbolag — som skulle kunna klara uppgiften; det bekräftade bolaget också på en direkt förfrågan. Mitt krav var i all sin enkelhet att man skulle åta sig att kontrollera att en person, på vilken man erhöll namn och adress, vistades hemma och med all sannolikhet var sjuk; den kontrollen skulle ske första eller andra dagen efter sjukanmälan.

Utskottet medger utan vidare att en effektivare kontroll vid korttidssjukdom behövs, och det är ju alltid något. Så säger man att en utbyggnad av kontrollen bör ske inom ramen för försäkringskassornas verksamhet. Ja, gärna det — om ni verkligen kan ordna den saken och om det blir effektivt och sker omgående och i ett sammanhang, innan man fått — vilket jag tyvärr befarar —

många nya sjukförsäkringsfuskare; ja, varför inte säga som det är: sjukförsäkringsbedragare, fastän det låter illa.

Utskottet fortsätter: »Utskottet anser det föga rationellt att, vid sidan av kassornas övervakning, anlita en särskild kontrollorganisation.» Ordvalet rationellt i sammanhanget förstår jag inte. Först framgår det, att kassorna inte åtar sig att sköta detta jobb; och om någon annan anser sig kunna göra det så är det inte rationellt att lägga uppgiften utanför kassorna. Det var ju den saken som vi motionärer tyckte att man åtminstone kunde diskutera. Vad har vi då begärt? Jo, att Kungl. Maj:t måtte vidta åtgärder för att effektivisera kontrollen av korttidsfrånvaron. Vi har framfört idén om »röda lampan» utan att binda oss för vem som skulle följa upp det — ett enskilt utomstående företag eller kassorna. Vi lämnade en skiss till lösning. Måhända kan kassorna nu tvingas att mera intressera sig för detta och försöka få fram en över hela landet likformig kontroll, och då har väl motionen gjort sitt, trots avslaget. Jag har försökt — självfallet mycket löst och uppskattningsvis men i samråd med försäkrings- och sjukkassee folk — att räkna på det här och skulle litet tillspetsat och med alla reservationer kunna säga: Ge mig 2 miljoner, och jag skall spara 200. Jag tror i vart fall inte att jag underskattat de 200.

Jag skall inte, herr talman, besvara kammaren med att i anslutning till den blanka reservationen under punkt G yrka bifall till motionen nr 738, utan inskränker mig till att instämma i det yrkande som herr Hübinette framställde för en stund sedan.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Sjukförsäkringsreformen är inte bara den mest kostnadskrävande reformen inom det socialpolitiska området vid årets riksdag, utan förslaget innebär också som det har sagts — även om andan i vilken det

Ang. förbättrad sjukpenningförsäkring har sagts inte varit positiv hittills — att man nu kommer till rätta med förhållanden som med fullt fog betraktats som orättvisa då man jämfört villkoren för olika kategorier anställda. Cirka 900 000 anställda har rätt till sjuklön, under det att övriga får vidkännas helt inkomstbortfall under de tre första sjukdagarna vid varje sjukdomstillfälle.

Det kan måhända beklagas att denna fråga inte lösts genom förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter; viljan därtill från LO-sidan har inte saknats. Karensdagarna har varit en aktuell fråga vid flera tillfällen, inte bara under den senaste avtalsrörelsen. Riksdagen har också vid ett par tillfällen understrukit att förhandlingsvägen borde prövas först, före lagstiftning. De som i dag beklagar sig inför det föreliggande lagförslaget borde ha uppmärksammat allvaret bakom de uttalanden som gjorts av riksdagen i denna fråga. I dag är lagstiftningsvägen den enda möjliga vägen för att lösa problemet om karensdagarna vid sjukdom.

Jag har ingen anledning att gå in på detaljer i detta avsnitt av propositionen, utan vill bara med tillfredsställelse konstatera att förslaget nu har blivit framlagt.

Herr Hübinette hyste farhågor inför den ökning av det administrativa arbetet inom sjukförsäkringen som blir följden av lagförslaget — och han understöddes av herr Lundberg i dessa farhågor — inte minst när det gäller frågan om kontrollen avseende de korttidssjuka. Detta är ett problem, och jag menar inte att man skall bortse från det, men det är ingalunda olösligt. Här är det fråga om rent administrativa åtgärder, och man får väl överväga hur de tillgängliga resurserna bäst och på för den försäkrade bästa sätt skall användas. Samarbetet mellan försäkringskassorna och allmänheten, således mellan kassorna och den försäkrade, har hittills varit mycket bra; det skall vi ha klart för oss. Det finns inget som talar för att en förändring till det sämre

Ang. förbättrad sjukpenningförsäkring

skall inträffa genom att sjukförsäkring-
en byggts ut.

Det finns dock ett problem, som inte
så mycket berörs i propositionen, och
det är frågan om samordningen mellan
sjukförsäkringen och förtidspensionen.
Samordningen som sådan består. Vid
sjukskrivning under så lång tid att sjuk-
domen anses utläkt och har övergått till
en definitiv nedsättning av arbetsförmå-
gan med mer än hälften skall sjukpen-
ningen ersättas av pensionsförmån. Den
samordningen sker efter initiativ från
försäkringskassorna. Sjukpenningen är
skattefri, pensionen är i princip beskatt-
ningsbar. Genom höjningen av sjukpen-
ningbeloppen och då ATP ännu inte är
fullt utbyggd kommer här att uppstå ett
ekonomiskt spänningsförhållande som
gör ställningstagandena betydligt be-
svärligare än hittills.

Departementschefen har uttalat att
han i annat sammanhang har för avsikt
att pröva frågan om beskattning av sjuk-
penningförmånen. Pensionsförsäkrings-
kommittén har bl. a. till uppgift att över-
se storleken av förtidspensionsförmå-
nerna. En samordning av dessa båda ak-
tiviteter kan sålunda leda till att det av
mig antydda spänningsförhållandet mel-
lan två samordnade sociala förmåner
lättas. Jag hoppas att förslag kan läg-
gas fram i så god tid att dagens beslut
i detta avseende inte behöver vara i
kraft under så lång tid.

Detta var, herr talman, en anmärk-
ning i marginalen på ett för övrigt ut-
märkt förslag. Jag skulle möjligen kun-
na lägga till att jag personligen har en
förhoppning att man ganska snart löser
de studerandes sjukförsäkringsfråga,
en fråga som inte alls upptagits i pro-
positionen.

Eftersom regeringens förslag är ut-
märkt, har jag funnit anledning att
ställa mig bakom en reservation, nr III
under punkt C, som gäller moderskaps-
penningens belopp. Jag stöder i det av-
seendet regeringsförslaget, som innebär
en uppräknig av moderskapspenning-
en från 900 till 1 000 kronor eller med

cirka 11 procent. Under fyra år har
denna del av försäkringen ökat från 270
till 1 000 kronor, eller tre och en halv
gångar.

Utskottsmajoriteten har tillstyrkt yt-
terligare en ökning på 80 kronor per
barn. Det kan ju synas som uttryck för
en märklig inställning hos en ledamot
i familjepolitiska kommittén — en kom-
mitté vars uppgift just är att komma
med förslag till ökat stöd åt barnfamil-
jerna — att inte vilja vara med om att
öka moderskapspenningen ytterligare.
Men det finns, menar jag, fullgoda mo-
tiv för att stanna inför den föreslagna
betydande höjningen på 100 kronor. Så
här strax före riksdagsavslutningens
stora ekonomiska debatt borde jag ksan-
ske inte behöva anföra det rent ekono-
miska motivet, men det spelar för mig
även en avgörande roll. Kostnadsök-
ningen skulle för statens del vid bifall
till utskottets förslag belöpa sig till
cirka 4 miljoner kronor per år, beräk-
nat efter en ökning av totalkostnaderna
med 10 miljoner kronor och en statsbi-
dragsprocent av 40. Även om det är ett
litet belopp i det större sammanhanget,
är det ett ganska betydande belopp i och
för sig. Jag är inte övertygad om, ifall
ett sådant belopp skulle användas vid
fördelningen av barnfamiljernas kost-
nader, att det skall läggas just på mo-
derskapspenningen. Barnkostnaderna
fördelas kanske på ett annat sätt.

Riksdagen beslöt — och i det beslu-
tet deltog självfallet denna kammare —
under våren att uppdra åt familjepoli-
tiska kommittén att göra en snabb över-
syn av familjebostadsbidragens kon-
struktion. Det var enligt förslag från
statsutskottet i dess utlåtande nr 39. I
den av riksdagen på detta sätt begärda
reformen — som jag menar är en re-
form på ett för barnfamiljerna väsent-
ligt område — innebär en begränsning
med 4 miljoner kronor att riksdagen
den dag förslaget om den särskilda över-
synen av familjebostadsbidragen pre-
senteras, kan känna sig missbeläten.
Ungefär samtidigt uttalade riksdagen

med anledning av ett utlåtande från andra lagutskottet — nr 40 i år — att man bör ha en så samlad översyn som möjligt av de familjepolitiska åtgärderna innan man tar ställning i hela frågekomplexet.

Jag menar att om man vid varje tillfälle då det läggs fram förslag till betydande förbättringar av de sociala försäkringsförmånerna vill litet eller mycket ytterligare, minskar man samtidigt handlingsfriheten hos dem som skall fullgöra det uppdrag som samma riksdag alldeles nyss sagt att man skall genomföra samlat. Nu har jag inte som något motiv anfört att man också får ytterligare en ökning av de egna avgifterna vid bifall till höjningen.

Herr Hübner redogjorde för den konstruktion som gäller och de motiv som utskottsmajoriteten kan anföra om rätten till 180 dagars bortovaro från förvärsarbete för kvinna som föder barn; 180 multiplicerat med grundsjukpenningen ger just beloppet 1 080 kronor, liksom det nu är 900 kronor som gäller i moderskapspenning. Men sambandet mellan moderskapspenning för dem som inte förvärsarbetar och grundsjukpenningen — och det är det som är argumentet — upphör ändock den trettionde dagen efter förlösningen, då modern vid sjukdom ånyo kan jämsides med moderskapspenningen uppbära grundsjukpenning.

Får jag också redovisa något vad man säger i remisskritiken. Det finns remissyttranden som gått på 1 080-linjen. Det finns också ett remissyttrande från RLF som föreslagit 1 100 kronor. Detta är ett sätt att ge ett uttryck för att man från RLF:s sida inte ser något samband mellan grundsjukpenningens och moderskapspenningens storlek. Det är, herr talman, sålunda inte någon negativ inställning till en utvidgad hjälp till mödrar och barnfamiljer som det är fråga om från min sida. Jag menar att regeringsförslaget innebär väsentliga förbättringar, och vill sammanfatta min uppfattning i tre punkter.

Ang. förbättrad sjukpenningförsäkring

1. Barnfamiljerna kommer att ha fördel av att pågående utredningsarbete ej begränsas i sina ställningstaganden genom extra punktåtgärder under pågående arbete.

2. Sambandet mellan moderskapspenning och grundsjukpenning är inte entydigt.

3. Ytterligare utgiftsökning bör för närvarande hållas tillbaka, när den är så betydande.

Av denna anledning ber jag att få yrka bifall till reservation nr III under punkt C.

Jag inledde med att säga att denna reform var den mest kostnadskrävande och betydelsefulla inom det socialpolitiska området vid årets riksdag. Den dryga 3/4 miljard reformen kostar kommer att betyda verkliga och betydande förbättringar för det stora flertalet arbetstagare, vilket ökar deras trygghet vid sjukdom och inte, som kritikerna anfört, leder till ökad bortovaro från arbetet utan kommer att medföra att de vid sjukdom har möjlighet att stanna hemma från arbetet någon eller några dagar och bli friska i stället för att under tiden sjuka göra en halvdan produktionsinsats och samtidigt utgöra en smittokälla för arbetskamraterna.

Reformen är inte bara en försäkring vid sjukdom. Den kan också bli en försäkring till hälsa.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Det mest otacksamma som en utskottsordförande kan ägna sig åt är att på förhand söka utarbeta något som han skall säga och som måste komma efter det att reservanter, motionärer och övriga har fått ordet och yttrat sig. Det bryter nämligen sönder allt vad man tänkt skulle vara betydelsefullt att framföra i kammaren.

När jag tänker på vad herr Lundberg har presenterat i mängder av argument för att sprida tveksamhet i fråga om det förnuftiga i att genomföra en re-

Ang. förbättrad sjukpenningförsäkring

form av detta slag, eftersom den måste vara förknippad med så många svårigheter både i fråga om kontroll och frestelser till missbruk, så måste man fråga sig: Vad har herr Lundberg för erfarenheter bakom allt detta? Det räcker inte bara att falla tillbaka på remissinstanser och alla övriga som kan ha farhågor för att detta kommer att utfalla i ogynnsam riktning.

För att ta ett exempel som ligger nära till hands frågar jag, vilka erfarenheter man har på tjänstemannasidan, där sjuklön utgår från och med första sjukdagen. Jag har inte hört att det förekommer något större missbruk av sjukansmälan på det hållet än inom alla andra grupper. Tjänstemännen anmäler sig sjuka när de är i behov av att hålla sig borta från arbetet, men tydligen inte för att missbruka rätten till sjuklön. De är numera visserligen också försäkrade, men försäkringen går i regel i avräkning på sjuklönen, eftersom det förekommer sådana överenskommelser både på den statliga och den kommunala sidan och enligt vad jag tror i viss utsträckning och under viss tid även på den enskilda arbetsmarknaden, men det klagas inte över missbruk.

Det talas om överförsäkring för dem som har höga löner, beroende på att schablonregeln för skatteavdraget vid fastställande av sjukpenningen i mycket stor utsträckning berör sådana som har full lön under sjukdom, så att sjukersättningen inte är någonting annat än en avräkning från sjuklönen, som ofta görs direkt genom utbetalning till arbetsgivaren.

Vi har också ett annat exempel. Hemmafruarna var före den obligatoriska försäkringens genomförande 1955 i regel inte försäkrade för mer än 2 eller 3 kronor om dagen. Så fick de plötsligt en grundsjukpenning på 3 kronor och möjlighet att frivilligt försäkra sig för 5. Det tyckte man vid den tidpunkten var relativt höga belopp, och det ansågs innebära stor risk för missbruk och överförsäkring.

Vad visar då statistiken? Jag har inte statistiken för de senaste åren, men när socialförsäkringskommittén arbetade med de reformer av lagen om allmän försäkring, som antogs 1962, kunde det konstateras att sjukligheten bland hemmafruarna inte var större än bland de försäkrade i övrigt — fanns det någon skillnad, gick den absolut inte till hemmafruarnas fördel. Jag tror därför att man inte behöver befara att missbruket skall bli så omfattande, att det skjuter sönder hela reformen.

Jag vill erinra om att det har gjorts allvarliga försök att genom förhandlingar träffa en överenskommelse, som skulle innebära att arbetsgivarna svarade för lön under de tre karensdagarna vid sjukdom. Ett starkt motiv var helt naturligt att tjänstemännen har den förmånen, och ett annat motiv var att karensdagarna tillämpas också vid yrkesskada. De som råkar ut för olycksfall på arbetsplatsen betraktar det som orimligt att de själva måste stå för tre dagars karenstid på grund av samordningen mellan sjukförsäkringen och yrkesskadeförsäkringen under de första 90 dagarna.

Om en sådan överenskommelse hade kunnat träffas på arbetsmarknaden, så hade förmånen av ersättning för de tre eller de två dagarna begränsats till löneanställda, och det hade givit större möjligheter att hålla kontroll över att de i varje fall är borta från arbetsplatsen under den tid de skulle uppbära ersättning från arbetsgivaren under karensdagarna. Det har emellertid inte varit möjligt att träffa en sådan överenskommelse — varför vet jag inte. Det förefaller dock hos arbetsgivarna dröja kvar en benägenhet att betrakta de kollektivavtalsanställda arbetarna som något slags sämre material på arbetsmarknaden än de anställda som har tjänstemannaställning.

Eljest skulle det vara lika naturligt för arbetsgivarna som för arbetarnas fackliga organisationer att sträva efter likställighet i detta avseende mellan de

olika kategorierna ute på arbetsplatsen. Tjänstemannaskiktet består ju numera inte uteslutande av sådana, som betraktas som arbetsgivarens förtroendemän på arbetsplatsen, utan skiktet har växt så att det bland alla anställda i varje fall går en tjänsteman på två arbetare — det går 800 000 tjänstemän på 1 600 000 som har arbetarställning i arbetslivet.

Jag tycker uppriktigt sagt inte att de, som har hyst den största oron för konsekvenserna av ett beslut i den riktning propositionen anger, har lyckats komma med något förslag som skulle undanröja de risker de anser ligga i systemet eller farhågorna för en ogynnsam vändning. De förslag som finns i reservationerna är inte mycket att satsa på. De undanröjer kanske olägenheter i vissa detaljer men åstadkommer nya besvärigheter, enligt vad vi inom utskottet har kunnat konstatera.

Vi har inte varit främmande för tanken att vissa ogynnsamma konsekvenser kan uppkomma av en utbyggd sjukförsäkring av den omfattning det nu är fråga om. Det blir en betydande förstärkning av försäkringsskyddet vid sjukdom; karensdagarna slopas i så måtto att sjukersättning skall utgå från dagen efter insjuknandedagen. Kompensationsgraden höjs från 65 procent till i princip 80 procent, men på grund av schablonavdraget vid beräkning av sjukpenningbeloppen i de olika sjukpenningklasserna och på grund av karensdagarnas inverkan på sjukersättningen i vissa fall blir det inte alltid 80 procent, utan det kan variera från 70—75 procent upp till 85—90 procent och kanske i vissa fall ända upp till 100 procent. Hundraprocentarna kommer emellertid i regel att befinna sig bland dem för vilka det inte spelar någon roll, eftersom de har sjukersättning även i annan form. Vidare byggs sjukpenningskalan ut så att den omfattar inkomster upp till det maximum som gäller i tilläggserspensioneringen, alltså för närvarande 39 000 kronor.

Ang. förbättrad sjukpenningförsäkring

Det har inte riktats någon anmärkning mot någon av dessa förbättringar i annan mån än att det har anförts exempel på att kompensationsgraden ibland kan bli alltför hög, vilket man väl menar skulle kunna innebära en frestelse till missbruk.

Av denna anledning har det föreslagits vissa korrekтив i bestämmelserna, t. ex. om ersättning för dagar då arbetsinkomst inte skulle ha intjänats. För sådana dagar skall sjukpenning utgå endast under förutsättning att det totala antalet sjukdagar uppgår till minst sex. I reservationer föreslås en utökning till tretton dagar.

Jag vill fästa herr Lundbergs och herr Hübinettes uppmärksamhet på att villkorliga bestämmelser i fråga om sjukpenningen i sådant avseende som det här är fråga om också kan fresta till missbruk. Den som skulle friskskriva sig den femte dagen kan frestas att utnyttja också den sjätte dagen för att få ersättning för de arbetsfria dagarna. Samma förhållande kan det bli om man ökar antalet dagar till tretton för rätt till ersättning för arbetsfria dagar — man kan frestas till missbruk på så sätt att man väntar med att friskskriva sig tills man intjänat rätten till ersättning också för de arbetsfria dagarna under sjukperioden. I utskottet tycker vi därför att det inte finns så stark grund för det ändringsförslag, som har framförts i motionen och som har tagits upp också i en av reservationerna.

Sjukpenningskalan slår olika, har det också konstaterats i en av reservationerna. Framför allt kan den slå olika för gifta och ogifta, beroende på att olika skatteskalor gäller för gifta och ogifta. Avdragen för sjukpenningen som motsvarar den skatteplikt som beräknas skulle ha utfallit om sjukpenningen varit skattepliktig blir följaktligen olika, men ersättningen är lika. Detta har föranlett ett förslag om två olika skatteskalor, en för gifta och en för ogifta.

Det kommer inte att bli större rättvisa på detta sätt. Även inom kretsen av gifta

Ang. förbättrad sjukpenningförsäkring

kan nämligen skatteplikten vara olika tung och sjukpenningen följaktligen få olika kompensationsgrad. Det påverkas bl. a. av om hustrun har inkomst. Sambeskattningen gör att skatten är högre än den som har tillämpats vid bestämmandet av sjukpenningen i den klass vederbörande tillhör. Jag tror följaktligen inte att ens detta skulle betyda någonting för möjligheten att uppnå rättvisa i fråga om avvägningen av sjukpenningen.

I en obligatorisk försäkring är det med hänsyn till att försäkringen eljest skulle bli administrativt ohanterlig nödvändigt att tillämpa mycket grova schabloner. Detta framgår ju bara av det förhållandet, att skillnaden mellan de olika sjukpenningklasserna högre upp på skalan utgör 3 000 kronor. Den som ligger i det nedre skiktet av denna skala får en högre kompensationsgrad än den som ligger uppe i det övre skiktet och är i närheten av att stiga ännu en grad på skalan.

Vi får därför släppa alla sådana funderingar över att med små finesser kunna uppnå större rättvisa. Risken för överkompensation är inte större än att vi får ta den och avvakta erfarenheterna av reformen och se om utfallet blir så mycket sämre än som är avsett.

Jag vill sedan ta upp resonemanget om de arbetsfria dagarna under en sjukperiod. Det är inte utan betydelse i detta sammanhang att den försäkrade för att den kompensationsgrad som förutsättes skall uppnås måste uppbära sjukpenning under sju dagar under sjukdomsperioden för att få kompensation för fem arbetsdagar. Han måste alltså ha ersättning också för de två arbetsfria dagarna. Men även om man skulle fastna för en sjukperiod som omfattade minst tretton dagar, eller man har sex dagar för att sådan ersättning skulle utgå, innebär dessa regler att man kommer att tillämpa systemet med karensdagar trots att man avsett att slopa dem. Det beror helt och hållet på när sjukperioden börjar eller slutar. Om den slu-

tar före de sex dagarna eller före de tretton dagarna, blir utfallet en lägre kompensation än som har avsetts.

Det finns också en reservation om moderskapspenningens storlek. Eftersom jag sedan gammalt är bunden vid den praxis som har tillämpats sedan år 1955, när den obligatoriska sjukförsäkringen infördes, har jag svårt att förstå att det inte skulle vara praxis, som återspeglas i den moderskapspenning som i dag gäller. Från början omfattade moderskapspenningen 90 dagar, under vilken tid barnaföderskan kunde vara hemma från arbetet, och beloppet var 270 kronor, d. v. s. det motsvarade exakt 3 kronor om dagen. Det utgjorde samma summa som grundsjukpenningens storlek. Kvinnan kunde, om hon var förvärvsarbetande, lyfta tilläggsjukpenning under 90 dagar, d. v. s. om hon under den tiden avhöll sig från arbete. Däremot kunde hon inte lyfta grundsjukpenning, såvida inte sjukdom inträffade under dessa 90 dagar, ty sjukpenning hade hon redan fått genom moderskapspenningen på 270 kronor.

När socialförsäkringskommittén behandlade förslaget omfattade tiden för moderskapspenning fortfarande 90 dagar. Vi föreslog en höjning av grundsjukpenningen till 4 kronor, vilket innebar 360 kronor i moderskapspenning, om denna fortfarande skulle omfatta 90 dagar. Det blev aldrig genomfört, ty under tiden kom man att diskutera en förlängning av dessa dagar till 180. Därigenom skulle moderskapspenningen efter 4 kronor om dagen i grundsjukpenning uppgå till 720 kronor. Det tyckte socialpolitiska kommittén var snålt tilltaget och passade på att i sitt förslag lägga 2 kronor om dagen i barn-tillägg under 30 dagar. Denna summa tillsammans med de 720 kronorna avrundade de uppåt till 800 kronor. Men när förslaget behandlades i departementet, höjde man grundsjukpenningen till 5 kronor om dagen. Man multiplicerade 5 kronor med 180 och kom fram till en moderskapspenning på 900 kronor.

Jag vill säga till herr Hübinette och herr Lars Larsson, att om det inte är praxis bakom den beräkningsgrund, som jag har arbetat med, då har jag aldrig varit med om praxis så mycket att jag över huvud taget vet när man skall använda det uttrycket.

Den föreslagna höjningen kostar pengar, visst gör den det! Det kostar 10 miljoner kronor att höja de 1 000 kronorna till 1 080 kronor, vilket utskottet föreslår genom att tillstyrka en motion från centerpartiet som går ut på att moderskapspenningen skall utgöra denna summa. Man kan väl inte fördölja, att i och med att grundsjukpenningen höjs till 6 kronor om dagen och moderskapspenningen är föreslagen till 1 000 kronor, så sänker man statsbidraget från 50 till 40 procent. För närvarande betalar staten 450 kronor, d. v. s. halva beloppet av de 900 kronorna i moderskapspenning, till var och en som får sådan. Genom föreliggande förslag skall staten bidra med 40 procent, d. v. s. 400 kronor.

Även om kammaren accepterar det förslag som utskottet har accepterat, att man fortfarande skall hålla på praxis och låta moderskapspenningen utgå för 180 dagar efter 6 kronor om dagen — det blir således 1 080 kronor — utgör statsbidraget 432 kronor, och staten sparar följaktligen ändå 18 kronor jämfört med den summa man nu betalar av moderskapspenningen. Allt tal om höjda kostnader grundar sig på att man ställer förslaget i relation till det som föreslås i propositionen, men i denna har statsbidraget prutats och därför blir den uppgivna höjningen för sträng — skall vi säga plus minus noll, ty jag vill inte tala om de där 18 kronorna i besparing.

Men nog tycker jag det finns starka motiv att följa utskottets förslag både i detta avseende och i alla andra avseenden. Vi har inom utskottet faktiskt ägnat denna proposition mycket stor uppmärksamhet. Vi tycker förslaget i och för sig är mycket bra, men det betyder inte att jag påstår att det är utan

Ang. förbättrad sjukpenningförsäkring varje skönhetsfläck, om man som skönhetsfläck skall betrakta en möjlig risk att det i ett eller annat avseende kan missbrukas. Missbruk förekommer redan nu och vi undviker naturligtvis inte det genom att göra försäkringen bättre. Risken för missbruk tycker jag dock inte är ett tillräckligt argument för att avslå den proposition som nu ligger på riksdagens bord.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i sin helhet.

Herr LUNDBERG (h):

Herr talman! Herr förste vice talmanen frågade nyss, vad jag egentligen visste om detta. Så kan en senior fråga en junior. Jag har försökt läsa en del och jag har försökt redovisa något av vad jag läst. Vi har kommit till helt olika uppfattningar beträffande risken för missbruk, det är uppenbart.

Jag har här en liten tidskrift utgiven av SKF. Det finns ju inte så många undersökningar i detta ämne. Men här har tydligen gjorts en undersökning på den industrien. Man har jämfört ändringen i sjukfrekvensen mellan 1960 och 1965 och konstaterat, att den tyvärr stigit avsevärt.

Det står att antalet sjukfrånvarodagar ökat totalt för män med 39,3 procent och för kvinnor med 54,7 procent sedan 1960. Då har antalet anställda ökat med 17,5 resp. 12,0 procent. Ökningen av antalet sjukdagar per anställd var störst bland kvinnorna, 38 procent från 1960. Kvinnorna har ungefär dubbelt så många sjukdagar per anställd som männen under 1965. Antalet sjukdagar per tillfälle har minskat från 6,2 till 4,9 för män och från 5,9 till 4,8 för kvinnor, d. v. s. fler korttidssjukfall. Korttidsfrånvaron — alltså sjuktillfällen upp till tre dagar — utgör mer än 75 procent av all frånvaro.

Man har jämfört dessa siffror bland tjänstemännen med stickprovundersökningar bland de kollektivanställda arbetarna, och man har kommit fram till att

Ang. förbättrad sjukpenningförsäkring

sjukfrånvaron där är ännu större än bland tjänstemännen. Den högsta siffran är för kvinnliga kollektivanställda, där per år räknat 16,3 procent av arbets-tiden faller bort.

Det är skrämmande siffror. I ingres-sen till artikeln står det: »Ett komplett SKF-företag i Sverige med maskiner, lokaler, råmaterial och övrig utrustning står stilla året runt. Orsaken är att per-sonalen, som består av ungefär 300 tjänstemän och 1 000 arbetare, är sjuk och borta från arbetet. Kostnaderna för detta driftstopp beräknas bli enorma.»

Det existerar naturligtvis inget så-dant företag i verkligheten; detta var bara ett räkneexempel. Det visar dock, att problemet är stort och allvarligt.

Det är min definitiva uppfattning att problemet har underskattats både av herr förste vice talmannen och av herr Lars Larsson. Det skall bli intressant, men tyvärr tror jag ganska deprime-rande, att om några år studera utfallet och då jämföra med vad som här i dag framförts från herrarnas sida.

Herr HÜBINETTE (h):

Herr talman! När herr Strand gör en analys av reservationerna säger han, att de inte innehåller någonting som man kan ta fasta på, ingenting av vä-sentligt värde för frågans lösning.

Jag tycker nog det är ett något orätt-vist bedömande. Herr Strand måste än-då medge, att säkerhetsmarginalen ökar, om man förlänger tiden vid återgångs-regeln till tretton dagar, jämfört med det förslag som finns i propositionen. Den förtjänsten kan man väl ändå inte fränkänna vårt förslag.

Det är klart att man kan resonera som herr Strand gör och säga, att ligger en person sjuk i tolv dagar kan han öka på till tretton för att få ut sjukpenning-en. Det kan jag hålla med om. Men det är naturligtvis ett mycket mindre antal som är sjuka i tolv dagar än fyra eller fem. Man får se det mot denna bak-grund.

Jag tycker det vi föreslagit har ett visst värde, och vi stöds ju av många remissyttranden.

Det är likadant när det gäller skalor-na. Herr Strand kan inte förneka att det förslag som framlagts här av reser-vanterna ändå minskar risken av för stor överkompensation. Låt vara att herr Strand menar, att de som kommer upp i dessa inkomstklasser inte tillhör den grupp som kommer i åtnjutande av denna reform. Men jag skulle tro att den dagen inte är långt borta när en hel del av dem vi åsyftar är uppe i dessa in-komstklasser och verkligen berörs.

Det är ju trevligt om herr Strand och herr Larsson för resonemanget om mo-derskapspenningen vidare, men jag måste ändå angripa resonemanget om pengarna. Herr Strand talar om stats-bidraget och försöker dra ned kon-sekvenserna av de 80 kronorna till ett minimum. Men det kostar ändå 10 mil-joner, och pengarna skall någonstans tas. Om de tas från statskassan eller från den enskilde, skall de i alla fall fram. Det är en belastning, det kan vi väl inte komma ifrån.

Både herr Lars Larsson och jag be-tonar, att vår samhällsekonomiska si-tuation kanske inte tål detta. Därför tycker jag att vår reservation på den punkten har sitt stora berättigande.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Jag har inte någon som helst anledning att tvivla på att motio-närer och reservanter själva tror på ef-fekten av sina förslag. Det är bara det, att de inte har lyckats övertala utskot-tet att förslagen skulle vara bättre än de som finns i propositionen.

Det är alldeles riktigt som herr Hübinette säger att man inte skall för-söka förringa värdet av de 10 miljoner kronor som kostnadsökningen innebär. Jag håller med om att det inte spelar så stor roll ur effektsynpunkt om pengarna tages ur statskassan till större eller

mindre grad, eller om utgiften får betalas av de försäkrade och för de löneanställda av arbetsgivarna. Det är i alla fall en kostnad. Men hela reformen kostar 770 miljoner och jag tycker att det är litet småsnålt att försöka göra besparing beträffande barnaföderskorna, som uppgår till något över 100 000 om året. Jag har inte kunnat finna motiv härför.

Till herr Lundberg vill jag säga, att arbetstidskommittén har gjort vissa utflykter för att studera förhållandena ute på arbetsplatserna. Inom utskottet har vi fått vissa uppgifter av en representant från Stockholms allmänna sjukkas- sa. Vad han meddelade styrker de uppgifter som herr Lundberg gav i det avseendet, nämligen att sjukfrekvensen stigit ganska väsentligt under de senare åren. Detta visar även sjukföderskornas statistik. Dessa siffror är till och med ganska skrämmande vad gäller Stockholms sjukkas- sa, där sjukfrekvensen ligger 30 procent över den bästa sjukkas- san i landet, som lär vara sjukkas- san i Kristianstad.

Det är möjligt att sjuktalen på arbets- platserna i verkligheten var något lägre än vad sjukföderskornas statistik utvisar. Till detta fick vi på en arbetsplats i Göte- borg — en annan arbetsplats än SKF — den något skruvade förklaringen, att förmodligen anmälde sig en del arbetare som sjuka när de behövde vara lediga, eftersom de inte alltid kunde få ledigt, om de begärde permission. Därför var frånvaron från arbetsplatserna större än den rätteligen behövde vara, och de som lämnade uppgiften till oss trodde alltså att sjukdagar i vissa fall egentligen avsåg ledighet för annat ändamål och att vederbörande inte trodde att de lyfte någon sjukersättning under den bortovaron.

Herr HÜBINETTE (h):

Herr talman! Jag är ledsen över att behöva jämföra herr Strand med åsne- drivaren i den slitna historien — han

Ang. förbättrad sjukpenningförsäkring

som sade: Tål du det så tål du det. Jag tycker det finns skäl att göra den jäm- förelsen, när herr Strand säger att 10 miljoner kronor inte betyder någonting i denna stora reform. Tio miljoner kro- nor, herr Strand, är ändå tio miljoner kronor!

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, anförde herr talmannen, att med anledning av vad därunder yr- kats propositioner beträffande utskot- tets hemställan komme att framställas först särskilt angående envar av punk- terna A, B och C samt därefter särskilt rörande utskottets hemställan i övrigt.

I fråga om punkten A, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskot- tets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som in- nefattades i den av herrar Hübinette och Edlund vid utlåtandet avgivna, med I betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkan- den och förklarade sig anse proposi- tionen på bifall till utskottets hemstäl- lan vara med övervägande ja besvarad.

Herr Hübinette begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagut- skottet hemställt i sitt utlåtande nr 47 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herrar Hübinette och Edlund vid utlåtandet avgivna, med I betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringsproposi- tionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja- propositionen.

Ang. förbättrad sjukpenningförsäkring

Då emellertid herr *Hübinette* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 120;
Nej — 20.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de avseende punkten B förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herrar *Hübinette* och *Edlund* vid utlåtandet avgivna, med II betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hübinette* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 47 punkten B, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herrar *Hübinette* och *Edlund* vid utlåtandet avgivna med II betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hübinette* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 117;
Nej — 21.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr talmannen i enlighet med de beträffande punkten C framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr *Lars Larsson* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Lars*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 47 punkten C, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Lars Larsson* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Larsson, Lars*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 85;
Nej — 53.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. vapenfri tjänst

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i detta utlåtande.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om förbättrad sjukpenningförsäkring, i vad propositionen avser medelsanvisning till bidrag till sjukförsäkringen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. vapenfri tjänst

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 45, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vapenfri tjänst m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 25 mars 1966 dagtecknad proposition, nr 107, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

deis antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om vapenfri tjänst,
- 2) lag om ändrad lydelse av 21 kap. 20 § brottsbalken,
- 3) lag angående ändrad lydelse av 14 § lagen den 30 juni 1948 (nr 449) om disciplinstraff för krigsmän,
- 4) lag om ändring i militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472),
- 5) lag om ändrad lydelse av 13 § civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74),
- 6) lag om ändrad lydelse av 8 § krigsjukvårdslagen den 27 november 1953 (nr 688),
- 7) lag om ändrad lydelse av 11 § allmänna tjänstepliktslagen den 17 april 1959 (nr 83),
- 8) lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 14 oktober 1939 (nr 727), om förbud mot arbetstagares avskedande med anledning av värnpliktstjänstgöring m. m.,

9) lag angående ändrad lydelse av 7 § lagen den 17 maj 1963 (nr 114) om semester,

dels bifalla de förslag i övrigt, om vilkas avlåtande till riksdagen departementschefen hemställt.

I propositionen hade föreslagits en omläggning av den vapenfria tjänsten. Förslaget innebar, att de vapenfrias tjänstgöring icke betraktades som värnpliktstjänstgöring utan trädde i stället för denna som en särskild tjänsteplikt. Tillstånd till fullgörande av vapenfri tjänst skulle givas i sådana fall, då bruk av vapen mot annan icke vore förenligt med sökandens allvarliga personliga övertygelse och skulle medföra djup samvetsnöd för honom. Frågor om tillstånd till vapenfri tjänst skulle prövas av en nyinrättad nämnd, vapenfri-nämnden, vars beslut kunde överklagas hos Kungl. Maj:t. Arbetsmarknadsstyrelsen bestämde, vilket slag av tjänstgöring som de vapenfria skulle fullgöra, och hade tillsyn över de vapenfrias utbildning och tjänstgöring. Tjänstgöringen skulle i princip förläggas utanför krigsmakten. Som tjänstgöringsalternativ för de vapenfria hade bland annat föreslagits brandtjänst inom civilförsvaret, reparationstjänst vid järnvägarna, statens vattenfallsverk eller televerket, hälsovårds- eller sjukvårdstjänst inom det allmänna civila medicinalväsendet samt ekonomi- eller expeditionstjänst vid statlig och kommunal förvaltning. Departementschefen hade icke kunnat tillstyrka u-lands- eller fredskårstjänst som alternativtjänstgöring för de vapenfria. Däremot borde i särskilda fall viss praktisk tjänstgöring kunna ske vid SIDA eller vid svensk hjälporganisation med internationell anknytning.

Beträffande medlemmarna av sekten Jehovas vittnen, vilka enligt utredning i det särskilda fallet måste antagas på grund av sin övertygelse icke komma att fullgöra någon form av tjänsteplikt, hade föreslagits, att de icke borde in-

Ang. vapenfri tjänst

kallas till tjänstgöring. Kungl. Maj:t borde från fall till fall besluta om medlem av sekten skulle kallas in. Den sålunda förordade ordningen borde enligt departementschefen tillämpas endast försöksvis och omprövas, om den ledde till missbruk eller andra olägenheter.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna nr 732 i första kammaren av herr *Petersson, Erik Filip, m. fl.* och nr 903 i andra kammaren av herr *Werbros m. fl.*,

2) de likalydande motionerna nr 733 i första kammaren av herrar *Sveningsson* och *Svenungsson* samt nr 902 i andra kammaren av herrar *Oskarson* och *Werner* ävensom

3) de likalydande motionerna nr 734 i första kammaren av herr *Sörenson m. fl.* och nr 901 i andra kammaren av herr *Keijer m. fl.*

I motionerna I: 733 och II: 902 hade hemställts,

att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 107 måtte besluta, att jämväl medlem av sekten Jehovas vittnen icke skulle undantagas från bestämmelserna i den föreslagna lagen om vapenfri tjänst,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning angående straffpåföljderna för värnpliktig, som vägrade fullgöra vapenfri tjänst.

I motionerna I: 734 och II: 901 hade anhållits, att riksdagen i 2 § i förslaget till lag om vapenfri tjänst som ett moment e måtte angiva »tjänstgöring i u-landshjälp i särskilda fall».

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att riksdagen, med avslag å motionerna I: 732 och II: 903 samt I: 734

och II: 901, måtte bifalla förevarande proposition, nr 107, i motsvarande del;

B. att riksdagen, med avslag å motionerna I: 733 och II: 902, såvitt anginge första att-satsen, måtte bifalla propositionen i motsvarande del;

C. att riksdagen måtte bifalla propositionen, såvitt anginge 1 § i förslaget till lag om vapenfri tjänst;

D. att riksdagen måtte bifalla propositionen i de delar, som icke omfattades av vad utskottet i utlåtandet hemställt; samt

E. att motionerna I: 733 och II: 902, såvitt anginge andra att-satsen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade anförts

I, vid utskottets hemställan under B och E,

av herr *Blomquist*, fru *Elvy Olsson*, fröken *Wetterström* och herr *Johansson* i Skärstad, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under B och E hemställa,

att riksdagen, med bifall till motionerna I: 733 och II: 902, såvitt anginge första att-satsen, måtte avslå propositionen i motsvarande del;

att riksdagen, med bifall till motionerna I: 733 och II: 902, såvitt anginge andra att-satsen, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva till känna vad reservanterna anförts;

II, vid utskottets hemställan under C,

av fru *Hamrin-Thorell* samt herrar *Kilsmo*, *Rimmerfors*, *Jönsson* i Inge-marsgården och *Johansson* i Skärstad, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under C hemställa, att riksdagen måtte antaga 1 § i förslaget till lag om vapenfri tjänst med i reservationen angiven lydelse, vilket förslag avsåg, att i den av Kungl. Maj:t föreslagna formuleringen av förutsättningarna för vapen-

Ang. vapenfri tjänst

fri tjänst uttrycket »djup samvetsnöd» skulle utbytas mot enbart »samvetsnöd»;

III. av herr *Kilsmo*, som dock ej antytt sin mening.

Herr **BLOMQUIST** (h):

Herr talman! »Den allmänna värnplikens bärande idé är att försvaret utgör en hela folkets angelägenhet och att försvarsbördan skall fördelas om möjligt likformigt och även i övrigt rättvist. Den särskilda lagstiftningen till förmån för dem som hyser samvetsbetänkligheter mot den egentliga värnpliktstjänstgöringen, innebär ett undantag från denna princip och är betingad av respekten för individens åsiktsfrihet.»

Orden är försvarsministerns och anfördes vid lagrådsremissen av den proposition vi nu har att ta ställning till.

Förvisso innebär orden en programförklaring som vi alla menar vara rätt och riktig. Individens frihet att tro, tänka och tala fritt är den mogna demokratiens signum lika visst som att ej tillåta att våld begås mot någons samvete.

Det är en kort men intressant historia — synen på och inställningen till de s. k. samvetsömma värnpliktiga. Den börjar 1898, då en motion första gången aktualiserade frågan. Årtalen 1902, 1920, 1925 och 1943 är hållpunkterna på vägen fram till den föreliggande propositionen om vapenfri tjänst.

Och nog måste man uttrycka sin glädje över det mesta som propositionen föreslår. Den bygger på det resultat 1964 års utredning rörande vapenfria värnpliktiga kom fram till och presenterar ett förslag som andra lagtuskottet så gott som helt biträtt.

Med tillfredsställelse hälsas greppet att frigöra den vapenfria tjänsten från det militära sammanhanget och låta den bli en civil tjänsteplikt, inordnad under arbetsmarknadsstyrelsen. Att i det sammanhanget tjänstgöringsalternativen för

de vapenfria utvidgas är värdefullt. Ulands- eller fredskårstjänst som alternativtjänstgöring för de vapenfria har utskottet inte ansett lämpligt, men väl att någon »med särskilt goda förutsättningar» tilldelas exempelvis tjänstgöring vid SIDA eller vid svensk hjälporganisation med internationell anknytning. Riktigt synes mig också förslaget om det nya organet *vapenfrinämnden* vara, som alltså skulle bli det forum inför vilket tillstånd till vapenfri tjänst prövas. I propositionen hävdas dessutom likvärdesprincipen vad gäller de värnpliktiga och de vapenfria. Så föreslås också att de vapenfria skall ha samma förmåner i fråga om avlöning, familjebidrag, grupplivförsäkring m. m. som de värnpliktiga i allmänhet.

Herr talman! Det är bara på en punkt jag inte kan dela utskottsmajoritetens ställningstagande till proposition nr 107. Det gäller behandlingen av Jehovas vittnen. I reservation I har vi reservanter närmare utvecklat vår syn på denna fråga. Jag har full respekt och beundran för all den möda både utredningen och departementschefen lagt ner för att komma till rätta med den speciella problematik, som Jehovas vittnen skapar i här berörda sammanhang.

Att utredarna gett upp förstår man, när man tar del av deras slutsatser i vilka de ifrågasätter om man inte bör olämpligförklara Jehovas vittnen i stil med vad som sker då det gäller samhällets asociala medlemmar. Departementschefen uttrycker sig inte så, men kommer väl i sak till samma resultat och föreslår att sektens medlemmar ställs åt sidan och inte inkallas till tjänstgöring.

Självfallet är det mycket otillfredsställande som det nu är att dessa totalvägrare sätts i fängelse. Det är otillfredsställande att handla så även mot människor som trots att de lever i och av samhället ändå anser detsamma vara av ondo. Men å andra sidan är det för rättsmedvetandet stötande att en viss grupp av medborgare så helt ställer sig utanför samhällssolidariteten, trots att

Ang. vapenfri tjänst

de inte har någonting emot att utnyttja samhällets tjänster, och envist vägrar att ens diskutera någon form av ersättnings-tjänst. Att på detta sätt göra sig fri från allt samhällsansvar ter sig inte heller försvarbart ur rättvisesynpunkt. Det är orättvist såväl mot dem som fullgör värnplikt i vanlig ordning som mot dem som enligt propositionen kommer att utföra vapenfri tjänst.

Vi reserverar menar därför att man inte får ge upp försöken att finna någon form för tjänstplikt även åt Jehovas vittnen. Vi föreslår i konsekvens härmed att Jehovas vittnen inte må fritagas från varje form av ersättnings-tjänst för värnplikt och att utredning hur eventuell arbetsplikt bör kunna bestämmas kommer till stånd, förslagsvis på det sätt som Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund och Lunds domkapitel antytt i sina remissvar, där de pekat på möjligheten att låta civil domstol ålägga arbetsplikt.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservation I av mig med flera. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herrar *Erik Filip Petersson* (fp), *Schött* (h) och *Ferdinand Nilsson* (cp).

Herr SÖRENSON (fp):

Herr talman! Herr Blomquist har gjort en kort, koncis och förnämlig framställning av den mogna demokratiens syn på relationen mellan den samvetsbestämda människan och samhället, och jag delar helt och fullt hans syn.

Ett samhälles behandling av de individer och grupper av individer som avviker från majoritetens idéer och samhällets av en majoritet omfattande grundsyn är ofta ett tecken på samhällets mognadsgrad, på dess respekt för den individuella övertygelsen och på styrkan i samhällsgemenskapen — i betydelsen styrkan i den sammanhållning som har till riktmärke den enskil-

da människan som en samvetsstyrd individ.

Det ärende som vi nu behandlar har i botten frågan om samhällets vilja att ge den avvikande inte bara hjälpligt livsrum av nåd utan rätt till sitt avvikande liv. Det är som jag ser det en av de politiska frågor där i eminent grad individens ställning som samvetsbestämd varelse står i centrum. Därför är frågan stor och väsentlig.

Jag måste få säga att jag känner det stort, nästan högtidligt, att få vara med om att fatta beslut om en lag som ger samvetsbestämda människor rätt att, då frågan gäller värnplikt, handla enligt sin övertygelse. Jag ser det som ett stort och mycket väsentligt framsteg att vi i dag i riksdagen säger ungefär så här: Inte bara av nåd skall ni värnpliktsvägrare få en dräglig ordning, ni har er av samhället godtagna rätt att, om samvetsupplevelsen är äkta och sann — så långt man nu kan bedöma det — göra er tjänst för samhället utanför krigsmakten. Vi godkänner er som helt med oss andra likvärdiga svenska medborgare och ser er samvetstrohet icke som ett brott utan som en tillgång för andens fria liv i vår demokrati. Jag uppfattar åtminstone departementschefens yttranden liksom utskottets skrivning på ungefär det sättet. Jag vill gärna ge all möjlig tyngd åt denna grundsyn. Den är, menar jag, ett uttryck för en väsentlig sida i vår demokratiska livssyn, som mot bakgrunden av de totalitära tendenser som gör sig gällande i vår värld på olika håll tycks behöva med all kraft värnas och på allt sätt levandegöras. Jag hälsar alltså denna nya lag med tacksamhet och tillstyrker i stort sett dess antagande.

Nu är det givet att en för alla medborgare helt invändningsfri lösning på frågan om den vapenfria värnplikten knappast står att finna — en spänning måste väl alltid råda mellan principen att ett land skall värnas genom allmän värnplikt och idén om att ge utrymme för ett samvetsbundet handlande inför

Ang. vapenfri tjänst

värnplikten, som leder till vapenvägran. Principen om denna rätt torde bli svår att upprätthålla, om vapenvägran blir mycket omfattande. För närvarande tycks emellertid här ingen avgörande konflikt vara för handen.

En besvärligare faktor är denna: »Samvetet» är ingen entydig storhet. Här finns de mogna, etiskt högststående samvetena, men här finns också de snäva och snåla, ofta jagiskt orienterade och av begränsande, av livshämmande system bundna samvetena. Människan är nu en gång en komplicerad varelse. Äktheten och kraften i samvetsövertygelsen hos dessa något säreget fungerande samveten sättes med det sagda inte alls i fråga. Men vad jag senast anfört visar på en problematik som den föreslagna lagen inte helt lyckats komma till rätta med.

Det gäller alltså totalvägrarna. Här finns det två grupper, dels en säregen religiös sekt, Jehovas vittnen, dels är det män som för sitt samvetes och sin övertygelses skull känner sig tvingade att totalvägra. De talar om vilja att göra en »fredsviktig tjänst», inte en »krigsviktig tjänst». Det rör sig här om människor av personligt redbar art. De är lojala samhällsmedborgare som gärna vill göra en helhjärtad samhällsinsats för sin stora idé — freden.

Jehovas vittnen har redan berörts av herr Blomquist, och jag delar i stort sett den grundsyn som han har anfört. Jag förstår departementschefen och utskottet när de säger ungefär så här: »Dessa människor är alltför säregna, alltför negativa i sin hårt fixerade negativa attityd inför samhället för att det skall vara värt att spilla krut på dem. Vi har gjort vad vi kan. Nu orkar vi inte längre, vi låter dem vara.» Jag gissar att det är den hållningen som ligger bakom den något resignerade skrivning som här har kommit till. Visst ligger det något positivt i hållningen: Vi vill inte längre fortsätta med fängelsemönstret, det är oss ovärdigt. Och på hårda, snäva, ensidigt fixerade samveten rör man föga,

det vel var och en som har varit dem nära. Men det ligger också, som herr Blomquist har påpekat, något helt otillfredsställande negativt i ställningstagandet: en allmän ansvars- och rättfärdighetsprincip sättes ur funktion. Den lösning som förordas är det svårt, synes det mig, att godta. De totalvägrande vittnena bör på något sätt få bära den allmänna uppoffring som den som gör värnplikt eller vapenfri tjänst får bära. Jag menar att det är riktigt att ytterligare försök göres att komma till rätta med detta problem. Därför har jag beslutat mig för att ansluta mig till den reservation som har avgivits av herr Blomquist m. fl., och jag vill yrka bifall till den. Det är att hoppas att det skall vara möjligt att finna vägar — kanske finns det också vägar utöver dem som herr Blomquist antytt — som är möjliga att beträda varigenom dessa människor, inte som straff men ur rättvisesynpunkt, skall bära ungefär samma möda som envar som har att åta sig tjänsten för samhället.

Jag vill också säga några ord om den andra gruppen av totalvägrare. Departementschefen uttalar att de s. k. etiska totalvägrarna inte längre skulle komma att utgöra något större problem. Den samhällstjänst som nu erbjödes de vapenfria — det gäller ju expeditionstjänst, reparationstjänst, hälso- och sjukvårdstjänst och ekonomitjänst som förläggs helt utanför krigsmakten — torde, det är väl departementschefens mening, vara av sådan art att dessa vapenvägrare inte längre upplever sin tjänst som vapentjänst i något avseende, och därmed skulle lägets problematik bortfalla. Utskottet behandlar inte alls denna grupp människor. Nu är jag rädd för att departementschefens förhoppning blir bara en förhoppning. Den torde inte — åtminstone inte i samtliga fall — slå in i verkligheten.

Jag har mig bekant att låt säga 120 unga män icke kan godta den nya lagens ordning för vapenfri tjänst utan ser sig nödsakade att totalvägra. De är

Ang. vapenfri tjänst

beredda att arbeta för och stödja vad de kallar freds- och konfliktforskning, internationell utvecklings- och biståndsverksamhet och arbete inom eget yrke, varvid inkomsten utöver existensminimum skulle gå till stöd åt konfliktförebyggande verksamhet. Alltså är det då fråga om en önskan att helt få tjäna deras stora idé om freden, och de upplever att de inte kan göra någon tjänst som på något sätt skulle vara förbunden med en insats som står i totalförsvarets tjänst.

Naturligtvis är det oklart tänkt hos dessa unga män. Men på äktheten i deras avsky för krig och deras vilja att få tjäna fredssaken tror jag inte man kan ta miste. Jag har försäkrat mig om det genom personlig kontakt. Nu undrar jag bara: vad skall hända med dessa människor? Skall det bli nya fängelserunder? Vad skall hända med de 30—40 personer som fått anstånd med avtjänande av ådömda fängelsestraff för totalvägran i avvaktan på att den nya lagen skall träda i kraft? Det vore olustigt om den nya lagen, som enligt min uppfattning är ett lysande framsteg i vår kultur, skall debutera med ett antal fängelsesejourer.

Jag vill säga att jag personligen inte förstår dessa unga mäns hållning och inte delar deras syn. Mig synes som om de alternativ till vapentjänst som den nya lagen erbjuder är godtagbara. Men jag är beredd att strida för dessa mäns rätt att följa sin övertygelse utan fängelsestraff i bakgrunden. Hur saken skall lösas, vet jag inte. Jag har bara en förhoppning att möjlighet till en lösning skall öppna sig.

Det hade varit önskvärt att det visat sig möjligt att ytterligare vidga tjänstgöringsalternativen för vapenfria. Förslag därom har motionsledes framförts. Tillsammans med herr Keijer i andra kammaren har jag och några andra förstakammarledamöter väckt motioner om u-landstjänst som ytterligare ett alternativ. Om detta förslag hade kunnat godtas — men jag är medveten om dess svå-

righeter — kanske svårigheten med den av mig apostroferade gruppen s. k. etiska totalvägrare inte kunde ha övervunnits, men minskats. Nu avvisas motionen med att möjligheter redan enligt den lag vi i dag går att besluta om föreligger för, som det heter, »annan betydelsefull tjänst». Häre skulle inneslutas också »u-landstjänst i hemlandet», om jag så får uttrycka saken. Tjänst i SIDA eller annan internationell hjälporganisation här hemma skulle kunna komma i fråga, och detta noteras med stor uppskattning. Emellertid borde enligt min mening i lagen inskrivas att u-landstjänst i vissa fall är en tjänstgöringsmöjlighet för vapenfria.

Jag finner det vara av värde för kammarens protokoll att bevara ett uttalande av Medicinska föreningen i Stockholm nyligen. Där säger man:

»Det är en relativt utbredd uppfattning att arbete i utvecklingsländer är en kontaktfrämjande och konfliktförebyggande internationell faktor. Föreningen anser det lämpligt att sådant arbete räknas som alternativtjänst jämställd med konventionell värnplikt. Detta gäller i synnerhet läkare, vilka bildar en för utvecklingsländerna själva attraktiv grupp. Man skulle därmed också öka rekryteringsunderlaget för läkare i utlandstjänst, inklusive missionsläkare.

Medicinare som beviljas alternativet utlandstjänst skulle fullgöra denna efter viss grundutbildning i tropikmedicin och andra lämpliga ämnen. De bör också utbildas för en insats i svenskt totalförsvär.

Föreningen framhåller värdet av att diskussionen om nya alternativtjänster för vapenfria medicinare särskilt berör införandet av alternativet u-landstjänst.»

Även om det med nödvändighet här blir fråga om ett mycket begränsat antal individer, anser jag det riktigt att denna tjänsteform kodifieras. Det ligger i linje med det internationella svar som i vidgad grad penetrerar idealistiskt inställda grupper i vårt folk.

Därför, herr talman, yrkar jag bifall

till yrkandet i motion nr 734, som innebär en hemställan om att riksdagen i 2 § i förslaget till lag om vapenfri tjänst som ett moment e måtte ange »tjänstgöring i u-landshjälp i särskilda fall».

Till slut, herr talman, vill jag säga detta: Jag hoppas att det skall bli departementschefen möjligt att finna sådana ordningar att fängelsestraff kan undvikas för individer som i värnpliktsfrågan hör till de markant avvikande men vilkas ståndpunkt kan bedömas som äkta och samvetsbundna. Det vore inte gynnsamt för den nya lagen om dess ikraftträdande skulle ackompanjeras av pressmeddelanden om fängelsestraff för totalvägrare. Det vore inte gott för tilltron till demokratiens vaktslagning om det personliga samvetets integritet om vid den nya lagens ikraftträdande fängelseportarna på nytt måste öppnas.

År 1898 höll en frisinnad pionjär i riksdagen, Jacob Byström från Skorped i Ångermanland, sitt första tal i riksdagen. Han talade då i andra kammaren om vapenvägrarnas hårda öde med fängelsestraff, ny vägran, nya fängelsejourer. Han ville värna om den enskildes rätt att vara samvetet trogen. Det sägs att andra kammarens ledamöter lyssnade med påtagligt intresse, en del gripna.

Det har gått 68 år sedan dess — ärendet har varit svårlöst. Vi är nu mycket nära målet: utrymme i samhället också för de avvikande.

Det är en stor dag i dag. Det är ett innehållsrikt beslut vi går att fatta: vi lagfäster individens rätt till samvetstrohet, till ett samvetsbundet handlande i en känslig fråga. Må det lyckas departementschefen att klara de få blindskär som ännu ligger i vägen och som måste klaras innan allt är väl beställt. Det är ett fint beslut vi går att fatta.

Herr talman! Med vad jag sålunda har anfört yrkar jag bifall till utskottets hemställan med undantag av vad som berörs i reservationerna I och II, där jag — utan att ta tid med att närmare

Ang. vapenfri tjänst
motivera mitt ställningstagande — yrkar bifall till reservationerna. Jag har tidigare yrkat bifall till motionen nr 734.

Herr KILSMO (fp):

Herr talman! Jag kan livligt instämma i de båda föregående talarnas anföranden samtidigt som jag uttrycker min tillfredsställelse över departementschefens förslag till en lösning av detta problem. Jag skulle tro att förslaget är det bästa tänkbara för ögonblicket.

Problemet förefaller ytligt sett att ha ganska liten omfattning, men vid en något närmare undersökning visar det sig i själva verket inte vara så litet. Visserligen finns det i Sverige i dag endast 10 000 krigstjänstvägrare, men bakom denna grupp står ett ganska stort antal andra människor, som inte berörs av krigstjänstvågrar i och för sig.

Herr Sörenson alluderade på ett uttalande av Jacob Byström 1898. Redan då fanns det i vårt land krigstjänstvägrare, men det är ett sent årtal i deras historia. De första krigstjänstvågrarna i nyare tid som vi känner till levde under reformationen och framträdde i staden Waldshut 1525. Staden landsförvisade dem när de vägrade att hjälpa bönderna i deras — får man förmoda — berättigade uppror mot förtryckarna.

Sedan dess har det inträffat mycket, i synnerhet på kyrkornas område. Det har bildats åtminstone tre framstående s. k. fredskyrkor — i varje fall två av dem är världsomfattande — vilkas medlemmar i princip vägrar varje form av krigstjänst — jag undantar då Jehovas vittnen. Dessa två världsomfattande fredskyrkor är kväkarrörelsen och den mennonitiska kyrkan.

Jag tycker det är en särskild förmån att denna lag nu tillkommer under så gynnsamma förhållanden. Om vi skulle råka ut för olyckan av ett krig, behöver kanske inte det upprepas som förekom under de båda senaste världskrigen i framstående kulturländer. Under det se-

Ang. vapenfri tjänst

naste världskriget torterades i Amerika människor till döds som vägrade göra krigstjänst.

Av den kritik som utifrån har riktats mot departementschefens förslag kan man få det intrycket att människor tror att det gäller att skapa ett förhållande som skulle vara till krigstjänstvägrarnas nöje och som skulle motsvara deras privata önsknings. Denna synpunkt synes mig vara alldeles orimlig, och den kommer till uttryck bl. a. i den skrivelse som riksdagsmännen fått från fredsorganisationer. Frågan gäller ju inte att vare sig skapa nöjen eller tillmötesgå privata önsknings, utan det gäller ju här att skapa likställighet med andra människor i samma ålder.

Det finns dock anledning att diskutera en del av den vokabulär, som departementschefen använder i sitt resonemang, även om hans resonemang utmynnar i »den näst bästa av alla lagar» — för att travestera Platon.

Departementschefen anför att det här gäller en undantagslagstiftning och att den innebär en förmån för vissa människor. Jag kan inte se att försvarsministern på något sätt har motiverat detta, utan jag tycker att försvarsministern strävat efter att ge likställighet på denna punkt. Det anföres inte med en enda sats, som anger någon speciell förmån för de vapenfria. Däremot kan sägas att försvarsministern har minskat och slopat en hel del av de orättvisor som tidigare ur ekonomiska synpunkter drabbade dem som följde sitt samvetes bud i detta stycke och var krigstjänstvägrare.

Jag vill framföra ytterligare ett par korta randanmärkningar med anledning av propositionen som utskottet har tillstyrkt. Det är här fråga om sammanblandningar i tankegångar som man helt enkelt måste protestera emot. Här talas det dels om religiösa vägrare och dels om etiska vägrare. Men det är ingen som på något sätt har försökt att ge någon som helst anvisning på vari skillnaden dem emellan skulle bestå. Såvitt

jag vet är varenda religiös vägrare vägrare av etiska skäl. Om de s. k. etiska vägrarna kan sägas att de ju vädjar till sitt samvete som är beroende av någonting utanför dem. Sedan må det vara hänt att de refererar till den — jag höll på att säga fiktion — som de kallar sitt förnuft. Det är förnuftet som bestämmes, och det är förnuftet som är deras gud. Det är deras bindning. Man kan också tänka sig andra bindningar. Det finns de som låter Karl Marx ersätta både förnuft och Gud och är bundna vid honom. Religion betyder ju i och för sig en bindning vid någonting som man anser vara bestämmande över sig själv. Religiösa och etiska vägrare är alltså precis samma slags vägrare.

En tanke genomgår departementschefens resonemang. Det är föreställningen om totalförsvaret, som har tillkommit under senare tid. Det har vållat stora svårigheter för de etiska vägrarna och för krigstjänstvägrarna. Jag kan inte se att själva begreppet är möjligt att applicera på Sveriges förhållanden. Skall ordet »total» finnas med, så är »totalangrepp» den enda sammansättning man skulle kunna använda. Ett totalförsvaret innebär väl att man skulle ha möjlighet att använda hela den moderna krigsteknikens vapen för att slå tillbaka detta totalangrepp, men det har vi ju inte. Hur skall man år 1966 kunna tala om ett totalförsvaret i Sverige, när vi inte har atomvapen? Det är mig alldeles omöjligt att förstå. Resonemanget att varje människa skall inplaceras i ett totalförsvaret har irriterat dessa vapenvägrare mycket. De anser att vad de än får göra kommer det att tjäna försvaret, och det vill de inte.

Själva lagförslaget berör tjänstgöringstiden. Där försöker som bekant både utskottet och departementschefen att göra gällande att de 131 extra dagarna, d. v. s. en tid som motsvarar en tredjedel längre tjänstgöring än för övriga värnpliktiga, inte skulle vara något straff. Så upplever i varje fall inte krigstjänstvägrarna det. De upplever det som

Ang. vapenfri tjänst

ett straff att de skall behöva tjänstgöra dessa 131 dagar extra.

Försvarsministern avvisar denna tanke och säger att det inte är något straff utan att det med hänsyn till den specialtjänst som dessa skall göra är motiverat att de tjänstgör 131 dagar längre.

Går man igenom de olika slag av tjänstgöring som dessa människor får, måste man säga att motivet för dessa 131 dagar extra är mycket svagt. Den s. k. specialtjänsten består i brandskydd, sjukvård, reparationsarbeten och kontorsarbete. Man kan väl inte påstå att dessa tjänster är mer komplicerade än det arbete som skall utföras av dem som skall lära sig att kriga och sköta vapen. Är inte det senare betydligt mer komplicerat?

Det finns en grupp av dem som utför vapentjänst som har betydligt längre tjänstgöringstid, men det är befälspersonal av olika kategorier. Resonemanget om att de vapenfria värnpliktiga skall ha 131 dagars längre tjänstgöringstid än övriga vederlägger försvarsministern själv när han säger att 540 dagar är en medelproportional — han använder inte uttrycket men det framgår av sammanhanget — för vad som skall komma och att det blir så att säga genomsnittet av den tid som de värnpliktiga får ge samhället. Det resonemanget kan jag för min del godta. De vapenfria skall fullgöra just den tid som medelproportionalen omfattar. Att däremot säga att de skall göra det för att man vill pröva deras övertygelse, anser jag vara felaktigt, detta så mycket mer som det också införes en prövningsnämnd. Det blir alltså en dubbel prövning, dels 131 dagar, ursprungligen, och dels en prövningsnämnd.

Jag tror nog, att införandet av prövningsnämnden är ett mycket bra förslag. Jag anser att statsrådets förslag om sammansättningen av denna prövningsnämnd är betydligt bättre än utredningens förslag på den punkten. Jag behöver inte gå in på vad utredningen

föreslagit, eftersom utskottet godtagit departementschefens förslag.

Vad man kan befara är att nämnden uppfattar sig själv såsom apologet för militärintressena och inte såsom en instans som sakligt skall undersöka hur dessa människor verkligen har det ställt i sina samveten.

Jag tycker för min del att det är rörande att läsa departementschefens resonemang om samvetesnöden. Jag håller med departementschefen i alla avseenden när han säger att han föredrar »djup samvetesnöd», om man nu skall ha med ordet samvetesnöd. Bara ordet samvetesnöd ger inte det intryck som djup, allvarlig och välgrundad samvetesnöd i själva verket är. För min del skulle jag kunnat nöja mig med ordet »övertygelse», bara det och ingenting annat. Den som är övertygad om att han inte kan utföra värnplikt, eller döda annan såsom det heter, bör få detta accepterat.

Jag hoppas att prövningsnämndernas arbete skall bli så objektivt som möjligt. Som det hitintills varit har den som prövat den enskilde i många fall ansett sig såsom statens betalade representant, som skall övertala den unge mannen att överge sin uppfattning om krigstjänsten och som skall försöka inpassa honom i krigsväsendet. Naturligtvis finns det många som inte har gjort detta. Personligen känner jag bara två, varav en sitter i denna kammare.

Till sist ett par ord om Jehovas vittnen. Där kan jag ej heller dela försvarsministerns lösningsförslag. Här vill jag understryka reservationen. Jag anser icke att någon utan vidare skall befrias från de bördor som vi lägger på alla andra människor i denna ålder. Fängelse är ju inte den rätta vägen, och den vägen bör undvikas. Detta tillhör de stora fördelarna i förslaget. Men det finns andra medel.

Här menar man uppenbarligen att Jehovas vittnen och eventuellt andra totalvägrare skall få fortsätta med sitt vardagliga arbete, ha sin inkomst, leva

Ang. vapenfri tjänst

under normala och goda förhållanden i sitt hem utan att man någonting låtsar om. Jag anser detta vara så djupt kränkande för rättvisan att jag inte kan gå med på det.

Jag har inget utarbetat förslag, men min kännedom om hl. a. Jehovas vittnen, herr försvarsminister, säger mig att det finns en punkt där de är ganska känsliga, och det är på det ekonomiska området. Jag har dem nämligen i min närhet, och de är mycket skötsamma och utomordentligt arbetsamma människor. Jag skulle föreslå att man vid en eventuell undersökning prövade om det inte vore möjligt med införsel i lön på samma sätt som man gör när det gäller skatterna. De får nämligen ett mervärde genom sitt arbete, som de andra inte får. De andra får offra ganska stora summor på ett år. Om Jehovas vittnen är villiga att ta sådan införsel, må det vara deras sak, och man stötte inte rättskänslan genom att ge dem helt fria, såsom nu föreslås.

För övrigt, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation som herr Blomquist har undertecknat och som kräver en förnyad prövning beträffande Jehovas vittnen. I övrigt vill också jag yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Tre av kammarens ärade ledamöter, starkt knutna till olika kristna samfund, har här talat och anfört sina synpunkter på den vapenfria värnplikten, och så kommer jag nu att tala som enkel lekmannarepresentant i denna skara. Skillnaden kommer säkert att märkas.

Man kan kanske säga att denna fråga, huruvida de som tillhör sekten Jehovas vittnen skall fullgöra vapenfri militär- eller samhällstjänst av något slag, är ett ärende som inte bör föranleda alltför stor uppmärksamhet. Men när jag lämnat en motion med förslag att de som tillhör denna sekt inte borde få den

stora förmånen att slippa ifrån varje form av civilt arbete i stället för vapenfri tjänst, vill jag med några ord ge stöd åt denna uppfattning.

Man kan nog ha en viss förståelse för att myndigheterna, som under årens lopp har haft så mycket besvär och så många bekymmer med dessa individer, tillhörande sekten Jehovas vittnen, kan vara beredda att ta detta betänkliga steg som befriar dem från dessa besvär och bekymmer.

Vi har vid flera tillfällen i konstitutionsutskottet tagit upp till undersökning och fått föredragning om hur man här går till väga, när det gäller dessa värnpliktsvägrare som även vägrar att utföra civilt arbete. Ordningen har tidigare varit — bortsett från vissa uppskov de senaste åren — att när dessa värnpliktiga vägrar att inställa sig eller att delta i arbete som vapenvägrare, blir de åtalade och dömda till straff vid domstol. De får avtjäna sitt straff; de blir i regel åtalade ett flertal gånger och de får vandra ut och in i denna straffverkställighet. När de har avtjänat straff så länge, att det tidsmässigt svarar mot den tid som skulle ha åtgått för fullgörande av tjänst som vapenvägrare, så har det utvecklats en praxis — utan att det finns några bestämmelser härom — att de värnpliktiga inte vidare åtalas.

Jag delar helt herr Blomquists och andra talares uppfattning att dessa domar och fängelsestraff inte är en tillfredsställande ordning. Från kriminalvårdsstyrelsen frambålles att man har den erfarenheten från verkställigheten av fängelsestraff, som ådöms denna kategori av vapenvägrare, att de regelmässigt sköter sig oklanderligt. Jag har den uppfattningen att de människor det här gäller utgör inget störande moment i samhället. De är säkert, i likhet med andra som tillhör frikyrkosamfundet, sådana som fullgör sin dagliga gärning som hyggliga och skötsamma medborgare. De befolkar vare sig alkoholistanstalterna eller andra anstalter

Ang. vapenfri tjänst

för att tillrättaföras, i stort sett mer än i samband med vad gäller värnplikten.

Även om det finns vissa förmildrande omständigheter och det behöver bli en annan ordning än den nuvarande, så kan jag liksom reservanterna från högern och centerpartiet — med instämmande av herrar Sörenson och Kilsmonu i debatten — inte vara med och godkänna Kungl. Maj:ts och utskottsmajoritetens förslag. Och även om man här gör som man brukar göra när något är tveksamt, nämligen kallar det för försöksverksamhet, så tycker jag ändå att förslaget om totalvägrarna är oriktigt och kan leda till olyckliga konsekvenser. Även om såväl utredningen som statsrådet använder den metoden att man framhåller att dessa totalvägrare, liksom alkoholskadade och asociala personer, kan befrias från värnplikts-tjänstgöring, och även om Jehovas vittnen finner det förenligt med sina intressen att godtaga dessa uttalanden, så tycker jag ändå inte att detta är en tillfredsställande och stark motivering.

I detta sammanhang talas om samvetsnöd och om djup samvetsnöd, men det är inte bara en samvetsfråga. Nu har — vilket också uttalats i debatten — samvetsröstens ljudit så högljutt hos Jehovas vittnen att andra lagutskottet föreslår och riksdagen förmodligen kommer att besluta om en betydande och avsevärd materiell och ekonomisk fördel för dem som tillhör denna religiösa sekt. Militärtjänsten är en stor materiell uppoffring för den manliga ungdomen som solidariskt fullgöres av ett överväldigande flertal. Att samhället helt skall kapitulera inför de tredskandes krav är inte riktigt, så mycket mer som dessa krav innebär en mot samhället fientlig inställning.

Jag skall inte försöka uttolka vad som är samvetsnöd eller djup samvetsnöd, men nog är det litet svårt att få förtroende för dessa samvetsröster som ljuder så högljutt för att den inom vilken rösten ljuder själv skall få materiell vinning. Nog måste det vara rätt un-

derliga samvetsröster som är svara att förstå när de i dessa fall och under former som här kan förekomma t. o. m. förbjuder allt humanitärt arbete i människokärlekens tjänst, t. ex. att vara till hjälp i handikappvården. Säkert är många mycket tacksamma för att de inte är utrustade med ett samvete av sådant slag att det förbjuder allt humanitärt arbete.

Om man nu verkligen skall acceptera detta underliga förhållande att den som sympatiserar med och tillhör denna rörelse skall ha denna förmån och man sätter tilltro till denna, som det kallas, djupa samvetsnöd, vem skall då svara för, när ansökan kommer in från en totalvägrare, att det verkligen är den djupa samvetsnöden som talar och att det inte bara är ett påfund för att slippa ifrån en tjänstgöring som samhället påbjuder och kan fordra? Ofta går samhällsintresset före den enskildes intressen, men i det förslag som föreligger är det tyvärr inte på det sättet.

Som vi har sagt i vår motion kan man säkert inte vid behandlingen av en ansökan från en totalvägrare räkna med att något stöd lämnas av personer i ledande ställning inom sekten Jehovas vittnen, ty de har redan visat att de inte vill vara med om någon som helst kontakt med myndigheterna i dessa frågor. Här kan inte bli annat än ett betydande spelrum för godtycke, när man skall pröva nya vägar för att komma till rätta med problemen beträffande Jehovas vittnen. Den nya vapenfri-nämnden och regeringen får här inte någon lätt uppgift.

Att den som vägrar att öva sig i vapens bruk befrias härifrån och får civilt arbete är naturligt, men den föreslagna totalbefrielsen för Jehovas vittnen åsidosätter, som vi också har sagt i vår motion, en väsentlig grundregel i vårt rättssystem.

Om nu Jehovas vittnen skulle komma på den idén att påstå att starka samvetsröster säger att man inte skall betala några skatter, tror jag bestämt att

Ang. vapenfri tjänst

både regering och riksdag skulle reagera på ett helt annat sätt än när det gäller den vapenfria värnpliktstjänsten. Med dessa totalvägrares inställning att inte godtaga någon form av samarbete, att vägra deltaga i överläggningar om sina egna åsikter och problem samt att vägra deltaga i allt humanitärt arbete anser vi att här bör vara kvar någon form av straffsanktion. Även om den nuvarande ordningen är otillfredsställande och bör ändras, är vad som här föreslås ännu mer otillfredsställande.

Vid remissbehandlingen rådde stor tveksamhet, och tungt vägande remissinstanser avstyrkte förslaget. En knapp majoritet tillstyrkte. Det var inte bara tungt vägande remissinstanser som avstyrkte, utan det var även mycket tungt vägande skäl som de anförde för sina ställningstaganden. Vad som här med kraft har förts fram är rättvisesympunkterna; det är inte försvarligt med den förmån och särställning som skall erbjudas militära totalvägrare.

Utskottet uttalar att det delar de betänkligheter som här förekommer inför förslaget att ge totalvägrarna denna särställning, men ändå tillstyrker utskottet förslaget. Det är säkert inte så vanligt att vi inom högerpartiet kan åberopa och instämma i en uppfattning från det socialdemokratiska ungdomsförbundet, men denna gång är det på det sättet. Vi kan liksom reservanterna helhjärtat instämma i vad det socialdemokratiska ungdomsförbundet har sagt i sitt remissyttrande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av herr Blomquist m. fl.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Även jag är en enkel lekman i denna fråga, och till yttermera visso är jag en kvinna som aldrig har behövt göra värnplikt och som hoppas att kommande generationer kvinnor aldrig skall behöva göra värnplikt.

Det utlåtande som vi i dag behand-

lar rör ett svårhanterligt problem, och behandlingen av det förefaller mig tydligt visa på ökad förståelse för de unga värnpliktsvägrarnas problem. Detta är jag mycket tacksam för, och jag är även mycket tacksam för propositionen i det avseendet.

Det förefaller mig som om man kanske väl mycket har berört just Jehovas vittnen. Det är förstaeligt med tanke på hur ofta de förekommer inför domstolarna. Jag skulle som kommentar till den diskussion som här har förts vilja säga att det för den som deltagar i en nämnd eller på annat sätt får döma dessa värnpliktsvägrare ofta blir en strid mellan rättskänsla och rättvisekrav. Det ger ingen tillfredsställelse att skicka dessa människor till fängelse gång på gång.

Sekten Jehovas vittnen är en unik företeelse. De avviker helt från andra. Man skulle kanske för att förstå dem bara minnas en sådan detalj som deras inställning till kriget och deras ställningstagande mot nazismen. Människor, som så tveklöst tar ställning och som inte ryggar tillbaka för att ta den yttersta konsekvensen av sitt ställningstagande, övertygar man inte med fängelsedomar.

Jag vet inte vad det är man vill vinna då man här för fram rättvisekravet. Visst kan man begära en utredning, men jag tror inte att en sådan skulle ge några nya synpunkter. Jag anser att man inte uppnår något genom att hävda att kultursamhället måste tvinga människor att handla mot sin övertygelse. Deras samhällssyn är en annan än vår, men jag tror att vi skall vara tacksamma mot försvarsministern för att vi, som råkat få vara med om att fälla domar som nämndemän eller i andra funktioner, åtminstone slipper medverka till att skicka dessa människor i fängelse.

Det förefaller mig emellertid som om man både i propositionen och i utskottets utlåtande råkat, kanske oavsiktligt, i någon mån förbigå de pro-

Ang. vapenfri tjänst

blem som möter de etiska vapenvägrarna. Dessa ungdomar följer i dagens samhälle inte samma mönster som tidigare generationer vapenvägrare. Att vi glömmar bort hur de ser på samhället beror kanske på att flertalet av oss här i huset tillhör en generation som vuxit upp under helt andra förhållanden än dagens ungdomar. Många av oss har väl också svårt att acceptera deras uppträdande — enligt vår åsikt skall inte vapenvägrare bära plakat, utan de skall mer vara stillsamma personer som exempelvis av religiösa skäl inte vill döda. En sådan åsikt respekterar vi. Som regel respekterar vi också den åsikt de andra vapenvägrarna för fram, då de säger att de inte kan och inte vill döda. Men inser vi till fullo att dagens vapenvägrare har tagit ytterligare ett steg bort från förståelsen för värnplikten och erkännandet av uppfattningen att mellanfolkliga tvister skall lösas med vapen? De har tagit det steget så, att jag har en känsla av att de hunnit före oss. Och jag hoppas att framtiden skall ge dem rätt — fastän jag kanske är rädd för att framtiden mer kommer att bjuda dem hårda och svåra besvikelser. De vägrar inte bära vapen bara därför att de *inte* vill döda — de vill något mer, något positivt. Och jag tror att vi skall acceptera att detta är deras övertygelse. De respekterar ungdomar som vill göra värnplikt i vanlig ordning och som därmed tror sig gagna Sveriges fred, men själva vill de — om jag har förstått dem rätt — göra en insats för landets fred med andra medel. Herr Sörenson berörde detta i sitt inlägg, men jag för min del saknar kanske mer än han ett avsnitt i utskottets utlåtande om dessa tankegångar. De här unga människorna vill genom sin tjänstgöring och sina insatser ge själva fredsarbetet bättre möjligheter. De vill — som fredsorganisationerna framhållit i sitt yttrande — genom en vapenfri tjänst få möjligheter bl. a. att tjäna in medel som ställs till fredsarbetets och

då främst fredsforskningens förfogande. De vill också gärna, för att ta ett annat exempel, arbeta efter samma mönster som tillämpas i Norge, där t. ex. vapenvägrarna låter pengarna från sin tjänstgöring gå till UNICEF. Det kan verka »ljusblått» begära att vi skulle få en motsvarande ordning. I Norge har man emellertid på detta sätt fått en en årlig summa på en miljon kronor. Man måste glädjas åt ett sådant resultat av unga människors övertygelse.

De önskar med andra ord göra en positiv och aktiv fredsinsats. På denna punkt tycker jag att utlåtandet har blivit alltför snävt. Det har sagts att man inte kan låta ungdomarna välja om de skall få delta i fredsforskningsarbete och att man inte heller kan låta vapenvägrarna erhålla förmåner i form av u-landstjänst som andra värnpliktiga inte får. Jag förstår att man vänder sig mot det resonemanget, men jag tror att man i detta avseende i viss mån har missförstått ungdomarna. De begär inte några speciella förmåner utan det är mer fråga om förmånen att få ge andra möjlighet att verka. Det är alldeles riktigt att många av dessa ungdomar är för unga och oerfarna för att sändas ut eller för att arbeta inom fredsforskningen.

Herr Sörenson talade om u-landstjänsten, och det är självklart att många unga människor vill ha sådan tjänst. Men skall u-landstjänst komma i fråga, måste man utgå från u-landets behov av hjälp, inte från andras önskan att arbeta i ett u-land.

Jag skulle vilja komplettera uttalandet om att vi kanske missförstått vapenvägrarna med att säga att de i sin tur, då de demonstrerat här utanför huset eller skrivit brev till oss ledamöter, nog också visat att de har missförstått andra lagutskottets och försvarsministerns intentioner när de tror att man ämnar sända alla dem i fängelse, som hittills i väntan på riksdagens beslut fått uppskov med tidigare utdömda

Ang. vapenfri tjänst

straff. Även om det förefaller mig som om man i utlåtandet stannat på halva vägen — och om jag därför ämnar avstå från att delta i voteringen — tror jag att mycket vore vunnet om det på den punkten kunde lämnas ett klagörande besked. Jag menar självfallet inte att man skall lova vapenvägrarna en rad förmåner eller att man skall ge dem rätt att uppställa bestämda krav på vissa uppgifter. Det enda krav som man borde kunna tillmötesgå är att de skall få bättre möjligheter än för närvarande att göra en meningsfull insats, så att man inte skapar en känsla hos dem att vara illa sedda eller att betraktas som mindre värda än alla de som i vanlig ordning gör sin värnplikt. Jag upprepar att det, såvitt jag har förstått, inte är tal om någon favör utan endast fråga om respekt för dem som med verklig vanda upplever dagens situation. Det är med tanke på världsläget — trots allt vad vi i övrigt kan erbjuda dessa ungdomar — knappast en glädjefull eller löftesrik framtid som de står inför. Jag tror att vi just med hänsyn till världssituationen bör ge dem möjlighet att pröva sin väg och att vi bör visa respekt för den vägen och för deras handlingsätt. I fängelse hör de förvisso inte hemma.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! I stort tycks det råda enighet om den omläggning av den vapenfria tjänsten som vi diskuterar, även om det naturligt nog är delade meningar på vissa punkter. Med hänsyn till att enigheten ändå är så stor beträffande själva bakgrunden till förslaget, skall jag inte uppta kammarens tid med att upprepa vad jag redan sagt i propositionen härom, utan jag skall direkt behandla de stridsfrågor som finns i debatten.

Vi har alla mottagit ett brev från en del vapenfria ungdomar som protesterar mot den nu föreslagna omläggningen. Protesten gäller närmast att omläggningen enligt deras mening avviker från

vad som egentligen hade utlovats i förväg. De menar tydligen att man hade utlovat en del tjänstgöringsområden, som skulle passa bättre i varje fall för dem som närmast anser att de kan åta sig endast vad de kallar för fredsviktiga uppgifter av typ att arbeta i fredskår utomlands eller att göra tjänst i vår u-landshjälp utomlands. Den skrivelse som riksdagsmännen fått bygger dock på en mängd missförstånd som jag skall försöka klara upp här. Missförstånden utgår väl från lagtexten.

I fråga om tjänstgöringsförhållandena har vi i 2 § i lagen bara räknat upp vissa av de viktigaste områdena, dit de flesta vapenfria kommer att föras. Det är, som utskottet mycket riktigt har påpekat, bara exempel, och något hinder för att vapenfria tjänstepliktiga skall kunna användas inom i lagen icke angivna områden finns inte. De vapenfria som har alldeles speciella kvalifikationer för forskning kan utnyttjas härför. Vidare kan sådana vapenfria användas i annan vetenskaplig verksamhet, kanske undervisning, och — vad som är väsentligt — i de organ, även frivilliga sådana inom landet, som arbetar med u-landshjälp. Vi har redan med stöd av den gamla lagen, som nu görs om, kunnat skicka till SIDA det antal vapenfria som SIDA har önskat att få — de har inte önskat fler. Här blir det alltså en utvidgning. Jag vill gärna passa på tillfället att understryka att när tillämpningsföreskrifter m. m. blir färdiga sedan lagen antagits, kommer det att framgå att tjänstgöringsområdena ingalunda begränsas till de exempel som är angivna i lagen, utan de kommer att bli mycket mera vittomfattande. Över huvud taget söker vi efter områden som är lämpade med hänsyn till vederbörandes kvalifikationer. De vapenfria representerar alla möjliga yrken. Det är mest arbetare och jordbrukare, men det har under det senaste året kommit med en del akademiker, och det är väl närmast de som svarar för den opinion som vi har fått del av här i riksdagen.

Ang. vapenfri tjänst

På en annan punkt är det ett missförstånd. Man utgår ifrån att det inte skall bli möjligt för vapenfria att genom arbetsinsatser, t. ex. som föreslagits av utredningen, hjälpa till med att stödja t. ex. fredsforskningen. Utredningen föreslog detta liksom även att staten skulle kräva ersättning för de vapenfria som tilldelades olika affärsverk, kommunala myndigheter, sjukhus, landsting o. s. v. Det överskott som kunde uppstå sedan man hade betalt för de vapenfria det som affärsverket t. ex. kostar ut på dem skulle kunna användas för något ändamål som låg i linje med det som i detta brev kallas för fredsviktiga uppgifter.

Jag har för min del ingalunda avvisat denna tanke. Jag skulle tro att det är jag som har tagit initiativet till den. Jag bad utredningen komma med ett förslag, men utredningen har bara uttalat sig för denna princip och inte gått in på hur det skall ordnas praktiskt. När utredningen var på remiss sade alla som var berörda av detta — statens affärsverk, landstingen, Röda korset etc. — att de inte kan betala någon ersättning. Luftfartsstyrelsen säger att den i så fall måste ha ersättning över budgeten för sådana utgifter som den då skulle åsamkas. Flera myndigheter avskog alldeles bestämt att vi skulle införa begreppet ersättning för de vapenfrias tjänster.

Jag hade inget underlag för ett förslag till riksdagen utan har i propositionen sagt att vi måste titta på detta, och min avsikt är att så fort detta beslut är fattat och så snart vi kan hitta en man, får han helt enkelt kontakta affärsverken och andra och förhandla med dem om dessa ersättningar, som tidigare riksdagens revisorer har uttalat sig för bör komma till stånd.

Vi avvisar alltså inte den tanken. Jag beklagar att vi inte omedelbart i samband med detta beslut kan klara den frågan. Men så fort vi hinner, kommer också den att klaras ut.

Jag vill också säga några ord om det

som tilldragit sig det största intresset här trots att det naturligtvis endast är en detalj i hela frågekomplexet. Det gäller vår behandling av Jehovas vittnen. Jag erkänner utan vidare att jag har varit mycket tveksam vilken ställning jag skulle ta till utredningens förslag, som ju gick ut på att man helt skulle befria Jehovas vittnen från värnplikts-tjänstgöring. Då jag har stannat för att i princip följa utredningens förslag, så beror det på den erfarenhet som jag sedan många år har av sekten och dess medlemmar. Jag vet att vad vi än gör här, vad vi än kallar en eventuell tjänstgöring, arbetsplikt eller något annat leder det ändå bara till fängelse. Utredningen och personer utanför utredningen som jag har använt till förhandlingar med Jehovas vittnen i olika omgångar har inte kunnat nå något resultat trots att man gjort sekten de mest lockande erbjudanden för att slippa fängelsedomar.

Det finns inget land i världen som har lyckats förstå en aktiv medlem i Jehovas vittnen att åta sig någon form av värnpliktstjänst eller vapenfri tjänst. Några länder har gått före oss och befriat Jehovas vittnen från värnplikt; andra länder kommer att följa efter, om jag är riktigt underrättad. Ingen har emellertid kunnat få rätsida på problemet.

De som tror att man genom nya utredningar skulle kunna finna någon lösning har inte tillräcklig kännedom om sekten och dess religion. Samhället har enligt min mening uttömt alla möjligheter som står till buds, och här är det bara fråga om att välja mellan att befria medlemmarna från värnplikt eller fortsätta att hålla var och en i fängelse under tio månader som vi nu gör.

Jag vill erinra om att vapenfriutredningen kom till den slutsatsen, att man borde »överväga att temporärt odugligförklara Jehovas vittnen på samma grunder som nu åberopas när vissa alkoholskadade eller asociala personer befrias från värnpliktstjänstgöring».

Ang. vapenfri tjänst

Vid mitt ställningstagande har jag givetvis haft i minnet detta utredningens omdöme om sekten. Det är mycket svårt att undvika ordet asocial i samband med denna sekt. Behandlingen av medlemmarna bör därför enligt min mening rättas efter det mönster vi följer i sådana fall. I lagen fastställs det ingenting om Jehovas vittnen. Mitt förslag innebär att Kungl. Maj:t skall få rätt att från fall till fall besluta huruvida en medlem av Jehovas vittnen skall kallas in eller, på samma sätt som vissa andra grupper som utredningen har pekat på, inte kallas in. Regeringen kan alltså när som helst lägga om praxis beträffande vilka som skall kallas in, men nämnden får avge yttrande om dessa fall.

Vad beträffar uppfattningen hos allmänheten till vad som är rätt och inte rätt vill jag säga att jag är övertygad om att sektens ställning ute hos allmänheten är sådan, att det knappast från något håll kommer att göras gällande att detta förfarande skulle innebära någon skriande orättvisa.

Risken för missbruk får vi givetvis se upp med, och det är därför vi väljer denna väg. Om riksdagen följer lagutskottets förslag är det meningen att man varje år från det att vederbörande fyller 18 år tills han fyller 47 år skall pröva, om han fortfarande är medlem av sekten. Är han inte det, blir han inkallad.

Jag har talat med dem som torde ha den bästa kännedomen om sekten och dess verksamhet, och de har sagt till mig att ett sådant beslut nog inte kommer att få några icke önskvärda konsekvenser. Det är nämligen inte lätt att komma in i Jehovas vittnen — det är många års prövotid, och man måste innan man blir medlem ha utfört mycket arbete för sekten. Det är inte bara att gå in i och ut ur sekten, utan många kvalifikationer — sådant som sekten räknar som kvalifikationer — måste vara uppfyllda. Det kan inte bli några språngvisa förändringar, och det

rör sig dessutom om ett mycket litet antal människor.

Som lagutskottet säger skall verksamheten vidare bedrivas försöksvis. Skulle det uppstå några tecken på missbruk eller andra olägenheter, kan Kungl. Maj:t bara avbryta försöket och låta vederbörande bli inkallade i vanlig ordning.

Jag tror inte på herr Kilsmos förslag om införsel i lön. Riksdagen kan nog inte gå den vägen.

Jehovas vittnen har inte begärt att få bli frikallade, och jag är inte säker på att de gillar ett beslut att de inte skall bli inkallade. För dem är det fråga om martyrskap. Man får ett plus i himlen om man sparkas utför trappan när man knackar på dörrar, och man får många plus om man sitter i fängelse. Det är den möjligheten vi nu eventuellt berövar Jehovas vittnen. De har icke begärt befrielse, och de klagat inte, utan de går gärna i fängelse. Enligt alla remissinstanser är de det bästa fängelseklientelet, t. o. m. så bra att fängelsemyndigheter går emot lagändringen och tydligen vill ha dem kvar!

Herr talman! Till slut bara ett par ord om den reservation som gäller skillnaden mellan samvetsnöd och djup samvetsnöd!

För mig är detta ingen stor fråga. Utredningen föreslog att man i stället för »djup samvetsnöd», som det står i den gamla lagen, skulle använda uttrycket »samvetsnöd», men samtidigt sade utredningen att den med detta icke avsåg någon saklig ändring. Det har nämligen inte, i varje fall inte i fall som jag har haft hand om, förekommit några klagomål på tolkningen av uttrycket »djup samvetsnöd» i lagen. Jag har inte haft något bråk med sådana som sökt bli vapenfria men inte fått bli det. När utredningen inte avsåg någon saklig ändring, menade jag att det är bättre att inte ändra lagtexten. Ändrar man den, kan det nämligen ge anledning till funderingar om orsa-

ken. Men för mig är som sagt detta inte någon stor sak.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är försvarsministern mycket tacksam för den klarläggande redogörelsen och för de uppgifter han har lämnat beträffande möjligheterna att välja i fråga om vapenfri tjänsteplikt. Om hans resonemang är riktigt och gäller det även utskottets utlåtande, har jag ingen invändning att göra. Då behöver jag inte avstå från att rösta. Men jag kan inte hitta dessa tankegångar i andra lagutskottets utlåtande — däremot i utredningens betänkande — och jag kan inte få dem att överensstämma med utskottets hemställen framför allt under punkt A. Där avstyrkes motioner som bygger på utredningen.

Skulle det vara så att andra lagutskottets ordförande har samma syn som försvarsministern på tolkningen av utlåtandet, är jag för min del nöjd. Jag tror inte att det i så fall blir någon vandring till fängelser för de unga, som önskar erhålla en vapenfri tjänstgöring.

Herr SVENINGSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet sade att han i vissa fall har varit mycket tveksam när det gällt förslaget om Jehovas vittnen. Han har naturligtvis också sina bekymmer. Försvarsministern har ju talat om för oss att Jehovas vittnen, om hans förslag godtas, kommer att mista många plus i himlen. Jag skulle väl tro att försvarsministern inte tar det ansvaret så värst allvarligt.

Vi har nu också fått höra att vi som har en annan mening kan för litet om Jehovas vittnen — det är väl kanske också riktigt. Men jag vill bara peka på en sak i detta sammanhang. Krimi-

nalvårdsstyrelsen har ju sagt och herr statsrådet har understrukit att Jehovas vittnen utgör ett bra fängelseklientel, och det har omvittnats från olika håll att de sköter sig utmärkt. I den reservation, som här har avgivits av högerns och centerpartiets representanter, pekas på den möjlighet som domstolarna skulle kunna få att döma till arbetsplikt. Skulle detta ändå inte vara någonting att ta vara på i detta sammanhang? Jehovas vittnen skulle kanske finna sig i en sådan arbetsplikt på ett enastående sätt.

Vi fick också reda på att det är mycket svårt och fordras stora kvalifikationer i olika avseenden att komma med i sekten Jehovas vittnen. Men föreligger det ändå inte, när man kan gå ut och bjuda och säga »Kom till oss, så slipper ni värnplikten», i alla fall en risk att det blir en ökad anslutning till denna sekt? Jag är rädd för — som också en del remissinstanser har anfört — att detta kommer att verka lockande och medföra en ökad anslutning till sekten. Men vi hälsar naturligtvis med tillfredsställelse att man har för avsikt att med vaksamhet följa händelserna och att man, om det skulle inträffa någonting, gör en ändring av det beslut som nu fattas, eller tillämpar det på ett annat sätt än nu är meningen.

Herr BLOMQUIST (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill än en gång framhålla min respekt och beundran för herr statsrådet Anderssons behandling av detta ärende. Jag tar inte det som han sade om Jehovas vittnen och deras poängjakt som skämt, utan som en saklig upplysning. Vi har här att göra med en bisarr trosuppfattning, som vållar bekymmer. Jag tror att det är riktigt, som herr statsrådet säger, att vi inte lär kunna tvinga dessa människor till någonting genom övertalning.

Jag får ändå inte det hela att riktigt

Ang. vapenfri tjänst

gå ihop. Statsrådet säger att han har gett upp hoppet om dem. Men samtidigt pläderar han för sitt förslag, som sedan utskottet har gjort till sitt, att man försöksvis skall kunna komma till rätta med problemet med Jehovas vittnen. Grunden är väl ändå den — och det är det som vi har känt — att statsrådet har gett upp. Därför tycker jag inte att jag har så förfärligt stort hopp om att Kungl. Maj:t i fortsättningen skall lyckas på den linjen. Jag tycker nog att de rättvisesynpunkter som vi reservanter har påtalat, står kvar. Det är tvunget att ta hänsyn till andra folkgrupper i samhället, och att man gör den avvägning som är nödvändig i ett samhälle som har många barn att ta hand om. Man kan inte helt låta de besvärliga barnen få löpa fritt.

Jag har haft en liten tanke i detta sammanhang. Jag frågar mig om inte odugligförklarandet av Jehovas vittnen inte bara är förödmjukande för dem själva, utan även kan bli upphov till förföljelse av dem, inte minst i ofärdstider. Det är väl inte någonting som vi anser önskvärt.

Nu säger statsrådet, och han kanske har rätt, — men det är jag inte helt säker på, att denna grupp är en nullitet i samhället, som man inte behöver bry sig så mycket om. Jag är inte säker på det. Jag tror vi får vara ganska aktsamma i denna fråga. Här har vi kanske — vilket fru Segerstedt Wiberg var inne på när hon gjorde distinktionen mellan gamla tiders vapenvägrare och dagens ungdom — en källa till fortsatta kontroverser. Jag undrar om inte det bästa för Jehovas vittnen, med tanke på den omvårdnad som vi från samhällets sida är skyldiga att visa även dem, vore att vi på något vis försöker finna en lämplig tjänsteplikt för dem.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Bara några ord.

Fru Segerstedt Wiberg sade att det inte står någonting i propositionen om

det jag yttrade om möjligheterna till olika slag av tjänstgöring för de vapenfria. Det står på sidan 52 i propositionen. Där förklarar jag varför man inte i en lagtext kan räkna upp alla möjliga tjänstgöringsområden, då det dessutom kan tillkomma nya varje år. Jag uttrycker mig på följande sätt under 2 § i specialmotiveringen till lagen: »Att uttömmande ange alla tjänstgöringsalternativ synes inte möjligt. Exempel ges emellertid på de viktigaste tjänstgöringsområdena, till vilka huvuddelen av de vapenfria torde komma att tas ut.» I 2 § står: »Vapenfri tjänstepliktig skall fullgöra tjänst, som är betydelsefull för samhället, såsom . . .», och så räknas några områden upp. Redan med den gamla lagens formulering, som var ännu mera begränsad vid uppräkningsområdena, har vi kunnat ta ut vapenfria till en mängd områden — till muséer, till vaktmästare i olika statliga förvaltningar, t. o. m. i SIDA — och dessa områden står inte alls angivna.

Eftersom lagutskottet inte motsatt sig detta, har jag utgått ifrån att vi på ett annat sätt än tidigare kan börja ange områden när vi sedan skall göra upp anvisningar och föreskrifter för arbetsmarknadsstyrelsen som i fortsättningen enligt lagen skall ha hand om dessa frågor.

Slutligen vill jag säga, att tanken från allas sida varit att försöka få en sådan ordning att så få som möjligt blev totalvägrare och gick till fängelse. Det har alla varit eniga om. I fråga om andra vapenfria än Jehovas vittnen tror jag att vi har så många tjänstgöringserbjudanden att detta knappast kan bli något större problem. Men i fråga om Jehovas vittnen har vi misslyckats. Jag kan försäkra alla som tror att man genom nya utredningar eller förslag skulle kunna lösa detta, att det är helt omöjligt. Arbetsplikt — vad är det? I varje fall är det ingenting som kommer att accepteras av Jehovas vittnen, utan de kommer fortfarande att gå i fängelse. Det

Ang. vapenfri tjänst

finns ingenting som kan erbjudas. I det läget bar man att välja. Risken för missbruk är ingen. I det ögonblick man upptäcker missbruk, kallar man bara in. Vi binder ju inte detta genom lag. Det är en praxis som Kungl. Maj:t ber att få tillämpa, att i vissa fall inte kalla in sådana som är Jehovas vittnen. Skulle det visa sig mycket olägligt, eller skulle det ge sekten vind i seglen, är det bara att ändra denna praxis. Det har jag mycket bestämt sagt ifrån, och lagutskottet likaså. Någon risk för att Jehovas vittnen går ut och säger: »Kom till oss, så slipper ni värnplikt», kan jag försäkra att det inte är.

Herr SKÄRMAN (fp):

Herr talman! Det hade varit min förhoppning att debatten i kammaren skulle givit mig ledning vid ställningstagandet till den absoluta samhällsnegativism som utmärker medlemmarna av sekten Jehovas vittnen. In i det sista har jag varit tveksam huruvida det är riktigt att, som vapenfriutredningen och Kungl. Maj:ts proposition gör, stämpla medlemmarna av Jehovas vittnen som olämpliga att nyttjas till samhällets skydd — vilket ju måste vara en mycket hård dom — eller som reservanterna i reservation I stämplar dem som en användbar men tredslande grupp, som med samhällets tvångsmedel bör hållas till ordningen.

Jag vill inte påstå, att debatten givit mig någon direkt vägledning i detta ställningstagande, ehuru försvarsministerns tydliggörande här gjort att saken för mig kommit i ett något annorlunda läge än tidigare.

Jag håller med om att det måste vara i hög grad stötande för det allmänna rättsmedvetandet — som herr Blomquist sagt — att medge en viss grupp medborgare förmåner, som inte står till buds för vare sig de värnpliktiga eller de vanliga vapenfria. Inte minst känns denna orättvisa hård för oss som är i den åldern, att vi inte bara fullgjort vår

värnplikt, utan därjämte under senaste världskriget gång på gång måste rycka in till beredskapstjänst med alla de förluster och bekymmer detta förde med sig. Mycket talar därför för reservation I.

När jag ändå väljer att gå på utskottets linje och således på propositionens linje, är det inte för att nedvärdera Jehovas vittnen som samhällsmedborgare utan med hänsyn till respekten för det ord samvetsnöd, som reservation II handlar om. Vem kan rannsaka hjärtan och njarar? som det heter. Vem kan avgöra om samvetsnöden är nöd i allmänhet eller om samvetsnöden är djup? Olika människor reagerar så olika. Vad tjänar det till att sätta människor i fängelse för en idés skull; för att skapa martyrer? Motfrågan ger sig. Vad har man för garanti för att denna idé är grundad på samvetsnöd, att inte charlataner döljer sig bland de troende? Försvarsministern har lämnat vissa besked om hur han tänker handla och han tror att det skall lyckas med det. Som vapenfrilagen är utformad kan tjänsteplikten inte på något sätt anses kombinerad med militär verksamhet. Vanlig civil humanitär hjälpverksamhet av här avsedd typ borde väl för en sekt, som gör anspråk på att vara religiös, vara en nåd att stilla bedja om i stället för att vägra att vara med om det.

Missbruk kan därför misstänkas och måste vara svåra att uppdaga. Jag vill därför ta fasta på departementschefens uttalande att ordningen bör tillämpas endast försöksvis och förutsätter att, som här utlovats, de olika fallen följs upp så att eventuella bedrägeriförsök kan, om inte genast så med tiden, uppdagas.

Med detta förbehåll anser jag mig kunna tillstyrka utlåntagandet i den del som gäller Jehovas vittnen.

Beträffande skillnaden mellan »djup samvetsnöd» och »samvetsnöd» har jag svårt att följa med, det måste jag erkänna, men jag är liksom försvarsministern inte heller teolog. Så olika som

Ang. vapenfri tjänst

människor reagerar måste denna gradskillnad för en utomstående vara omöjlig att avgöra. Jag ansluter mig därför i denna sak till reservation II av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! Av försvarsministerns anförande har vi enligt min uppfattning fått en klarläggning av tillämpningen av den nu diskuterade lagen som tyder på en liberal och generös inställning till frågan om möjligheterna för dem som vägrar att bära vapen att i stället få göra ett meningsfullt samhällsarbete och helst ett konstruktivt fredsarbete.

Jag skulle emellertid bara med några ord vilja motivera varför jag i utskottet har anslutit mig till majoriteten när det gäller den kontroversiella frågan om frikallande av Jehovas vittnen.

Jag ser frågan ur två aspekter. Jag tycker att det är en praktisk fråga, som måste lösas på ett eller annat sätt. Jag finner att ett frikallande av sektens medlemmar är det enda som har någon mening. Det finns efter alla diskussioner som har förts med sektens medlemmar tydligen ingen möjlighet att förmå dem att göra ett meningsfyllt arbete i samhällets tjänst vad det än må vara. De förnekar helt enkelt den världsliga statens existens, och inga resonemang hjälper. Jag ser emellertid den lösning av problemet, som har föreslagits av utredningen och försvarsministern och som också har följts upp av utskottet, som ett mognadstecken för vårt demokratiska samhälle — till skillnad från åtskilliga av talarna här i denna debatt. Jag tycker faktiskt att vi i ett samhälle där vi har rätt att ha olika åsikter och övertygelser, har råd att respektera medlemmarna i denna sekt, vilkas övertygelse jag inte förstår och som är fullständigt väsensfrämmande. Jag tror att vi måste låta Jehovas vittnen bli befriade från värnplikt. Det gäller ju endast ett fåtal fall. Jag tycker inte att det är samhället värdigt att låta dessa männi-

skor vandra ut och in i våra fängelser. Det har heller inte någon som helst effekt på sektens medlemmar.

De olika bestämmelser som kringgärdar ett frikallande av medlemmar av Jehovas vittnen — vilket försvarsministern också här klarlade — är en garanti för att det inte kommer att ske något större missbruk i de enstaka fall det gäller. Jag tror inte att antalet medlemmar i denna sekt kommer att öka. Att någon utan en djup övertygelse skulle bli ett Jehovas vittne och omfatta denna »bisarra religiösa form», för att citera herr Blomquist — jag instämmer fullt och helt med honom i det yttrandet — för att kunna bli frikallad från en samhällstjänst, tror jag inte på. Det är därför som jag, herr talman, har anslutit mig till utskottsmajoriteten i detta fall.

När det gäller terminologien, alltså om det skall vara »djup samvetsnöd» eller endast »samvetsnöd», har jag däremot undertecknat en reservation. Jag ber utan vidare motivering att få yrka bifall till den reservationen.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s):

Herr talman! Jag har suttit i talmansstolen under största delen av debatten, och har kunnat konstatera att svallvågorna inte når upp till podiet här. Därför är jag inte utsatt för lika känslomässiga reaktioner i denna fråga, som har kommit till uttryck i tidigare anföranden.

Utskottet har sett praktiskt och nyktert på frågan och tillstyrker propositionen. Därav följer också att vi avstyrker samtliga i ärendet väckta motioner. Den i propositionen föreslagna lagen om vapenfri tjänstgöring m. m. bygger i allt väsentligt på vapenfriutredningens principiella överväganden beträffande de vapenfrias tjänstgöring. Förslaget innebär i principielt avseende betydelsefulla ändringar i förhållande till vad som för närvarande gäller. Hit hör väl

Ang. vapenfri tjänst

främst att den vapenfria tjänsten lägges utanför krigsmakten och dess intresseområde. Arbetsmarknadsstyrelsen övertar ansvaret för utbildningen, vilken i huvudsak skall avse utbildning för tjänstgöring inom civila under krigsförhållanden för samhället livsviktiga områden. Det är denna i propositionen godtagna princip i fråga om målsättningen för den vapenfria utbildningen som enligt utskottets mening borde kunna utgöra ett väl avvägt alternativ till värnpliktsutbildningen för alla som söker vapenfri tjänst, det må sedan vara av religiösa skäl, av samvetsnöd eller av etiska skäl. Det borde finnas tillräckliga valmöjligheter bland det som nu står till förfogande.

I väckta motioner har emellertid yrkats på vidgat tjänstgöringsområde för de vapenfria, bl. a. har nämnts forskning, undervisning, vetenskap samt u-landstjänst. Det förefaller utskottet som om motionärerna helt har bortsett från att det i regel är ynglingar under 20 år, som har att välja mellan värnpliktsutbildning och utbildning i vapenfri tjänst. I den åldern är fortfarande vad som hör samman med forskning, undervisning, vetenskap och u-landstjänst frågor som har att göra med valet av levnadsbana, alltså någonting som hör framtiden till och ingenting som i och för sig har med inriktningen av utbildningen i den vapenfria tjänsten att göra.

Vi har inte haft några heta men väl långa debatter i utskottet om småting som också har väckt uppmärksamhet här i dag. Till utskottets utlåtande har fogats tre reservationer, två motiverade och en blank. Den blanka reservationen står herr Kilsmo för, och han har själv talat om varför han hade ett behov av att den vägen anföras någonting som han inte fick plats med i utskottsutlåtandet.

I den första av reservationerna har herr Blomquist m. fl. yrkat avslag på propositionens förslag att Jehovas vittnen skall frikallas från varje slag av tjänstgöring. Vidare begärs i reservationen en utredning i fråga om lämpli-

gare reaktionsformer än det nuvarande fängelsestraffet för totalvägrarna.

Jag kan väl säga att utskottet som helhet delar reservanternas betänkligheter mot att privilegiera en viss religiös grupp genom att frikalla den helt från tjänstgöringsskyldighet. Det kan ju — med de valmöjligheter som nu bjuds — inte vara fråga om samvetsnöd i vanlig bemärkelse utan mera en orealistisk, ofta av religiös fanatism präglad inställning till samhället och dess av medborgarnas solidaritet och känsla för gemenskap helt beroende funktionsduglighet. Utskottet har emellertid tagit fasta på vad som nämnts i propositionen, nämligen att de nuvarande förhållandena beträffande Jehovas vittnen är så otillfredsställande — det är departementschefens ord — att nya vägar bör prövas för att söka komma till rätta med problemet, och utskottet har ingenting att erinra mot att en sådan prövning kommer till stånd.

Det har sagts att det endast är den religiösa sekten Jehovas vittnens medlemmar som kommer att få detta privilegium. Utskottet har inte utsträckt sina funderingar längre än propositionen går, beroende på att vi inte haft någon känsla eller något behov av att ge uttryck för vad som skulle kunna medges och vad som borde lämnas utanför. Huruvida någon av annat skäl än de som gäller för Jehovas vittnen skulle kunna tillerkännas frihet från tjänstgöring, har jag svårt att yttra mig om. Jag vet inte om sådana skäl — etiska eller andra — skulle kunna föreligga, men uteslutet är det ju inte. Även i ett sådant fall skulle en prövning kunna ge till resultat att vederbörande med hänsyn till sin inställning, sinnesstämning eller vad det kan vara fråga om också skulle kunna bli frikallad.

Beträffande reservation nr II av fru Hamrin-Thorell m. fl. så har rekvisitet »djup samvetsnöd» i lagförslaget föranlett yrkande om att ordet »djup» skall utgå. Ja, hur skall man kunna pejla

Ang. vapenfri tjänst

om det är en ytlig samvetsnöd eller en djup sådan? Jag tycker att frågan i och för sig kan ställas, men faktum är att vi redan har uttrycket »djup samvetsnöd» i fråga om dem som befrias från vapentjänst och får vapenfri sådan inom försvarsmakten. Eftersom det där har gått att tillämpa uttrycket, tycker utskottet att man inte heller här skall mjuka upp kravet. Vapenfriutredningen hade ju funnit att man borde kunna nöja sig med uttrycket »samvetsnöd», men departementschefen har — på överbefälhavarens argument i remissyttrandet — tagit upp uttrycket »djup samvetsnöd» på nytt, och då anser vi att det bör kunna få stå kvar. Skulle vi nu slopa det igen, blir det ett slags karusell, och ingen vet egentligen vad man menar med det. Då nu gällande bestämmelser har rekvisitet »djup samvetsnöd» och propositionen innehåller samma uttryck är det väl bäst att man inte gör någon ändring. Men jag räknar inte med att detta skall förplikta den prövande instansen till en inträngande analys av den samvetsnöd, som en sökande till vapenfri tjänst åberopar. Uttrycket »djup samvetsnöd» bör å andra sidan för den sökande själv innebära en upplysning om att exempelvis olustkänslor inför en förestående värnpliktsjänstgöring icke är liktydigt med samvetsnöd i lagens mening. Vi har inga instrument för prövning i ett sådant sammanhang, och jag har inte tänkt mig att man skulle ålägga de prövande myndigheterna något större ansvar i detta avseende. Men kräver någon en särställning härvidlag tycker jag nog att man har rätt att begära, att det skall vara fråga om låt mig säga en djupt rotad känsla av motvilja mot att öva sig i vapens bruk. I de sammanhanget tycker jag också att de möjligheter att välja tjänstgöring, som har öppnats, borde vara tillräckliga för dem som tillerkänns rätten till vapenfri tjänst.

I den skrivelse som tydligt tillställts samtliga riksdagsmän och som har un-

dertecknats av kanske ett hundratal personer talas om vissa villkor för att undertecknarna skulle kunna ta vapenfri tjänst. De skulle bl. a. kunna tänka sig att fortsätta med den verksamhet de redan bedriver och av sin lön avstå så mycket som svarade mot merförtjänsten till följd av att de fick fortsätta sin verksamhet. Är det inte att sälja sig? Meningen är väl ändå inte att man skall kunna köpa sig fri från en förpliktelse mot samhället? Jag tycker att dessa människor har varit litet för ivriga att ställa villkor. Det finns tillräckligt mycket för dem att välja på, om de har något ansvar för sig själva och för den frihet att välja, som har tillerkänts dem.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr SÖRENSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Att detta ärende, som i och för sig kan synas vara av mindre vikt, har engagerat kammaren så mycket är väl ett tecken på att den känslomässiga sidan har enorm betydelse i vårt samhälle. Och jag tror att det gäller inte bara oss innanför murarna utan även människorna utanför detta hus.

En förunderlig samstämmighet har kommit till uttryck vid behandlingen av detta ärende. Den känsla av tacksamhet jag hade vid början av debatten har förstärkts under debattens gång, inte minst av den redogörelse statsrådet lämnade för sin syn på hur avvikande individer skall behandlas i detta sammanhang. Jag tror inte att han kommer att brösta sig för att jag säger detta, men jag tycker att det kan vara riktigt att ge uttryck för denna uppskattning.

Frågan om samvetsnöd är väl inte en teologisk fråga — herr Skårman nämnde begreppet teologi — utan snarare en filosofisk fråga och kanske bara en enkel språkfråga. Om reaktionen hos en människa i detta eller något annat avseende är ytlig, har detta inte med

Ang. vapenfri tjänst

samvetsnöd att göra — då ligger det på ett banalt plan. Är det fråga om samvetsnöd finns äkthet i personligheten. Det är väl bara den tanken som ligger bakom önskemålet att man skulle stryka »djup» och därmed få ett enklare språkbruk; det är väl också en strävan att rena språket, att få bort alla onödiga prefix.

Jag är tacksam för vad statsrådet nämnt om sin syn på hur gruppen etiska vägrare skall behandlas. Jag har stora förhoppningar inför framtiden.

När det gäller Jehovas vittnen sade herr Blomquist att de företräder en bisarr trosföreställning. Samtidigt har det betonats att de icke är moraliskt slappa människor. Om man alls skall förstå dessa människor, tror jag att man måste ha en viss insikt i religionens ofta mycket säregna värld. För Jehovas vittnen är situationen den att staten — också den goda stat som vi upplever — är av djävulen, och den kan de inte till något pris tjäna. Det är alltså för dem inte fråga om att göra den eller den insatsen, utan för dem är allt som åläggs av staten något främmande. Det är en egenomlig uppfattning, men det är den uppfattning som de har. För dessa människor är Jehovas rike det riktninggivande. Förstår man inte detta, förstår man aldrig Jehovas vittnen. Jag är angelägen att betona att man inte får se denna inställning utifrån det personliga planet — om man är bra eller dålig som människa. Det är här fråga om en mycket bisarr och säregen trosföreställning som har slagit rot i människornas liv.

Eftersom herr Sveningsson var inne på den saken vill jag för klarhetens skull säga att det är mycket viktigt att göra en klar skillnad mellan Jehovas vittnen och svensk frikyrklighet. Det finns ingen som helst förbindelse mellan dessa två grupper.

Slutligen vill jag säga att jag var mycket osäker om hur jag skulle ställa mig inför önskemålet om en förnyad utredning beträffande hållningen till Jeho-

vas vittnen. Till sist beslöt jag mig för att följa den linje som jag redovisade i mitt anförande. Under debatten har jag emellertid blivit så pass tveksam att jag, även om det inte är comme il faut — det vet jag inte — vill meddela att jag tar tillbaka mitt yrkande om bifall till reservation nr I. Jag tycker att det är riktigt som här har sagts: Låt oss göra ett försök med den linje som i utlåtandet har skisserats. Säkerligen kommer myndigheterna att hitta någon väg för att komma till rätta med de problem som ligger i att full rättvisa inte råder på detta område.

Jag har velat anmäla detta, samtidigt som jag framhåller att jag i övrigt känner stor tacksamhet både över det förslag som lagts fram och över den debatt som här har förts.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr SVENINGSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Det har i debatten bestämt uttalats både av försvarsministern och av ytterligare någon talare att det inte föreligger någon risk att det skall bli en ökad anslutning till sekten Jehovas vittnen till följd av det framlagda förslaget.

Eftersom jag har hävdats att den risken i viss mån föreligger vill jag begagna tillfället att till kammarens protokoll anteckna vad Svea hovrätt har uttalat om den saken. »Svea hovrätt anser lika så det inte böra komma i fråga att bereda Jehovas vittnen en gynnad särställning bland värnpliktsvägrarna. Om tillhörigheten till denna sekt skulle medföra befrielse såväl från värnplikts-tjänstgöring som från vapenfri tjänst finns enligt hovrätten anledning befara, att ett mycket stort antal värnpliktiga skulle ansluta sig till sekten för att vinna en sådan förmån.» Jag har stor respekt för detta yttrande av Svea hovrätt.

Ang. vapenfri tjänst

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Jag vill inte i onödan förlänga denna debatt, som jag har åhört med stort intresse.

Jag hälsar den föreslagna lagen med stor tillfredsställelse och tacksamhet. Vi måste ta hänsyn till människor som av samvetsnöd, religiösa och andra skäl inte vill fullgöra sin värnplikt. Resonemanget kring Jehovas vittnen gör emellertid på mig ett egendomligt intryck. Diskussionen i dag har på något sätt höjt upp värnpliktsvägrarna; man vill göra gällande att det är fråga om etiskt sett speciellt fullvärdiga människor, människor nästan i särklass. Det finns ett stort antal värnpliktiga i dag som gör sin värnplikt med nöje, men det finns också många värnpliktiga som gör den utan nöje och endast med uppbudandet av den yttersta lojalitet. De gör sin tjänstgöring av plikt mot samhället.

Genom det sätt på vilket Jehovas vittnen i fortsättningen kommer att behandlas kan det befaras att det uppfattas så att den som är tillräckligt egenartad och tillräckligt trisk kommer att slippa att fullgöra sin värnplikt. Jag tror att detta förhållande får en psykisk effekt på de lojala värnpliktiga, en effekt som vi i debatten helt har bortsett från. Detta vill jag, herr talman, ha antecknat till protokollet. De är inte många, bara några stycken, men de är tillräckligt många för att det skall ha en mycket negativ psykologisk verkan på de värnpliktiga, som ligger inne under mycket lång tid och som gör denna tjänst mer eller mindre motvilligt — det måste vi ha klart för oss att många ändå gör mot bakgrunden av sina intressen o. s. v.

Jag tycker fördenskull att det finns all anledning att gå på reservation I i det här avseendet och försöka finna en väg, som gör att det inte skall behöva bli en negativ effekt bland de lojala värnpliktiga, dem som vi ändå behöver först och främst i vårt samhälle.

I detta anförande instämde herr *Lidgard* (h).

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående punkten A, därefter särskilt rörande punkterna B och E samt vidare särskilt avseende vardera punkten C och D.

I fråga om punkten A, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som föranledes av bifall till motionerna I: 734 och II: 901.

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan oförändrad vara med övervägande ja besvarad.

Härpå gjorde herr talmannen i enlighet med de beträffande punkterna B och E framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Blomquist m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till vad utskottet hemställt, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Blomquist* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 45 punkterna B och E, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Blomquist m. fl. vid utlåandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Blomquist* begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 81;

Nej — 53.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ytterligare gjorde herr talmannen enligt de avseende punkten C förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av fru Hamrin-Thorell m. fl. vid utlåandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Hamrin-Thorell* begärde voting, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 45 punkten C, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fru Hamrin-Thorell m. fl. vid utlåandet avgivna reservationen.

Om ett miljöpolitiskt handlingsprogram

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Därefter bifölls på gjord proposition utskottets i punkten D gjorda hemställan.

Om ett miljöpolitiskt handlingsprogram

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 48, i anledning av väckta motioner om ett miljöpolitiskt handlingsprogram.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 620, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 779, av herr *Hedlund m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utarbetande av ett miljöpolitiskt handlingsprogram i enlighet med i motionerna anförda riktlinjer.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåandet på anförda skäl hemställt, att de likalydande motionerna I: 620 och II: 779, i den mån de icke kunde anses besvarade med vad i utlåandet anförts, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Vi är alla ense om att söka få högsta möjliga levnadsstandard. Vi kan också konstatera att det skett en väldig förvandling av hela vårt samhälle. Vi har i vår motion påpekat, att miljöfrågor också bör ingå i den materiella försörjningen om man verkligen skall kunna tala om levnadsstandard. Vi har framhållit att det behövs genomgripande åtgärder på en rad områden, t. ex. den ekonomiska politiken, familjepolitiken, socialvården, arbetsmiljöns utformning, bebyggelseplaneringen, den

Om ett miljöpolitiskt handlingsprogram

byggnadstekniska utformningen, industrilokaliseringen, naturvården.

Jag skall inte nu ta någon längre tid i anspråk, ty utskottet är enhälligt vid årets riksdag i sitt utlåtande över partimotionen från centern. Jag vill bara framhålla, att när vi 1962 för första gången förde fram denna fråga om miljöpolitiken, väckte den mycket ringa intresse. Vi kan glädja oss åt att fler och fler med åren börjat besinna att det här gäller ett oerhört allvarligt problem i vårt samhälle, som skärpes mer och mer, ju hårdare arbetstakten blir och ju hårdare ivern börjar bli att sträva efter en hög levnadsstandard. I årets utlåtande har vår framställning till så stor del bifallits, att vi inte har avgivit någon reservation, fastän det gäller en partimotion.

Jag vill bara framhålla, att de yttranden som har avgivits av remissinstanserna över motionen har varit i stort sett positiva. Medicinalstyrelsen förordar t. ex. utarbetandet av ett miljöpolitiskt handlingsprogram, vilket vi inom centern har begärt. Vad gäller bebyggelsen framhåller byggnadsstyrelsen att en riksplanering självfallet skulle komma att i sig innefatta huvuddragen av ett miljöpolitiskt handlingsprogram.

I utskottsutlåtandet framhåller utskottet, att det finns ett klart samband mellan å ena sidan miljön och å andra sidan individens utveckling och personlighetsdanning. Utskottet framhåller vikten av att miljöfrågorna uppmärksammas vid planeringen av bostadsbyggnad och påpekar att särskilda sakkunniga tillkallats för utredning rörande förbättring av undervisning och upplysning i samlevnadsfrågor och sexualfrågor. Utskottet visar även på en rad andra punkter och säger, att det synes som om goda förutsättningar skulle föreligga för att motionärernas önskemål i här ifrågavarande avseenden skall kunna bli i väsentlig grad tillgodosedda.

Jag skulle kunna citera ytterligare åtskilliga punkter, där utskottet har uttalat sig positivt. Jag skall emellertid,

herr talman, bara till slut erinra om den sista meningen, där utskottet har sagt att utskottet delar den grundsyn motionerna bygger på, nämligen att frågorna om miljöns betydelse för de enskilda individerna i dagens samhälle är brännande och att utskottet är väl medvetet om att mycket återstår att göra för att åstadkomma den anpassning mellan miljön och individerna som alla finner önskvärd. Utskottet vill således starkt understryka vikten av att miljöfrågorna ges stort utrymme i samhällsplaneringen på alla områden. Den kläm, som visserligen innebär att motionerna inte skall föranleda någon riksdagens åtgärd, har dock formulerats så, att motionerna, i den mån de icke kan anses besvarade med vad som anförts i utlåtandet, inte skall föranleda någon åtgärd.

Vi inom centern har ansett att vi för det här året får nöja oss med detta. Det understryks starkt att denna fråga inte behandlats för sista gången år 1966 — tvärtom kommer det att bli alltmer aktuellt att motverka och mildra de svåra påfrestningar som föranleds av den allt hårdare pressade miljö som vi lever i.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr MÖLLER (s):

Herr talman! Jag skall bara i korthet göra en nyansering eller en bestämning i anledning av herr Bengtsons uttalande.

Herr Bengtson erinrade om att utskottet och riksdagen tidigare ställt sig avvisande till den motion, som framburits av centern år efter år under 1960-talet, och sade att utskottet nu har varit mer välvilligt och positivt. Jag får säga att utskottet under hela den tid då motionen har behandlats varit starkt positivt till den grundsyn, som genomsyrat motionen, nämligen att man bör främja forskning och utveckling i miljöfrågorna.

Däremot har utskottet ständigt avstyrkt motionens kläm, som begärt en utredning som skulle konstruera ett totalprogram för en miljöpolitik. Där har utskottet hela tiden ställt sig avvisande, och den attityden har också riksdagen intagit.

Vad gäller motionens kläm är utskottets inställning oförändrad. Vi kan inte heller nu tillstyrka klämman, eftersom det gäller ett omfattande mammutprogram. Vi tror det är en opraktisk metod motionen rekommenderar. Däremot har utskottet nu liksom tidigare givit all stöd åt tanken att främja miljöplanering och realistisk miljöforskning.

Jag har velat precisera detta för att det inte skall uppstå något missförstånd. Också jag tillstyrker bifall till utskottets yrkande.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Jag har ingen anledning att polemisera mot utskottets ärade talesman herr Möller. Jag menar att det väsentliga är att det blir någonting positivt gjort på detta område.

Jag räknade nu över att utskottet i tolv olika punkter har uttalat sig positivt i själva saken, och det är för mig mycket betydelsefullt. Kan vi klara ut den nödvändiga sak, som miljöpolitiken är, och kan vi få till stånd resultat, så tycker jag att det gör detsamma vilket namn man ger den.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1966/67, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. riksstatens uppställning

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om riksstatens uppställning.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 3 januari 1966, såvitt nu vore i fråga, föreslagit riksdagen att godkänna vad departementschefen i statsrådsprotokollet anfört beträffande riksstatens uppställning.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte godkänna vad i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 3 januari 1966 anförts beträffande riksstatens uppställning.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Jag har inte kunnat låta bli att anhölla om ordet med anledning av detta utlåtande. Jag känner nämligen ett behov av att utstöta en suck av vemod över vad som här sägs.

Generationer studerande i nationalekonomi och finansrätt vid de svenska universiteten har fått lära sig att 1937 års budgetreform var en stor reform. Det var den som var verktyget för den kompensatoriska finanspolitiken, den konjunkturutjämnande budgetpolitiken, som sades ha räddat Sverige under 1930-talets depressionskris med sin under- och överbalansering av budgeten. Nu får vi veta att redovisningen med hjälp av uppställningen av riksstaten enligt 1937 års principer framför allt är bokföringsmässigt betingad, och djupare ned i botten än att jämföras med bokföring kan en teori aldrig komma. Herr talman! Sic transit gloria mundi!

Här föreslås nu en nyordning, nämligen att riksstaten skall kompletteras med en totalbudgetuppställning. Det kanske är bra. Kanske ligger det någon ny teori till grund för denna — lika omsorgsfullt utarbetad som 1937 års,

Ang. beskattning av aktievinster, m. m.

hoppas jag. Det skall bli spännande att få ta del därav i sinom tid. Jag skall därför bara tillåta mig en kommentar med anledning av de principer som *tills vidare* anses böra gälla för denna totalbudgetuppställning. Jag förbigår då uppräknigen av de olika posterna på utgifts- och inkomstsidorna för att komma fram till slutresultatet, till saldi.

Det sägs att som salderingsposter skall upptas Underskott respektive Överskott. Jag frågar mig, varför totalbudgeten skall mynna ut i en post, Underskott eller Överskott. Endera måste det rimligen bli. Är det särskilt intressant att få en restpost framräknad? Varför, i så fall, och från vems synpunkt?

Vad som däremot enligt min mening kan ha ett visst självständigt intresse att få veta är hur man avser att *finansiera* ett underskott. Skall det ske med lån eller på något annat sätt? Det kan vara intressant att få veta.

Vad skall å andra sidan ske med ett överskott på totalbudgeten? Det kan också vara intressant att få veta, t. ex. om vi får restitution på skatten eller någonting dylikt. Men ett saldo kort och gott förefaller mig ytterst intetsägande i och för sig.

Jag har, herr talman, intet yrkande, men jag har en önskan om klarhet som jag tyvärr inte lyckats finna i finansplanen på sid. 42 eller i detta utlåtande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om avsättning av kommunal-skattemedel till budgetutjämningsfonden för budgetåret 1966/67; och

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kostnader för svenska FN-styrkor m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. beskattning av aktievinster, m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 35 § 2 och 4 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 25 mars 1966 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 90, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändrad lydelse av 35 § 2 och 4 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370); och

2) förordning om ändring i förordningen den 30 november 1951 (nr 763) angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst.

I propositionen hade föreslagits, att skattepliktig realisationsvinst vid avyttring av aktier och likartade tillgångar, som skattskyldig innehaft minst fem år, skulle beräknas till 10 procent av vad den skattskyldige erhållit för egendomen. Skattepliktig vinst skulle dock icke beräknas, om det framstode som sannolikt, att avyttringen skett utan vinst eller med en vinst som icke överstege 5 procent av vad den skattskyldige erhållit. Bestämmelserna skulle ej heller gälla vid omflyttning av organisationsaktier inom en koncern. Vidare hade Kungl. Maj:t föreslagits få rätt att medgiva undantag från bestämmelserna vid avyttring, som vore föranledd av strukturrationalisering. Från den schablonmässigt beräknade skattepliktiga realisationsvinsten under ett beskattningsår medgaves avdrag med 500 kronor. Vid avyttring av aktier eller likartade tillgångar, som innehafts mindre än fem år, skulle skattepliktig realisationsvinst beräknas enligt nu

gällande regler. Beskattning skulle dock ske även när sådana tillgångar förvärvats genom arv eller gåva eller liknande fång.

Till utskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 746, av herr *Gösta Jacobsson m. fl.*, och II: 915, av herr *Lothigius m. fl.*, vari hemställdt,

A) att riksdagen måtte besluta följande ändringar i de i propositionen föreslagna bestämmelserna, nämligen

1) att den skattskyldige finge efter den femåriga initialperioden i stället för 10 procent av försäljningssumman alternativt såsom skattepliktig realisationsvinst räkna 30 procent av vinsten,

2) att därvid skulle vid vinstens beräkning som ingångsvärde upptagas det genomsnittliga anskaffningsvärdet för de aktier av ett och samma slag, som förvärvats under ett kalenderår,

3) att därvid finge ytterligare efter den femåriga initialperiodens utgång till ingångsvärdet läggas 3 procent av detta värde om året för det antal år som aktierna innehafts,

4) att uppkommen vinst vid avyttring av aktie, som förvärvats genom benefikt fång, arv, bodelning eller gåva, icke skulle anses som skattepliktig realisationsvinst,

5) att — om yrkandet i sistnämnda punkt icke godtoges — som ingångsvärde vid vinstens beräkning skulle anses värdet dödsfallsdagen respektive vid gåvotillfället,

6) att efter initialperiodens utgång vinst vid avyttring av aktier inom investmentbolag och aktiefonder icke skulle anses som skattepliktig realisationsvinst,

7) att realisationsförlust som icke kunnat avdragas från realisationsvinst under samma beskattningsår balanseras och avräknades mot realisationsvinsten under nästföljande fem år, samt

Ang. beskattning av aktievinster, m. m.

8) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om utredning av frågan om ändrade regler för värdering av icke börsnoterade aktier;

B) att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till de ändringar i lagtexten, som erfordrades för genomförande av förslagen under A, samt därvid jämväl särskilda ikraftträdandebestämmelser;

II) de likalydande motionerna I: 749, av herr *Holmberg m. fl.*, och II: 916, av herr *Bohman m. fl.*, vari anhållits, att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 90, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förnyad utredning under beaktande av de synpunkter, vilka kommit till uttryck i motionerna;

III) de likalydande motionerna I: 750, av herrar *Lundström* och *Bengtson*, samt II: 917, av herrar *Hedlund* och *Ohlin*, vari föreslagits, att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 90 måtte

1) förändra det i propositionen framlagda förslaget om ändrade regler för aktievinstbeskattningen så, att vid aktieinnehav av mer än fem år 2 procent av försäljningssumman för varje år under den tid som aktien innehafts, dock högst sammanlagt 20 år, skulle få dragas av försäljningssumman, innan beräkning av skattepliktig inkomst enligt schablonmetoden företoges, varigenom penningvärdeförsämringen under innehavstiden skulle beaktas, samt

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att denna lagstiftning borde gälla som ett provisorium samt hemställa om ny utredning av aktievinstbeskattningen med iakttagande av i motionerna angivna synpunkter;

IV) de likalydande motionerna I: 751, av herr *Sundin m. fl.*, samt II: 921, av herrar *Sterne* och *Antonsson*, vari yrkats, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att Kungl. Maj:t efter hörande av riksskattenämnden och med beaktande av i motioner-

Ang. beskattning av aktievinster, m. m.

na anförda synpunkter snarast måtte utarbeta mer preciserade riktlinjer för användningen av dispensers från erläggande av skatt vid aktieförsäljningar i strukturrationaliseringsyfte;

V) motionen I: 748, av herrar *Es-kilsson* och *Lundberg*, vari hemställts, att riksdagen, med ändring av Kungl. Maj:ts proposition nr 90, måtte besluta,

1) att avdrag för förluster å aktier och liknande tillgångar, som innehafts i minst fem år, skulle medgivas med belopp motsvarande 25 procent av den redovisade förlusten;

2) att vid förmögenhetsbeskattningen samt vid arvs- och gåvobeskattningen värdet på aktier och liknande tillgångar skulle reduceras med 6 procent;

3) att reglerna om beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst skulle äga tillämpning vid försäljning av aktier och liknande tillgångar, vilka innehafts i minst fem år;

4) att de föreslagna nya reglerna icke skulle äga tillämpning om aktier, som innehafts i minst fem år, inlöstes i samband med utskiftning av aktiebolags tillgångar;

5) att avdrag från sammanlagda beloppet av skattepliktig realisationsvinst å tillgångar, som avsåges i 35 § 2 mom. c) kommunalskattelagen, skulle medgivas med femhundra kronor eller, om den skattskyldige under beskattningsåret varit gift och levtt tillsammans med andra maken, med för dem båda gemensamt högst ettusen kronor;

6) att de föreslagna nya bestämmelserna skulle äga tillämpning i fråga om avyttring av aktier och liknande tillgångar, som skedde den 1 januari 1967 eller senare, dock att bestämmelserna icke skulle tillämpas vid avyttring av aktier och liknande tillgångar, som förvärvats före den 1 januari 1962;

VI) motionen II: 875, av herr *Regnéll m. fl.*;

VII) motionen II: 918, av herr *Hermansson m. fl.*, vari anhållits, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 90 måtte

dels i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förnyad utredning om aktievinstbeskattningen, grundad på principen att realiserade kapitalvinster skulle beskattas i samma utsträckning som vanlig inkomst,

dels besluta, att 35 § 2 mom. kommunalskattelagen skulle erhålla i motionen angiven lydelse, vilket förslag avsåg, att procentsatsen vid den schablonmässiga beräkningen av försäljningsvinsten efter femårsperiodens utgång skulle bestämmas till 15 i stället för i propositionen föreslagna 10;

VIII) motionen II: 919, av herr *Nordgren m. fl.*, vari yrkats, att riksdagen skulle med ändring av Kungl. Maj:ts proposition nr 90, besluta, att aktiefonder och investmentbolag icke skulle vara skattskyldiga för realisationsvinst på aktier m. m., vilka avyttrades efter minst fem års innehav;

IX) motionen II: 920, av herr *Nordgren m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen skulle, med ändring av den i Kungl. Maj:ts proposition nr 90 föreslagna lydelsen av 35 § 2 mom. fjärde stycket kommunalskattelagen, antaga i motionen infört författningsförslag, vilket förslag avsåg, att försäljning under ett kalenderår till samme köpare av aktier, som representerade minst 25 procent av aktierna i ett aktiebolag, icke skulle bli föremål för beskattning.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet av angivna orsaker hemställt,

A) att riksdagen — med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 90 icke kunnat av riksdagen oförändrad antagas och med avslag på de likalydande motionerna I: 746, av herr *Gösta Jacobsson m. fl.*, och II: 915, av herr *Lothigius m. fl.*, I: 749, av herr *Holmberg m. fl.*, och II: 916, av herr *Bohman m. fl.*, I: 750, av herrar *Lundström* och *Bengtson*, samt II: 917, av herrar *Hedlund* och *Ohlin*, ävensom på motionerna I: 748, av herrar *Eskilsson* och *Lundberg*, II: 875, av herr *Reg-*

nell, II: 918, av herr Hermansson m. fl., II: 919, av herr Nordgren m. fl., samt II: 920, av herr Nordgren m. fl., — måtte antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändrad lydelse av 35 § 2 och 4 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) med den ändringen, att 35 § 4 mom. erhöles i betänkandet angiven lydelse;

2) förordning om ändring i förordningen den 30 november 1951 (nr 763) angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst;

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 746, av herr Gösta Jacobsson m. fl., och II: 915, av herr Lothigius m. fl.,

2) de likalydande motionerna I: 749, av herr Holmberg m. fl., och II: 916, av herr Bohman m. fl.,

3) de likalydande motionerna I: 750, av herrar Lundström och Bengtson, samt II: 917, av herrar Hedlund och Ohlin,

4) de likalydande motionerna I: 751, av herr Sundin m. fl., samt II: 921, av herrar Sterne och Antonsson,

5) motionen I: 748, av herrar Eskilsson och Lundberg,

6) motionen II: 875, av herr Regnell m. fl.,

7) motionen II: 918, av herr Hermansson m. fl.,

8) motionen II: 919, av herr Nordgren m. fl., ävensom

9) motionen II: 920, av herr Nordgren m. fl.,

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i betänkandet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Yngve Nilsson*, *Gösta Jacobsson* och *Magnusson* i Borås, vilka på anförda skäl ansett, att utskottet bort under punkten A hemställa, att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 749, av herr Holmberg

Ang. beskattning av aktievinster, m. m. m. fl., och II: 916, av herr Bohman m. fl., och med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 90 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förnyad utredning under beaktande av de synpunkter, vilka kommit till uttryck i nyssnämnda motioner;

2) av herrar *Lundström*, *Sundin* och *Tistad*, fru *Nettelbrandt* samt herrar *Eriksson* i Bäckmora, *Larsson* i Umeå och *Börjesson* i Falköping, vilka ansett, att utskottet bort under punkten B 3 hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 750, av herrar Lundström och Bengtson, samt II: 917, av herrar Hedlund och Ohlin, såvitt nu vore i fråga, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t

dels uttala, att den nya aktievinstbeskattningslagstiftningen borde gälla som ett provisorium,

dels ock hemställa om utredning om en ny aktievinstbeskattning enligt följande riktlinjer:

a) beskattningen borde ske på grundval av en verklig vinstberäkning med utgångspunkt från anskaffningskostnaden; möjligheterna att genom olika schabloner förenkla vinstberäkningen borde undersökas,

b) hänsyn skulle tagas till penningvärdeförsämringen under innehavstiden,

c) skatteplikt borde motsvaras av en korresponderande rätt till avdrag för förluster,

d) samordning borde ske mellan aktievinstbeskattningen och andra beskattningsformer, t. ex. arvsskatt, förmögenhetsskatt och utskiftningskatt, så att dubbelbeskattning förorsakad av kollisioner mellan olika beskattningsformer undvekes,

e) familjeföretagens speciella förhållanden borde beaktas,

f) strukturrationaliseringen inom näringslivet finge icke genom beskattningen försvåras eller styras med selektiva medel,

g) retroaktiv beskattning borde undvikas;

Ang. beskattning av aktievinster, m. m.

3) av herrar *Lundström, Sundin och Tistad*, fru *Nettelbrandt* samt herrar *Eriksson* i Bäckmora, *Larsson* i Umeå och *Börjesson* i Falköping, vilka ansett, att utskottet bort under punkten A hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 750, av herrar *Lundström* och *Bengtson*, samt II: 917, av herrar *Hedlund* och *Ohlin*, såvitt gällde förslaget om införande av ett särskilt avdrag vid vinstberäkningen för att neutralisera penningvärdeförsämringen, måtte antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändrad lydelse av 35 § 2 och 4 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) med i reservationen angiven lydelse;

4) av herrar *Yngve Nilsson, Gösta Jacobsson* och *Magnusson* i Borås, vilka, under hänvisning till innehållet i de likalydande motionerna I: 746 och II: 915 samt i motionerna I: 748, II: 919 och II: 920, ansett — därest riksdagen icke skulle bifalla yrkandet i reservationen 1 om avslag å propositionen nr 90 — att densamma bort ändras och kompletteras i följande hänseenden:

a) *betr. vinstbeskattning eller schablonbeskattning* hade reservanternas ansett, att utskottet bort under punkten A 1 i denna del hemställa, att riksdagen måtte

dels antaga i reservationen infört förslag till ändrad lydelse av 35 § 2 mom. tredje stycket kommunalskattelagen; vilket förslag avsåg en beskattning av den faktiska vinsten vid aktiers försäljning även efter initialperiodens utgång — förslaget innefattade valfrihet för den skattskyldige mellan å ena sidan aktievinstutredningens huvudalternativ, innebärande att efter initialperiodens utgång 30 procent av vinsten skulle inkomstbeskattas, och å andra sidan departementschefens schablon å tio procent av försäljningssumman,

dels som en följd härav antaga i reservationen angiven lydelse av första meningen i det vid propositionen fogade förslaget till 35 § 2 mom. fjärde stycket kommunalskattelagen,

dels ock som en följd av förstnämnda yrkande antaga i reservationen angiven lydelse av punkt 1 av anvisningarna till 36 § kommunalskattelagen;

b) *betr. beskattningsobjekten* hade reservanternas — under hänvisning till innehållet i dels motionerna I: 746 och II: 915, vari, såvitt nu vore i fråga, yrkats, att den föreslagna lagstiftningen icke skulle äga tillämpning å limiterade preferensaktier och teckningsrätter vid nyemission, samt dels motionerna II: 919 och II: 920 — ansett, att utskottet bort under punkten A 1 i denna del hemställa, att riksdagen måtte såsom nytt femte stycke i 35 § 2 mom. kommunalskattelagen antaga i reservationen infört förslag, och skulle i följd härav de föreslagna femte—sjunde styckena i nämnda moment i stället intagas som sjätte—åttonde stycke;

c) *betr. aktier förvärvade genom benefika fång* hade reservanternas — under åberopande av innehållet i motionerna I: 746 och II: 915, vari, såvitt nu vore i fråga, yrkats, att vinst vid försäljning av aktier, som förvärvats genom arv, gåva eller annat benefikt fång, icke skulle anses såsom skattepliktig realisationsvinst — ansett, att utskottet bort under punkten A 1 i denna del hemställa, att riksdagen måtte antaga i reservationen infört förslag till ändrad lydelse av 35 § 2 mom. andra stycket kommunalskattelagen;

d) *betr. vinst i samband med utskiftning* hade reservanternas ansett, att det i motionen I: 748 framställda yrkandet om undantag från realisationsvinstbeskattning av aktier, som efter femårsperiodens utgång inlöstes i samband med utskiftning av aktiebolags tillgångar borde bifallas och att därför utskottet bort under punkten A 1 i denna del hemställa, att riksdagen måtte antaga i reservationen införd ändrad lydelse av punkt 5 av anvisningarna till 35 § kommunalskattelagen;

e) *betr. schablonavdrag för äkta makar* hade reservanternas — under åberopande av innehållet i motionerna I: 748

och II: 875, vari, såvitt nu vore i fråga, föreslagits, att avdrag skulle medgivas från schablonmässigt beräknad realisationsvinst med högst ettusen kronor för äkta makar — ansett, att utskottet bort under punkten A 1 i denna del hemställa, att riksdagen måtte antaga i reservationen angiven lydelse av andra — fjärde meningarna i förslaget till 35 § 2 mom. fjärde stycket kommunalskattelagen;

f) *betr. avdrag för realisationsförlust* hade reservanterna — under återopande av motiveringen i motionen I: 748 såvitt gällde yrkandet att avdrag för realisationsförlust på aktier eller andelar, som innehafts i minst fem år, skulle medgivas med 25 procent av den redovisade förlusten, oavsett om förlusten kunde avdragas från skattepliktig realisationsvinst eller ej — ansett, att detta yrkande borde bifallas och att därför utskottet bort under punkten A 1 i denna del hemställa, att riksdagen måtte antaga i reservationen infört förslag till ändrad lydelse av 46 § 1 mom. samt punkterna 2 och 3 av anvisningarna till 36 § kommunalskattelagen;

g) *betr. beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst* hade reservanterna — under återopande av motiveringen i motionen I: 748 i vad gällde yrkandet att förordningen om skatteberäkning för ackumulerad inkomst skulle äga tillämpning på alla aktievinster efter femårsperiodens utgång — ansett, att utskottet bort under punkten A 2 hemställa, att riksdagen måtte antaga i reservationen infört förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § 4 mom. förordningen den 30 november 1951 (nr 763) angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst;

h) *betr. avdrag för latent skatteskuld* hade reservanterna — i likhet med vad som yrkats i motionen I: 748 i vad avsåge att värdet å aktier och andelar vid förmögenhetsbeskattningen skulle reduceras med 6 procent — ansett, att utskottet bort under punkten A hem-

Ang. beskattning av aktievinster, m. m. ställa, att riksdagen måtte antaga i denna reservation infört förslag till förordning angående ändrad lydelse av 4 § förordningen den 26 juli 1947 (nr 577) om statlig förmögenhetsskatt;

i) *betr. ikraftträdandebestämmelserna* hade reservanterna utgått ifrån den i motionerna I: 746 och II: 915 ifrågasatta ordningen beträffande ikraftträdandebestämmelserna och ansett, att utskottet bort under punkten A 1 i denna del hemställa, att riksdagen måtte antaga i reservationen införda ikraftträdandebestämmelser till de föreslagna ändringarna i kommunalskattelagen;

k) *betr. värdering av icke börsnoterade aktier* hade reservanterna ansett, att utskottet bort under punkten B 1 hemställa, att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 746, av herr Gösta Jacobsson m. fl., och II: 915, av herr Lothigius m. fl., måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan om ändrade regler för värdering av icke börsnoterade aktier;

5) av herrar *Yngve Nilsson, Gösta Jacobsson* och *Magnusson* i Borås, vilka ansett, att — därest riksdagen icke skulle bifalla yrkandet i reservationen 1 eller yrkandena i reservationen 4 under punkterna c och i — följande ändringar i Kungl. Maj:ts proposition nr 90 bort vidtagas:

a) *betr. avdrag för latent skatteskuld vid arvs- och gåvobeskattningen* hade reservanterna, i likhet med vad som framhållits i motionen I: 748, funnit, att ett avdrag skulle medgivas vid värderingen av aktier och liknande tillgångar på så sätt, att värdet reducerades med 6 procent motsvarande den latent skatteskulden, och ansett, att utskottet bort under punkten A hemställa, att riksdagen måtte antaga i reservationen infört förslag till förordning angående ändrad lydelse av 23 § förordningen den 6 juni 1941 (nr 416) om arvsskatt och gåvoskatt;

b) *betr. ikraftträdandebestämmelserna* hade reservanterna, därest den i reservationen 4 under a förordade vinst-

Ang. beskattning av aktievinster, m. m.

beskattningen icke godtoges, funnit, att ikraftträdandebestämmelserna borde utformas på så sätt, att de nya bestämmelserna skulle gälla försäljningar först efter utgången av år 1966 samt att bestämmelserna över huvud taget icke skulle tillämpas vid försäljning av aktier, som förvärvats före år 1962. Reservanterna hade därför ansett, att utskottet bort under punkten A hemställa, att riksdagen — därest yrkandet i reservationen 4 under punkten a icke bifölles — måtte antaga i reservationen införd lydelse av ikraftträdandebestämmelserna.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Innan jag börjar mitt anförande vill jag nämna att jag har tillåtit mig att på kammarledamöternas bord låta utdela en tablå med exempel på hur aktievinstbeskattningen slår ut i vissa sammanhang — jag säger detta för att det inte skall råda något missförstånd om vem som har lagt fram tablån. Den bifogas detta protokoll såsom bilaga.

Innan jag går in på själva utskottsbetänkandet, skulle jag gärna vilja lämna några sakliga upplysningar, som kanske kan ha sitt intresse. Man måste skilja på två slag av aktier, nämligen de börsnoterade aktierna, till vilka också är att hänföra de på fondhandlarnas listor upptagna, samt de icke börsnoterade, bland vilka fåmansbolagen och familjebolagen utgör huvudparten.

Vad först angår de börsnoterade pappren skall jag göra ett försök till analys av fondbörsens funktion i sammanhanget, eftersom många människor faktiskt lever i den föreställningen, att fondbörsen närmast är ett tillhåll för spekulanter, alltså mycket misstänkta figurer som därför måste hållas under speciell observation.

Vad är då fondbörsen? Jo, fondbörsen är till en början en ekonomisk barometer, där marknadens uppfattning och förväntningar om de enskilda börsnoterade företagen är föremål för dag-

lig test, och dessutom ett forum för viktiga delar av kapitalmarknaden.

Börsen har närmast två uppgifter. Den ena är att förmedla de kapitalrörelser, som oavlatligen sker från mindre räntabla företag till mera ekonomiskt bärkraftiga sådana under marknadsmässiga former i och för långsiktiga placeringar. Det är härvid av vikt även för dem, som tänker sig en långtidsplacering, att placeringarna är någorlunda likvida och att aktierna vid oförutsedda behov av kontanter kan säljas utan nämnvärd risk för kursfall. Börsen måste därför vara stor och rörlig, d. v. s. det måste ständigt finnas intresserade köpare som vid utbud attraheras av det utbudna materialet och hoppar in på arenan.

Den andra uppgiften för börsen är att fungera som mellanhand vid mobilisering av erforderligt kapital för nyemissioner. Denna sida av börsens verksamhet har på senare tid fått en allt större betydelse för näringslivets kapitalförsörjning i samma mån som företagens självfinansieringsmöjligheter minskat och kreditmarknaden blivit kärvare. Emissionsvillkoren är väsentligen beroende av det aktuella kursläge som utkristalliserat sig på marknaden för de aktier, som det är fråga om, i relation till andra jämförliga penningplaceringar.

Det samhällsekonomiska skeendet karakteriseras därav, att en viktig del av vårt lands totala sparande via börsen kanaliseras över till de i egentlig mening produktiva krafterna i samhället på det tekniska, organisatoriska och kommersiella området och detta under marknadsmässiga former. Att riskvilligt kapital på detta sätt ställes till näringslivets förfogande är i själva verket grundförutsättningen för en gynnsam produktivitet utveckling i ett samhälle av den struktur som vi har. Det är över huvud taget ett villkor för den ekonomiska tillväxt, som utgör en av målsättningarna för vår ekonomiska politik. Det får inte förbises.

Bakom börsnoteringarna ligger merendels faktiska aktieaffärer. Det pris som köparen betalar grundar sig inte bara på de börsnoterade företagens årsredogörelser med dess bokförings-, kalkylations- och balanssiffror, utan också på — såsom en betydelsefull stimulerande faktor — köparens vinstförväntningar. I bilden kommer här vissa massugestiva element, grundade kanske delvis på illusioner och s. k. börstips, mer eller mindre vederhäftiga, vilket gör att noteringarna emellanåt går mera i höjden än vad de ekonomiska betingelserna motiverar, men det brukar rätta till sig efter hand.

Jag vill stryka under att det är ett fint maskineri som det är fråga om. Det går inte för sig att slänga grus i detta maskineri. Upplysningsvis kan nämnas att totalvärdet av de börsnoterade aktierna rör sig om cirka 30 miljarder. Årsomsättningen var 1964 ungefär 600 miljoner.

De icke börsnoterade aktierna är av en helt annan typ. Det är icke fungibla papper. De går mycket sällan i handeln och de har sällan något fixerat marknadsvärde. Länsstyrelsen fastställer aktiernas värde vid den årliga förmögenhetstaxeringen efter av riksskattenämnden fastställda relativt schablonartade grunder. Det i företagen nedlagda kapitalet grundar sig ofta på mångårigt sparande, ofta i inkomstbeskattade fonder. Om ett sådant företag säljes låter det sig sällan göra att säga, vad som är värdestegring eller sparande. Ej sällan hänger värdestegringen samman med företagarens egen person och hans duglighet.

Jag skall, herr talman, efter denna allmänna orientering övergå till den kungl. propositionen. Jag vill gärna erkänna, att finansministern inte haft en lätt uppgift. I fråga om den principiella kritik, som kan riktas mot finansministerns förslag, kan jag hänvisa till reservationerna i utskottets betänkande.

Till sin utformning är den föreslagna nya skatten så till vida underlig, som

Ang. beskattning av aktievinster, m. m.

den bygger på två skilda, sinsemellan fullständigt olika system i kombination med varandra. Vid försäljning under de första fem åren av innehavstiden beräknas, precis som nu, det skattepliktiga beloppet på den faktiska realisationsvinsten efter en fallande skala. Efter utgången av femårsperioden utgörs enligt propositionen skatteunderlaget i stället av tio procent av försäljningssumman som schablon. Man låtsas med andra ord som om tio procent på försäljningssumman utgjorde realisationsvinsten.

I verkligheten är det ju inte längre fråga om en vinstbeskattning annat än till namnet, utan om en omsättnings-skatt på aktiemarknaden i den mån vinsterna överstiger fem procent.

Hur skall då förslaget bedömas? Jag vill fästa uppmärksamheten på några rader i utskottets egen skrivning. Här står på sid. 23 t. ex. att det är angeläget, att reglerna för beskattning av vinster vid aktieförsäljningar erhåller en mer ändamålsenlig utformning. Utskottsmajoriteten trycker alltså på den ändamålsenliga utformningen — men hur blir det i praktiken? Utskottet försätter: »Även om det i propositionen framlagda förslaget innebär betydande förbättringar och förenklingar i förhållande till aktievinstutredningens förslag, kan inte förnekas att förslaget är behäftat med vissa påtagliga brister, vilka till väsentlig del sammanhänger med att den i tiden utökade beskattningen av aktievinster enligt en schablonmässig metod för inkomstberäkningen direkt anknytits till nuvarande system med beskattning av den exakt beräknade vinsten efter en fallande skala.»

Utskottsmajoriteten erkänner alltså, att det kungl. förslaget har sina påtagliga brister, och utskottsmajoriteten har naturligt nog känt en olust inför detta fenomen. Utskottet har ju eljest alltid för vana att enhälligt försöka komma till något som är sakligt riktigt, även om meningarna kan vara delade om hur hög skatten skall vara. Trots detta

Ang. beskattning av aktievinster, m. m.

har man avstått från att vidta några ändringar, utan svalt det hela utan ytterligare grimaser. Majoriteten tröstar emellertid sig och svenska folket med en urskuldande suck: »Nackdelarna med förslaget bör emellertid inte överdrivas.»

Herr talman! Jag skall med några siffror belysa hur finansministerns skatte regler slår i praktiken i olika situationer och belysa de brister varom utskottsmajoriteten själv talar. Sedan överlämnar jag åt kammaren själv att avgöra om jag överdriver.

Jag tillåter mig då att hemställa, att kammarledamöterna ville titta litet på den tablå med exempel, som jag har utdelat. Där finns två tabeller. Den första tar sikte på ett inköpspris på 100 000 kronor. I första raden har man räknat med ett försäljningspris på 300 000 kronor. Om man haft aktierna i fyra år men inte fem får man i det fallet skatta för 50 000 kronor. Har man haft dem i fem år eller mera får man skatta för 30 000 kronor i realisationsvinst, d. v. s. 15 procent av vinsten. Det låter inte så överväldigande, det medges, när man gör en vinst på 200 000 kronor. Med ett försäljningspris på 200 000 kronor så blir 20 procent skattepliktig realisationsvinst. Fortsätter vi sedan till ett försäljningspris av 175 000 kronor, blir den skattepliktiga delen av realisationsvinsten 23,3 procent. Vid ett försäljningspris på 166 667 kronor blir motsvarande siffra 25 procent. I det fallet inträder det fenomenet, att samma skatt utgår såväl efter fyra som efter fem år; där går en gräns. Vi kommer sedan till ett försäljningspris av 150 000 kronor, och då blir den skattepliktiga delen 15 000 kronor eller 30 procent av vinsten. Vid ett försäljningspris av 140 000 kronor blir siffran 35 procent, vid 130 000 kronor blir siffran 43,3 procent och vid 120 000 kronor, alltså vid en vinst på 20 000 kronor, blir den skattepliktiga delen 12 000 kronor.

Jag skall inte fortsätta med dessa exempel. De andra siffrorna i tabellen

ser kanske underliga ut, men det sammanhänger med övergångsfenomenen. Det är kanske inte så mycket att syssla med.

Det framgår bl. a. av tabellen längst till höger att det blir vissa förändringar efter stadgat avdrag med 500 kronor, men det betyder inte så mycket i sak.

För att jag inte skall beskyllas att se detta med storfinansens ögon kan vi titta på tabellen längst ned, där inköpspriset är 20 000 kronor. Det blir ingen större skillnad därvidlag.

Jag vill särskilt peka på att i det exemplet där försäljningsvärdet var 166 667 kronor går en gräns, där det kan vara skattemässigt lönande att sälja före utgången av femårsperioden, ty då slipper man undan med 25 procent i skattepliktig realisationsvinst. Går man sedan vidare stiger siffran högst avsevärt. Detta är riktigt, men hur stämmer detta överens med kravet på likformighet i beskattningen? Det blir inte så lätt för den försiktige placeraren att med hänsyn till beskattningen avgöra när han skall sälja. Det blir ett skatte-tänkande utan all like.

Av tabellen framgår tydligt att skatten inte fyller kravet på likformighet utan i stället indirekt är ägnad att favorisera vissa placeringar, särskilt sådana med stora vinster och detta på ett mycket kraftigt sätt. Den snedvrider marknaden och verkar hämmande på rörligheten.

Det är uppenbart att ett sådant beskattningssystem inte kan undgå att få sina konsekvenser för näringslivets kapitalförsörjning när det gäller favoriterna på börserna, jag vill kalla dem börs-kometerna, som omfattar ett relativt fåtal börspapper; det rör sig endast om ett tiotal. Beträffande dessa kommer en ökad efterfrågan att medföra att kurserna kommer att ytterligare drivas i höjden, kanske till en konstlat hög nivå. Just dessa företag får kanske till följd härav förbättrade förutsättningar för nyemissioner.

Men — och det skulle jag särskilt

vilja stryka under — motsatsen blir förhållandet med det stora flertalet börs-papper, bland dem aktierna i våra stora inhemska basindustrier, där behovet av nyinvesteringar och för ändamålet erforderliga nyemissioner kan vara nog så trängande för genomförandet av en rationalisering. Genomföres förslaget måste nyemissioner för det stora flertalet företag ske till lägre kurser än hittills, vilket i sin tur innebär att på dessa nyemitterade aktier måste ställas högre förräntningskrav än för närvarande. Jag vill peka på att till dessa basindustrier hör skogsindustrien och varvsindustrien, där konkurrensläget i och för sig torde utgöra ett hinder för att aktiekurserna kommer att gå åtminstone väsentligt i höjden de närmaste åren.

Inför utsikterna att staten vid avyttring av aktier tillhörande den stora kategori börs-papper som det här är fråga om, kanske med relativt liten värdestegring, på lång sikt lägger beslag på 40, 50 å 60 procent av vinsten, är det fara värt att sparkapitalet kommer att fly från hithörande aktier. Placerarna kommer kanske att hålla sig borta. Kurserna kommer i varje fall att tryckas och nyemissionerna att fördras. Tendensen har redan börjat framträda, vilket belyses av de senaste veckornas kursutveckling.

Jag skall inte överbetona beskattningens roll i detta sammanhang — alltså för de senaste veckornas kursutveckling. Det finns även andra orsaker till kursnedgången. En ytterligare risk är att många sparare kommer att hålla sig borta från börsen inför utsikten att herr Sträng lägger beslag på en stor del av eventuella realisationsvinster. Här spelar ju psykologiska faktorer sin roll. Att märka är att staten gärna är med och delar vinsterna genom denna tidsobegränsade beskattning, men däremot inte känner sig manad att dra konsekvenserna i form av motsvarande förlustavdrag. Riskmomentet finns alltså kvar.

Jag vill understryka den här påtalade

Ang. beskattning av aktievinster, m. m. risken för att aktiespararna kanske kommer att dra sig tillbaka. För de kategorier av sparare som det här är fråga om blir alternativet i många fall sannolikt inte någon annan form av sparande, t. ex. på sparbanksbok, utan i stället konsumtion i form av utlandsresor, som får sitt inflytande på turistnettot. De samhällsekonomiska perspektiven härav kan vara nog så allvarliga.

I propositionen avfärdar finansministern dessa funderingar med att framhålla, att eventuella återverkningar på företagens kapitalförsörjning får vi överväga senare och då hitta på nya vägar att klara denna fråga. Ja, herr finansminister, det tycker jag är något av att kasta jätten efter brödet. Jag tycker att det hade varit bättre om denna grundläggande fråga fått komma med i bilden, innan de nya beskattningsreglerna hade utformats.

Också den utlovade översynen av Annell-lagen borde ha varit föremål för bedömning i samma sammanhang. Även aktiefonderna borde ha varit med.

I propositionen går departementschefen i fortsättningen något närmare in på frågan om beskattningens eventuella effekt i fråga om företagens kapitalförsörjning, och han uttalar där ganska cyniskt, att den obligatoriska schablonregeln kan vara till fördel för de mera progressiva företagen. Han råder därför spararklientelet att än mera inrikta sig mot dylika företag.

Jag har nyss framfört mina invändningar mot detta resonemang angående skattens konsekvenser, men frågan måste också — och framför allt, tycker jag — ses ur en annan aspekt, nämligen aspekten av de konsekvenser som uppstår för dem som i verkligheten är skattebetalare — skattesubjektet — som inte är vederbörande bolag utan de enskilda aktieägarna. Det är dessa som blir inkomstbeskattade.

Jag frågar: Är det överensstämmande med gängse skatteprinciper att den som gör de stora vinsterna genom schablonen beskattas lägre än den som gör små

Ang. beskattning av aktievinster, m. m.
vinster? Är det, för att återgå till mitt exempel nyss, rätt att den som vid försäljning av aktier som köpts för 100 000 kronor gör en vinst på 200 000 kronor inkomstbeskattas för en realisationsvinst på 15 procent, medan den som gjort en vinst på endast 20 000 kronor beskattas efter en sådan vinst på 60 procent? Nej, det är det inte! Såvitt jag kan förstå, strider det mot alla hittillsvarande gängse skattebegrepp. Ursäka att jag säger det, herr finansminister, men jag tycker nog att propositionens förslag är dåligt. Det är till sina verkningar väsentligt sämre än det Aqvistska förslaget.

Herr talman! Herr Axel Strand talade i förmiddags i ett annat ärende om skönhetsfläckar. Såvitt jag kan finna, är propositionens ansikte i detta fall så fräknigt att det är nästan bara skönhetsfläckar!

Högerpartiets partimotion har företrott meningen att frågan om aktievinstbeskattningen borde ha behandlats i ett större sammanhang, d. v. s. i samband med den skattemässiga behandlingen av värdestegringar över huvud taget, och att hithörande skattefrågor inte borde ses isolerade från övrig kapitalbeskattning, d. v. s. den årliga förmögenhets-skatten samt arvs- och gåvoskatten. Med hänsyn härtill och med hänsyn till de tekniska bristerna har partiet påyrkat avslag och skrivelser till Kungl. Maj:t med begäran om ny utredning och nytt förslag till höstriksdagen. Denna ståndpunkt har enligt min mening mycket som talar för sig. Det hade inte brådskat mer än att man mycket väl kunnat ta några månader på sig och arbetat om förslaget. Propositionens förslag kan enligt vår mening inte godtagas ens som provisorium.

Mitt första yrkande går, herr talman, ut på bifall till reservation nr 1 av herr Yngve Nilsson m. fl. Emellertid har vi inte varit så optimistiska att vi räknat med — åtminstone inte med säkerhet — att vårt avslagsyrkande skulle bifallas. Därför har vi inriktat oss på en annan

linje; högerreservanterna har ett andrahandsyrkande. Jag syftar på den motion som i denna kammare har nr 746, på vilken jag själv står som första namn, i betänkandet i huvudsak materialiserad i reservation nr 4 med dess olika detaljavsnitt.

Motionärerna och reservanterna bygger i huvudsak på aktievinstutredningens förslag, dock med vissa förenklingar och tillägg. Av tidsskäl har vi måst eftersträva att i ganska väsentlig mån följa det ursprungliga förslaget. Vi har velat framlägga ett konstruktivt motförslag till propositionen, ett förslag som vi eller i varje fall jag själv anser — det är kanske en smaksak — betydligt bättre än propositionens, även om det inte gör anspråk på att innefatta en hundra procentigt riktig lösning av problemet; det tror vi inte att vi lyckats med.

När det gäller motiveringen har åtminstone inte jag så mycket till övers för de s. k. fördelningspolitiska skäl, på vilka propositionen bygger. Men jag har i alla fall på andra grunder funnit en viss utvidgning av den nuvarande beskattningen påkallad. Jag har nämligen tyckt att den nuvarande ordningen i många fall leder till en orättvisa, i den mån resultatet blir att personer, som med medveten inriktning på skatteregler behållit sina aktier i fem år och därefter avyttrat dem kanske med betydande realisationsvinst, är helt befriade från skatt på denna vinst, medan deras medbröder och medsyster i jämmerdalen är underkastade en hård progressiv beskattning på surt förvärvade arbetsinkomster. Så till vida är jag alltså överens med herr finansministern.

Jag tänker i detta sammanhang på den realisationsvinst som inte hänförs sig till direkt sparande utan som kanske uppstått genom stegrade vinstförväntningar. Att konkret beskatta dessa låter sig inte göra, och gränserna mellan det ena och det andra kan vara ganska flytande. Trots vissa teoretiska betänkligheter har vi i vår reservation godtagit principen om en till tiden obe-

gränsad beskattning, men vi har som huvudlinje konsekvent gått in för att knyta beskattningen även efter initialperiodens utgång — precis som den Äqvistska kommittén gjorde — till den faktiskt uppkomna vinsten vid aktiernas avyttring; schablonen har vi här accepterat mera som ett regulativ eller alternativ, då erforderligt underlag för vinstberäkning saknats, och under förutsättning av valfrihet.

Vi har också — för att inte behöva gruffa om den saken — accepterat det av utredningen föreslagna skatteunderlaget på 30 procent av vinsten.

Till följd av de invändningar, som ur redovisnings- och kontrollsynpunkt av remissinstanserna riktats mot aktievinstutredningens förslag i denna del, innefattar vårt förslag vissa anordningar i förenklingssyfte. Vi har som ingångsvärde upptagit det genomsnittliga anskaffningsvärdet för alla aktier av ett och samma slag som förvärvats under ett kalenderår, och vi har gjort undantag för vinst vid avyttring av limiterade preferensaktier och teckningsrätter vid nyemissioner. Det är nämligen »småpotatis» i detta sammanhang. En ytterligare förenkling har åstadkommits genom den föreslagna regeln att uppkommen vinst vid avyttring av aktier, förvärvade genom benefikt fång, undantagits. Alternativt hade vi tänkt oss att som ingångsvärde vid vinstens beräkning skulle upptagas värdet på dödsfallsdagen respektive vid gåvotillfället. För arvtagaren kan det nämligen ofta vara svårt att styrka arvlåtarens faktiska anskaffningskostnad. Jag skall om en stund återkomma till detta.

Som en mycket betydelsefull punkt i vårt förslag framstår principen att rent fiktiva vinster sammanhängande med inflationen inte får beskattas. Av denna orsak har vi efter mönster från markvärdesbeskattningsutredningen föreslagit att till anskaffningsvärdet skall få läggas 3 procent av detta värde om året, motsvarande den genomsnittliga årliga inflationen; den har kanske

Ang. beskattning av aktievinster, m. m. ibland varit större — men vi har hållit oss till den siffran — ibland har den ju å andra sidan varit mindre.

Utskottsmajoriteten har gått emot denna tanke utifrån ett något, som jag tycker, dubbelbottnat resonemang där det ena argumentet dåligt stämmer överens med det andra. Man säger å ena sidan, att vid avvägningen av procentsatsens storlek viss hänsyn tagits till penningvärdeförsämringen och hänvisar till att aktievärdena under den senaste tjuguarperioden ökat dubbelt så mycket som erfordras för att bibehålla det i aktier investerade kapitalets realvärde.

Detta senare argument vilar på ett i viss mån statistiskt felslut. Jag skall för ögonblicket inte gå närmare in härpå. Resonemanget utmynnar i påståendet att finansministern med tanke på inflationen visat generositet vid avvägningen av procentsatsen för schablonen när han satt denna till 10 procent. Men sedan underkänner man å andra sidan över huvud taget varje tanke på ett speciellt inflationsavdrag eller inflations-tillägg i syfte att enbart beskatta reala vinster, under motivering att en dylik regel skulle verka diskriminerande på placeringar i nominella tillgångar.

Detta är väl ändå att vända upp och ned på begreppen. Jag ställer bara frågan: Om under två år den svenska kronan undergått en värdeförsämring av låt oss säga 10 procent och en aktie till följd därav stigit från 100 till 110 kronor, kan man då verkligen påstå att det har uppstått en värdestegring eller en kapitalvinst, som vid försäljning skapar en större skatteförmåga och därför motiverar att staten gör gällande skatteanspråk? Blir vi alla rikare genom att kronan minskar i värde? Svaret kan endast bli ett: Nej, det blir vi inte. Utskottsmajoritetens resonemang faller på sin egen orimlighet.

Jag skall inte gå närmare in på några detaljer. Ett ytterligare element i reservanternas förslag är emellertid det förordade undantaget för aktiefonder-

Ang. beskattning av aktievinster, m. m. nas och investmentbolags portföljaktier efter femårsperiodens utgång. Till stöd för detta undantag åberopas att eljest en ytterligare dubbelbeskattningseffekt för hihörande aktier skulle inträda. Det skulle bli fråga om en tredubbelbeskattning, om jag får uttrycka mig på det sättet. Här kan ytterligare hänvisas till investmentbolagens funktion på strukturrationaliseringsområdet, där dispens kan beviljas. Men det är inte bara detta det rör sig om.

Reservanterna menar också att en till tiden obegränsad skatt på uppkomna vinster bör ha sin motsvarighet i en utvidgad rätt till förlustavdrag. Vill staten vara med och dela vinsterna, bör den i rimlighetens namn även i motsvarande mån dela förlusterna.

Jag skall inte gå närmare in på familjeföretagens status i sammanhanget; jag utgår från att den frågan kommer att behandlas av andra talare från vårt håll.

Jag yrkar, herr talman, i första hand bifall till reservation nr 1 av herr Yngve Nilsson m. fl. om avslag på propositionen och ny utredning. Faller denna reservation yrkar jag bifall till reservation nr 4 av samma reservanter i samtliga dess olika punkter. Jag yrkar också bifall till reservation nr 5. Slutligen tillåter jag mig att i kammaren ställa ett yrkande som i hastigheten har fallit bort vid den pressande reservationskrivningen. Det gäller den till bevillningsutskottets betänkande fogade reservationen IV. Där har under punkten c yrkats att aktier som förvärvats genom arv eller gåva o. dyl. icke skulle omfattas av den tidsobegränsade aktievinstbeskattningen. För den händelse kammaren icke bifaller detta yrkande hemställer jag, under hänvisning till yrkande i motion I: 746, att i stället följande ändring måtte vidtagas i p. 1 av anvisningarna till 36 § kommunalskattelagen:

»1. Vid beräkning — — — annan förvärvskälla.

Vid beräkning av realisationsvinst, som uppkommit då egendom som avses i 35 § 2 mom. c) avyttras, må såsom anskaffningskostnad upptagas värdet vid dödsfallet av egendom som erhållits i arv eller genom testamente, vid gåvotillfället av egendom som erhållits såsom gåva, och eljest på överlåtelседagen av egendom som erhållits genom bodelning eller annat fång, vilket icke är jämförligt med köp eller byte.»

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga ävensom handläggningen av återstående ärenden å föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 68 § uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272) m. m.;

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förordning om rätt för resande m. fl. att införa varor tull- och skattefritt, m. m.; samt

nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i tulltaxeförordningen den 13 maj 1960 (nr 391) m. m.

Anmäldes och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 245, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 246, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 kap. 3 § och 15 kap. 14 § föräldrabalken m. m.

Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade pro-

Ang. beskattning av aktievinster, m. m. position nr 127, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 17.04.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 25 maj eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30; och dess förhandlingar leddes till en början av herr andre vice talmannen.

Ang. beskattning av aktievinster, m. m.
(Forts.)

Fortsattes överläggningen angående bevillningsutskottets betänkande nr 46.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Att större vinster som har uppkommit vid aktieförsäljning beskattas även efter fem år finner folkpartiet rimligt. Så långt ansluter vi oss alltså till grundtanken i den proposition som kammaren nu behandlar. Men där är det i stort sett också slut med enigheten. Den utformning som förslaget om aktievinstbeskattning har fått är nämligen enligt vår mening behäftat med ett flertal så betydande brister, att det föreligger anledning att verkligen överväga, om man inte snarast bör få detta förslag utbytt mot ett annat.

Detta är också bevillningsutskottets uppfattning, om jag förstår utskottets skrivning rätt. Bevillningsutskottet anför på visst ställe i sitt betänkande ett starkt kritiskt uttryck mot regeringsför-

slaget, och denna kritik är av en styrka som är mindre vanlig i ett utskottsutlåtande. Utskottet säger nämligen, att det har övervägt olika möjligheter att eliminera några av olägenheterna i förslaget, men den korta tid som man har haft till förfogande har inte givit möjlighet härtill. Utskottet tröstar sig med att Kungl. Maj:t själv antyder att justeringar kan komma att göras senare med ledning av erfarenheterna.

Det finns sålunda all anledning att understryka nödvändigheten av en omarbetning av lagen. Då en sådan — som ju bevillningsutskottets försök att åstadkomma vissa förändringar visar — kräver betydligt längre tid än som stått till utskottets förfogande, har folkpartiet och centerpartiet i en gemensam reservation föreslagit, att föreliggande lagförslag endast skall antagas som ett provisorium och snarast utbytas mot en arbetad lagstiftning.

Bevillningsutskottet anser, som jag nämnt, att ett sådant beslut är onödigt, då regeringen själv ställt justeringar i utsikt. Reservanterna anser att riksdagen inte bör nöja sig härmed, utan klart fastslå den nya lagens provisoriekaraktär.

Det föreliggande regeringsförslaget är

Ang. beskattning av aktievinster, m. m.

utarbetat, heter det, på grundval av aktievinstutredningens betänkande. Omarbetningen har varit omfattande. Medan aktievinstutredningen tog ett och ett halvt år på sig, skedde omarbetningen i finansdepartementet under några veckor. Trots att det förslag som framgick ur denna omarbetning skilde sig i viktiga avseenden från aktievinstutredningens riktlinjer, förekom icke någon remissbehandling efter omarbetningen. De skrivelser som under hand inkommit till bevillningsutskottet har tydligt visat, hur befogad en sådan remissbehandling hade varit, om den hade fått föregå regeringens slutliga ställningstagande.

Skatten har, som herr Jacobsson utförligt redovisade före middagsrasten, delvis regressiv karaktär, vilket innebär att skatten efter vissa år blir förhållandevis större ju mindre vinsten är. Herr Jacobsson har delat ut ett papper som på ett tydligt sätt illustrerar dessa verkningar. Jag har rört mig med andra värden och kan nämna att efter fem års innehav och en årlig värdestegring av 3 procent beskattas 72,8 procent av vinsten. Är den årliga värdestegringen däremot 6 procent sjunker skattebelastningen till 39,6 procent, och om den årliga värdestegringen är 10 procent beskattas bara 26,4 procent av vinsten. Efter tio års innehav och med nyssnämnda årliga värdestegring på 3 respektive 6 och 10 procent blir den procentuella beskattningen av vinsten 39,1 respektive 22,7 och 16,3 procent. Det är ett system som går stick i stäv mot våra normala beskattningsregler, som ju innebär att en stor vinst ger större skattekraft och därför tål en starkare beskattning. Här är det tydligen tvärtom.

Den ur folkpartiets och centerpartiets synpunkt väsentligaste anmärkningen, som bör föranleda ändring redan i provisoriet, gäller avsaknaden av undantagsregler för sådana rent fiktiva s. k. värdestegringar som hänger samman med penningvärdets försämring. Detta kan nämligen medföra att beskattning-

en i vissa fall — särskilt när det gäller vinster på långvarigt skatteinnehav — sker även i fall då reella förluster föreligger. Speciellt känbar blir inflationsbeskattningen vid en långsam nominell värdestegring. Ibland kanske den verkliga, reella värdestegringen är ingen, men inflationen lägger på sina modiga tre, fyra, fem eller sex procent om året. Som jag nyss nämnde leder schablonbeskattningens regressivitet till att de mindre vinsterna blir hårdare beskattade, d. v. s. i detta fall att den fiktiva vinsten, som är grundad på penningvärdets fall, blir hårdare beskattad.

Detta är en sådan oformlighet att motionärer från folkpartiet och centerpartiet har föreslagit införande av ett tvåprocentigt schablonavdrag per år för den tid aktien innehafts, dock för högst 20 år. Begränsningen 20 år har tillkommit för att hindra att avdraget vid långvarigt aktieinnehav blir alltför stort. Avdraget skall tillämpas endast vid försäljning efter mer än fem års innehav.

Detta slag av inflations skydd utgår från samma schablonprincip som ligger till grund för finansministerns beskattningsförslag. Som alla schabloner slår även denna i viss mån slint, med de nackdelar och fördelar som det i olika fall kan innebära. Förslaget innebär alltså att man, om man haft försålda aktier t. ex. i tio år, får från försäljningssumman dra av 20 procent. Detta motsvarar en inflationsvinst på åtskilligt under tre procent om året, om den årliga värdestegringen har varit sex procent.

Med en sådan korrigerings blir en betydande brist i den provisoriska lagstiftningen botad. Men givetvis onödiggör detta icke den omarbetning av lagen som vi i reservationen har begärt.

Den omarbetning, som vi påyrkar, bör ske efter vissa riktlinjer, som vi utförligt angett i den med 2 betecknade reservationen. Jag skall för ordningens skull läsa upp riktlinjerna — de är av följande innehåll.

Beskattningen bör ske på grundval

av en verklig vinstberäkning med utgångspunkt från anskaffningskostnaden. Möjligheterna att genom olika schabloner förenkla vinstberäkningen bör undersökas.

Hänsyn skall tagas till penningvärdeförsämringen under innehavstiden.

Skatteplikt bör motsvaras av en korresponderande rätt till avdrag för förluster.

Samordning bör ske mellan aktievinstbeskattningen och andra beskattningsformer, t. ex. arvsskatt, förmögenhetsskatt och utskiftningsskatt, så att dubbelbeskattning försäkras av kollisioner mellan olika beskattningsformer undvikas.

Familjeföretagens speciella förhållanden bör beaktas.

Strukturrationaliseringen inom näringslivet får inte genom beskattningen försvaras eller styras med selektiva medel.

Retroaktiv beskattning bör undvikas.

Herr talman! Med hänvisning till det anförda hemställer jag om bifall till de vid utskottets betänkande fogade reservationerna nr 2 och 3.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Inledningsvis vill jag deklarerar centerpartiets uppfattning om aktievinstbeskattningen. Det vill jag kort och gott göra på det sättet, att jag framhåller att vi anser det som beskattningmässigt riktigt att skatt uttages på aktievinster.

När vi nu skall diskutera och besluta i denna fråga, vill jag för det första säga, att det skulle ha varit önskvärt att kapitalbeskattningen i sin helhet blivit föremål för behandling och beslut. För det andra — som en följd av det första påståendet, vilket även framgår av propositionen — beklagar vi det provisorium som riksdagen här har att taga ställning till. För det tredje kommer det inte att ha någon betydelse i fråga om statens inkomster. Dessa beräknas i propositionen till 100 miljoner kronor

Ang. beskattning av aktievinster, m. m. till följd av aktievinstbeskattningen. Men jag utgår ifrån att inte ens finansministern tror att dessa 100 miljoner kronor kommer att inflyta till statskassan, vilket bl. a. bevisas av den senaste tidens utveckling i fråga om börsnoterade aktier.

Med hänsyn härtill har vi från mittenpartierna inte velat vare sig i motioner eller reservationer framlägga förslag som skulle ge anledning till annan bedömning än att riksdagen mycket snart från regeringen bör få förslag om kapitalbeskattningen i dess helhet.

Det finns anledning att vara kritisk mot propositionen — jag vill här bara beröra några avsnitt. Propositionen själv med den utformning den har fått ger ju också vid handen att finansministern själv över huvud taget inte är nöjd med densamma. Låt mig alltså här bara nämna några kritiska synpunkter.

En beskattning av detta slag borde helt naturligt ha varit en vinstbeskattning. Aktievinstutredningens förslag hade något av de bärande motiven. Finansministerns förslag är ingenting annat än en omsättningsskatt på aktievinster.

Det framlagda förslaget skiljer sig från övrig beskattning på det sättet, att det har en degressiv verkan.

För att vidare understryka underligheterna i förslaget vill jag nämna bl. a. fåmansbolagens behandling. Dessa skall även i fortsättningen beskattas i enlighet med principen för ackumulerad inkomst.

Vi har i en motion och reservation från mittenpartierna, som jag redan antytt, framhållit att detta förslag är att anse som ett provisorium. Vi vill ha en ny utredning baserad på verklig vinstbeskattning, att hänsyn tas till penningvärdeförsämringen, att avdrag för förluster får göras, att samordning mellan aktievinstbeskattning, arvsskatt, förmögenhetsskatt och utskiftningsskatt sker, så att dubbelbeskattning undvikas. Dessutom bör man se till att familjeföretagens förhållanden beaktas samt där-

Ang. beskattning av aktievinster, m. m.

utöver att nödig hänsyn till den strukturrationalisering som pågår i vårt samhälle iakttas.

Utöver utredningskravet har mittenpartierna i anledning av propositionen ansett det synnerligen angeläget att man redan nu tar hänsyn till penningvärdeförsämringen. I väntan på den begärda utredningen föreslår vi ett begränsat avdrag för inflationens skadeverkningar. Aktier är att betrakta som reell egenom och bör i enlighet härmed icke belastas med skatt på ett sjunkande penningvärde. Vårt förslag är att ett årligt avdrag på två procent schablonmässigt får ske under 20 år. Jag är medveten om att förslaget i fråga i en del fall kan slå fel, men som genomsnitt och som schablon tror jag att det är rätt väl avvägt.

I motionen I: 751 har vi framfört betänkligheter i fråga om finansministerns förslag när det gäller beskattningens samband med strukturrationaliseringen. I förslaget sägs, att när aktier i detta syfte överföres till ett annat företag, så sker ingen beskattning. Om däremot köpeskillingen erläggs i form av likvida medel, synes det ovisst om skattebefrielse kan ske.

De dispensmöjligheter som enligt propositionen kommer att finnas är icke i tillämpning preciserade. Med den skrivning som utskottet har får man väl ändå anse att motionen i viss utsträckning blivit tillgodosedd. Låt mig avslutningsvis ordagrant återge vad som sägs i detta avsnitt: »Enligt utskottets mening är det emellertid angeläget att prövningen av dispensfallen blir så liberal och likformig som möjligt och att därvid de synpunkter beaktas, som framförts i motionerna.»

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservationerna 1 och 2, vid utskottets betänkande.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Inläggen hittills efter middagspausen har varit föredömligt

kortfattade och koncentrerade. Även jag skall gör ett försök att följa i de goda fotspåren.

Låt mig först konstatera att jag, trots alla kritiska anmärkningar som framförts mot propositionen, ändå på sätt och vis är glatt överraskad över att dess huvudtankar har vunnit en så omfattande anslutning. Det är egentligen bara högerpartiet som har sagt nej till själva tanken på en beskattning av aktievinsterna. I ett mera sekundärt andrahandsyrkande har man dock praktiskt taget anslutit sig till huvudtanken.

Motivet för vårt ingripande har jag redovisat i propositionen. Det är svårt att bestrida riktigheten av detta motiv liksom de tankegångar som ligger bakom. Det är en fördelningspolitisk motivering av ganska markant natur, en fråga som ju har varit föremål för offentlig debatt och överläggningar sedan åtskilliga år tillbaka.

Vi har egendomligt nog inte gett oss på denna skatteform tidigare, trots att det finns åtta till tio nationer i världen däribland de utvecklade demokratierna som sedan åtskilliga år tillbaka har tillämpat aktievinstbeskattning, våra nordiska grannar, Föränta staterna, numera även England och Västtyskland. Aktievinstbeskattning är således i och för sig ingen unik företeelse på beskattningens område. Däremot är jag den förste att erkänna, att det system regeringen har valt är vi ensamma om i världen. Det är ett ganska djärvt utspel, en ny teknik och ett nytt system, men det är betingat av särskilda förhållanden, som jag skall utveckla litet närmare.

Det visade sig under remissbehandlingen, som var både utförlig och omfattande, att när vi studerade remissvaren — vi gjorde det mycket omsorgsfullt — framkom det en mycket bastant uppfattning från alla de taxeringsakkunniga myndigheternas sida — samtliga länsstyrelser, alla de som har med taxerings- och beskattningsfrågor att göra — emot utredningens förslag. Det

fanns helt enkelt inte möjligheter att skriva en proposition på tanken om en beskattning av den verkliga vinsten. Vi fick klart besked om att en sådan tanke går över förmågan för de kontrollerande myndigheterna.

Nu har man valt den vägen i andra länder, och jag har nog gjort den reflexionen: Varför kan man göra det i andra länder och inte hos oss? Det beror bl. a. på, vilket man ständigt kommer tillbaka till vid sådana här jämförelser, att vi är mera noggranna, mera angelägna i detta land om att verkligen få en korrekt och rättvisande beskattning än vad jag tror man är i de flesta andra länder. Det är just på grund av denna ambition att vara fullkomlig även i detta avseende, som man så radikalt fällde bilan över utredningens förslag.

Det går naturligtvis att följa upp den ursprungliga tanken att beskatta den verkliga vinsten, om man nöjer sig med de fem eller sex år, för vilka man har ett taxeringsunderlag kvar hos länsstyrelserna. Så fort man kommer över den tidsgränsen, är det efter vad jag förstått en ganska hopplös uppgift.

Tanken var ju, att varje människa, som var innehavare av en aktiepost, skulle i sin deklaration utförligt tala om hur posten såg ut. Sedan skulle de uppgifterna transfereras över till nästa års deklaration med alla de förändringar det innebär. Låt nu detta pågå i tio år, i tjugo år och längre. Under denna tid har det hänt ett flertal aktietransaktioner, fondemissioner, nyemissioner, försäljning av teckningsrätter, inköp av teckningsrätter etc. Allt detta skulle tas upp i ett slags deklaraionsdiarium och varje år transfereras över till nästkommande år med ytterligare kompletteringar. Det framstår som relativt klar att man därmed lägger på deklaraionerna en uppgift, som de inte går i land med.

Även utredningen förstod ju detta och kom fram till att man skulle ha ett alternativ, nämligen den s. k. schablonlösningen. Men man satt ändock fast i

Ang. beskattning av aktievinster, m. m. stora kontrollsvårigheter, i deklaraions- och taxeringskineseri. Vi har f. ö. sannoligen inte någon uppsjö på folk som kan sköta den kontrollen. Redan den kontroll vi i dag kostar på oss är utomordentligt svår och besvärande att hinna utföra med den besättning av taxeringsfolk som står till förfogande. Det är ju känt för de flesta att i den förstärkning av taxeringsorganisationen med 300 assistenter som vi beslutade för fyra, fem år sedan i det här huset står i dag ett 80-tal platser vakanta. Det är utomordentligt stora svårigheter att klara det hela. Man får alltid när man funderar över sådana här problem ställa sig den rimliga frågan: Kan vi behärska materialet eller kan vi inte göra det? Jag kom fram till att med det ursprungliga förslaget kunde vi inte med utsikt till framgång behärska det.

Jag håller med om att man kan betrakta den föreslagna schablonlösningen som en form av omsättningsskatt — jag skulle kunna kalla det för en begränsad omsättningsskatt. Det visade sig också vid remissbehandlingen att i varje fall en länsstyrelse energiskt pläderade för att helt enkelt betrakta den här beskattningen såsom en ren och klar omsättningsskatt.

När jag säger att den är upplagd som en begränsad omsättningsskatt så är den begränsad i det avseendet, att en omsättningsskatt lägger man på oavsett om det är förlust eller vinst vid försäljningen. Här har man nu tagit den hänsynen att om vederbörande kan göra sannolikt att han har sålt sin aktiepost med förlust så slipper han ifrån denna begränsade omsättningsskatt. Det gör han även om han kan göra sannolikt att vinsten har varit så liten att den understiger 5 procent. Det är först när vinsten går därutöver som skatten sätter in.

Jag är inte överraskad över att många har framfört tankegångar som går ut på att man borde samordna denna kapitalvinstbeskattning med annan tänkt kapitalvinstbeskattning, speciellt en beskatt-

Ang. beskattning av aktievinster, m. m.
ning på markvärdetegring, och att förslaget borde ses i sitt sammanhang med arvsbeskattningen och förmögenhetsbeskattningen, med vilka den naturligtvis har visst sammanhang. Nu har vi inte haft konsistenta skatteregler när det gäller den hittillsvarande vinstbeskattningen på aktier och på fast egendom. Det har varit väsentliga skillnader. Även om det låter rationellt och kan ligga mycken argumentmässig rationalitet i tanken är jag inte utan vidare övertygad om att man i framtiden bör ha en absolut samstämmighet i beskattningsformerna. Jag tycker nog att lämpligheten med hänsyn till vilket objekt man har att göra med bör vara avgörande.

De förslag som har förts fram i reservationerna om att man redan vid beskattningen borde beakta en inflationsutveckling och således ifrån skatten dra av som reservanternas föreslår i det ena fallet, vill jag minnas, två procent och i det andra fallet tre procent har vi avisat i propositionen av det skälet, att procentsatsen där är satt så låg att vi redan har tagit hänsyn till en viss förändring av penningvärdet. Jag känner mig kanske rent personligt något olustig inför tanken att på det ena avsnittet efter det andra framtidsdiskontera en som ofrånkomlig betraktad inflation och följaktligen inrätta skattesystemet med hänsyn därtill. Jag har nog tyckt att det är riktigare och bättre att nöja sig med en blygsammare procentsats och låta just den blygsamma procentsatsen så att säga försvara att man här inte diskonterar en eventuell framtida inflationsutveckling.

Vad som dessutom har skett vid regeringsbehandlingen av propositionen är att man har fört in ett obligatoriskt avdrag på 500 kronor från den skattepliktiga försäljningssumman. Det ger ju möjlighet till skattefrihet för de småförsäljningar som man kan ha intresse av att värna om med tanke på att aktiesparandet — jag ser inget ont i det — så småningom kanske växer ut och blir

en de vanliga medborgarnas angelägenhet. Schablonavdraget på 500 kronor vid försäljning innebär att en försäljning som inte överstiger 5 000 kronor blir skattefri. Därmed har man väl tillgodosett dem som av vissa skäl kanske anses böra vara fria från specialbeskattning när det gäller det här objektet.

Genom att icke beskatta en vinst som ligger under fem procent får man vidare inga konsekvenser vare sig för de limiterade preferensaktierna eller för teckningsrätterna. Reservationen förordar att man bör hålla dem vid sidan om, men den frågan löser sig själv så som propositionen är upplagd.

Jag vill sedan säga några ord om strukturrationaliseringen i samband med aktievinstbeskattningen. Vi har ju velat ta hänsyn till den. Det har explicit skrivits ut i propositionen att om det är fråga om en fusion mellan ett par företag och betalningen erläggs i aktier, så har därmed dokumenterats att det är en strukturrationalisering, och den är fri från vinstbeskattning. I annat fall har vi velat förbehålla Kungl. Maj:t rätten att göra en prövning. Men ingen behöver väl tvivla på att Kungl. Maj:t — i varje fall så länge den nuvarande regeringen sitter — är helt på det klara med vikten och värdet av att strukturrationalisering, d. v. s. en nödvändig fusionering i rationaliserings- och effektiviseringsyfte, icke hindras av skattebestämmelserna. Följaktligen har man väl anledning räkna med att Kungl. Maj:t kommer att se på dessa frågor med den oväld som läget kräver.

Jag skall kanske också säga någonting om utvecklingen på det här området. När vi nu ändå praktiskt taget är ense om att realisationsvinstbeskattning är erforderlig, så är det väl helt enkelt därför att näppeligen någon som har följt marknaden på allvar kan göra gällande att aktier skall vara ett placeringsobjekt, där realisationsvinsterna skall vara fria från skatt i det långa loppet. De är i dag beskattade under

den första femårsperioden men därefter fria.

Utredningen visar att kursvinststegringen från år 1950 har varit ungefär dubbelt så snabb som levnadskostnadsstegringen, d. v. s. de medborgargrupper som har placerat sina slantar på ett vettigt sätt i aktier har haft täckning för penningvärdeförsämringen och dubbelt upp. Jag tror inte det är så många som kan säga att det gäller för andra placeringsmöjligheters vidkommande, ja kanske om jag var skicklig nog och köpte konst som var billig för 30—40 år sedan och som i dag är dyr. Men det är väl få som det var förunnat att för 30—40 år sedan kunna se att just *den* konstnären var något att satsa på. Det är ingen tvekan om att de som satsat sina pengar i fastigheter har blivit sämre behandlade än de som kunnat dra nytta av aktievinstutvecklingen. För den som har en fastighet i centrala staden, bunden av en ganska hård hyresreglering, är avkastningen relativt blygsam, såvida man inte har fastigheten med den utgångspunkten att man sitter med hög lön, och vill minska progressiviteten i beskattningen genom att med kallt blod ta förlusten på fastigheten. Såsom placeringsobjekt kan fastigheten dock inte mäta sig med aktierna såsom utvecklingen har varit under tiden sedan år 1950 och framför allt under den senaste femårsperioden.

Jag kan erinra om att kostnadsstegringen på aktier under år 1963 var 24 procent, under år 1964 16 procent — det är siffror för generalindex — och under år 1965 7 procent. Man har således år 1965 kommit ner till mera normala proportioner. Jag tvekar inte att säga att det just var realisationsvinstskattekommitténs tillsättande som väl gav en tankeställare och som i någon mån kalmerade en börsuppgång, som onekligen i annat fall skulle ha varit ännu mer iögonfallande. Det fanns nämligen ingenting under år 1965 — om jag ser på företagens balansräkningar och bokslut — som motiverade att kurssteg-

Ang. beskattning av aktievinster, m. m.
ringen det året skulle vara mindre än år 1964 eller år 1963, snarare motsatsen, utan det var säkerligen den omständigheten att regeringen hade intresserat sig för problemen och att man därför räknade med att här kommer nu en beskattning av vinsterna.

Jag har tidigare gjort mig till tolk för den tankegången att alltför snabba kursstegringar medför vissa risker. Jag vill inte påstå att jag är så sakkunnig att jag kan sätta mig ner och analysera ett företags årsberättelse och räkna fram vad som är det riktiga värdet på företagets aktier. Men jag är inte mer osakkunnig än att jag i stora drag ändå kan säga mig, när jag ser papperen framför mig, huruvida ett papper är överspekulerat eller inte. Det bör ju ändå finnas en viss kontakt mellan ett företags reala värde och priset på aktier, även om i denna bedömning av företagets reala värde går in så pass mycket av sådana abstrakta ting som en bedömning av företagsledningens kapacitet och vissa gissningar om utvecklingsmöjligheterna i framtiden. Så mycket måste jag ändå säga mig, att vi onekligen var på väg att få en utveckling på den svenska aktiebörsen, där åtskilliga papper var överspekulerade. Det kunde inte vara hälsosamt för någon. Ingen kan egentligen ställa sig bakom en sådan utveckling och säga att den är önskvärd.

Jag vet inte hur många av er som minns tiden omkring år 1932, när den stora smällen kom i samband med Kreuger-kraschen. Jag cyklade på den tiden omkring på den svenska landsbygden och hälsade på bönder i trakten av Tidaholm och Jönköping, vilka hade satt sina surt förvärvade pengar på Kreuger-papper. Jag hade möjlighet att studera de personliga tragedier och familjetragedier som denna hausse i spekulation föranledde.

Detta är naturligtvis ett område vilket kan sägas vara den resandes ensak. I och med att aktieägandet blir allt mer och mer en den enkle medborgarens an-

Ang. beskattning av aktievinster, m. m.

gelägenhet — jag tror på en sådan utveckling — ligger det dock ett visst ansvar på myndigheterna att i någon mån försöka kalmera en kursuppgång, som jag menar i annat fall skulle vara för onyanserad.

Det har i denna debatt och framför allt i den pressdebatt som har föregått dagens diskussion talats om att en aktievinstbeskattning skulle vara ett hinder för företagets naturliga kreditförsörjning. Jag har aldrig förstått det argumentet. Jag är inte alldeles säker på att alla, som tror på detta argument, har försökt fundera igenom vilket värde det egentligen har. Om Andersson köper en aktie som Pettersson säljer så har detta ingen som helst betydelse för någon företagsfinansiering; och de affärerna är ju vanligast. All företagsfinansiering är helt neutral i förhållande till transaktioner med aktier mellan olika fysiska personer. Däremot kan sådana affärer få sin betydelse om det blir sådan efterfrågan på ett papper att kursen går i höjden. När företaget som står för de aktierna behöver göra en nyemission, kan det ske utifrån en för företaget mera fördelaktig kurs än om kursen på dess papper är tryckt. Där finns det ett samband mellan den allmänna handeln och företagets finansiering. Men företagen kan ju inte få några pengar över den marknaden på annat sätt än via nyemissioner. Så mycket måste man nog ändå konstatera, att ännu har inget företag blivit missräknat på sina aktieinnehavares vilja att satsa pengar när företaget erbjudit en nyemission — i varje fall har jag inget minne av det under låt mig säga de senaste 10 eller 15 åren.

Vi hade under 1965 en emissionsverksamhet som gick upp till ungefär 800 miljoner kronor — jag följde detta rätt ingående och noggrant på ämbetets vägnar. Men det var ingen svårighet att få nyemissionerna fulltecknade.

Man har kanske också gjort en annan reflexion i sammanhanget. Om ett företag introduceras på den reguljära fondbör-

sen, i allmänhet över fria listan, så brukar resultatet initialmässigt bli en kraftig uppgång i kursen. Det finns således en efterfrågan och följaktligen ett spårande som inte tvekar att stå till förfogande när ett företag väddar till sina aktieägare över nyemissionsverksamheten.

Jag har velat säga detta därför att jag från sådana utgångspunkter inte kan instämma när man rent allmänt för talet om att denna beskattning — så pass rimlig som den här lagts upp — skulle vara hindrande för företagets kapitalförsörjning. Jag tycker nog snarast att motsatsen är det riktiga.

Jag fäste mig vid ett par synpunkter i herr Jacobssons anförande som jag kanske ett litet ögonblick skall bemöta. Han serverade ett siffermaterial för oss här i bänkarna och sade — kanske alldeles oavsiktligt det vill jag tro — att när man ser på detta material konstaterar man den och den *skatten* på de och de försäljningarna. Jag vill bara korrigera honom på den punkten. Det är inte fråga om de 30 000, 20 000 och 17 000 i skatt som blir följden av schablonmetodens tillämpning på de exempel han anför. Detta är inte den skatt vederbörande får utan den inkomst som tas upp såsom skattepliktig. Det har herr Jacobsson också skrivit i rubriken, även om han konsekvent presenterade listan som en skattelista; men det var naturligtvis oavsiktligt. Vill man veta vilken skatt det blir får man, om det gäller en småsparare, nöja sig med kanske tredjedelen, låt mig säga en 33-procentig marginalbeskattning. Gäller det en inkomsttagare som har det litet bättre ställt blir marginalskatten kanske 50 procent. Då ser det ju inte fullt så besvärande ut.

Jag skall fortsätta litet med siffrorna. En intressant fråga är om det här förslaget kan sägas innebära att i något avseende högre skatter tas ut av vederbörande än som motsvarar hans vinst på försäljningen. Vi har studerat den frågan. Jag kan i korthet omnämna att det blir mest besvärligt för

den som får en värdestegring strax ovanför de 5 procenten. Den som kommer upp i en värdestegring av 10, 15 eller 20 procent är ju alltid på den säkra sidan. Men låt mig säga att värdestegringen ligger någon tiondel över de 5 procenten och vederbörande samtidigt har en inkomst på 15 000 kronor, således en låg inkomst, då måste försäljningen uppgå till 250 000 kronor för att det skall bli fråga om en direkt förlust. Om inkomsten stiger, sjunker försäljningssumman om förlust skall inträda. Vid en kursstegring på 6 procent måste försäljningssumman ligga vid nära 1,5 miljon kronor innan man kan tala om att skatten är konfiskatorisk, om jag får använda det uttrycket; jag utgår alltså från en inkomst på 15 000 kronor. Vid en värdestegring på 7 procent måste försäljningssumman ligga vid 9 å 10 miljoner kronor innan skatten blir konfiskatorisk. Den som kommer upp i sådana försäljningssummor håller sig naturligtvis inte med en årsinkomst av bara 15 000 kronor utan med en årsinkomst på 100 000 å 125 000 kronor. Men även i detta fall och om värdestegringen är 7 procent tarvas det bortåt ett par miljoners försäljningssumma för att skatten skall bli konfiskatorisk.

Det kan sägas att detta är en form av sifferexercis, och jag är den första att erkänna att så är fallet, eftersom man ju i allmänhet inte är tvingad att sälja efter dessa ritningar. En liten aktieägare kan sälja upp till 5 000 kronor per år och ändå vara skattefri. Den som gör en större försäljning har väl i allmänhet en sådan årsinkomst att han kan anpassa försäljningarna på sådant sätt att negativa resultat inte uppstår. Litet annorlunda är det när kursstegringen går upp till de högre beloppen, men då är vi ju alla ense om att en realisationsvinstbeskattning skall ske.

Herr Jacobsson frågade: Vad händer nu, blir det inte en kurssänkning som är så pass markerad att den minskar företagens möjligheter att göra nyemissio-

ner? Ang. beskattning av aktievinster, m. m. Blir det inte möjligen en kurssänkning på så sätt att man får en press på företagsfinansieringen? Jag har tidigare sagt att vi fick en dämpning av kurserna under år 1965 när frågan blev aktuell att det skulle bli en realisationsvinstbeskattning. Vi har haft en dämpad kursutveckling under år 1966. Jag vill minnas att vi i dag ligger ungefär vid 1964 års högsta betalningskurs enligt generalindex. Det betyder att vi ligger 6 å 7 procent under index för år 1965 och kanske ungefär 10 procent under index för augusti månad förra året, som av någon underlig anledning var speciellt upptrissat. Men om jag bara ser på dagskursen och jämför med passerad tid, finner jag att dagskursen ligger vid toppkursen under 1964. Där bakom låg, som jag nyss tillät mig säga, en icke oväsentlig kursstegring från 1963, en kursstegring på 16 procent.

Sedan frågar herr Jacobsson: Vad kommer att hända framöver? Jag är inte en sådan börsexpert att jag törs framföra några absoluta, definitiva synpunkter på den saken. Jag vågar väl ändå säga att jag tycker att utvecklingen nu varit relativt stabil och tillfredsställande. Jag vet dessutom — den slutsatsen kan vi alla dra — att det naturligtvis finns en del människor som under de sista veckorna fram till den 1 juli gör sig av med aktier som man i dag kan sälja skattefritt för att inte hålla på dem till den 1 juli eller längre och då få vinsten beskattad eller försäljningssumman beskattad med 10 procent. Osvuret är bäst, men jag skulle inte bli förvånad, mina vänner, om vi efter den 1 juli på nytt får en åtstramning av börskurserna. Jag har tillåtit mig att gissa på detta med alla de reservationer som kan anföras, och jag gör det egentligen bara därför att jag ville i någon mån ta bort det där intrycket av olycklig utveckling — jag tror det är realistiskt att göra det — som jag tyckte präglade herr Jacobssons inlägg.

Herr talman! Jag lovade efter förnämligt föredöme att begränsa mig i

Ang. beskattning av aktievinster, m. m.

detta inlägg, och jag har väl egentligen sagt vad jag ville säga nu. Det har varit en allmän önskan — och det dokumenteras i utskottets uppslutning — att angripa detta problem. Jag vill inte säga att det är perfekt angripet och perfekt löst, men jag tror att det är rimligare och bättre löst än enligt det ursprungliga utredningsförslaget, framför allt från den utgångspunkten att vi inte orkat med de taxeringsbesvär och den kontroll som ursprungsförslaget skulle innebära.

Ingen produkt är väl färdig när den först lanseras eller praktiseras, och möjligheter finns väl att göra justeringar också i detta fall efter erfarenheterna. Jag har i anslutning till propositionen annonserat möjligheten att komma tillbaka i företagsbeskattningsfrågor, närmast med hänsyn till den s. k. Annelagen. Jag vill inte säga att jag redan då — ty jag hoppas att komma med den saken relativt snart — skulle vara färdig att göra några revisioner på den här punkten. Men det är ju klart att vi lanserar ett nytt, säg gärna radikalt, oprövat, djärvt skattesystem. Det är bara naturligt att det kan behöva ses över i framtiden och måhända också förändra vissa justeringar. Men om man vill göra någonting i dagsläget — och där har jag fattat utskottets ståndpunkt som klart positiv — är det ingen tvekan om att det utlåtande som nu ligger på riksdagens bord ändå är praktikabelt och kan fås att fungera, vilket jag inte ansåg vara fallet med det förslag som presenterades inför Kungl. Maj:t.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern började sin kritik mot mig med att säga att jag hade presenterat mitt material felaktigt. Jag hade talat om skatter i stället för skattepliktiga realisationsvinster. Jag är medveten om att jag vid något tillfälle gjorde mig skyldig till felsägning, men att det var en felsägning torde ha

framgått inte bara av tabellen utan av mitt anförande i övrigt.

Herr Sträng kan i varje fall inte förneka att siffrorna i tabellen är riktiga. Herr finansministern kan inte heller förneka att det förhåller sig som jag säger, att gör man en vinst på 20 000 när inköpsvärdet är 100 000 blir den skattepliktiga realisationsvinsten — korrekt uttryckt denna gång, herr finansminister — 60 procent, medan den är 15 procent när vinsten är 200 000. Det tycker jag är en sådan teknisk lösning som är alldeles förkastlig och som finansministern sannerligen inte har någon anledning att vara särskilt stolt över.

Jag och högerpartiet är självfallet inte på något sätt angelägna att löpa kapp med finansministern i fråga om att ta ut nya skatter av medborgarna. Men i detta fall har vi faktiskt ställt oss positiva till tanken på en utvidgad aktiebeskattning. Jag påpekar detta för att herr Sträng sade att högern är ensam om att ha en negativ inställning till dessa problem. Jag vet inte om finansministern har förbisett det trots att jag har talat om det förut i dag, men vi har faktiskt lagt fram ett konstruktivt motförslag, baserat på en verklig realisationsvinstbeskattning.

Att aktievinstutredningens ursprungliga betänkande inte var så lyckligt där om är jag av samma uppfattning som finansministern. Men vi har ju försökt konstruera om det och göra ett antal förenklingar samt ta hänsyn till de önskemål i den delen som framförts från skattemyndigheternas sida.

Jag nöjer mig med detta för ögonblicket.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! För att undvika att något missförstånd kan uppstå med anledning av finansministerns yttrande rörande krav som framförts om samordning mellan olika beskattningsformer vill jag understryka, att det uttalande jag gjorde om den saken gällde

en samordning med syfte att undvika dubbelbeskattning, förorsakad av kollisioner mellan olika beskattningsformer. Därför exemplifierade jag också de andra beskattningsformer med vilka man borde försöka få samordning, med arvskatt, förmögenhetsskatt och utskiftningsskatt.

Finansministern säger att det är en svensk linje att skatten skall vara rättvis. Jag håller med honom om det. Vi brukar ofta tala med varandra om att vi skall ha en rättvis skatt. Men vad som här har skett är ju att man har presenterat ett lagförslag som i väsentliga avseenden — i varje fall i vissa avseenden — är klart orättvist. Det bryter emot den svenska linje som finansministern själv här nämnde. Det är ett av skälen till att vi anser att en omarbetning av lagen fortast möjligt bör ske och att den lag som nu antas bör ha provisorisk karaktär.

Finansministern säger att man slipper ifrån beskattningen om man kan visa att man har sålt aktier med förlust. Ja, då skall det ju vara en total förlust. Men det kan ju också vara fråga om blott en reell förlust, där inflationen har lagt på ett antal procent om året. Då är realvärdestegringen inte någon. För att man skall få en total förlust vid försäljningen, skall den nominella värdenedgången vara så stor att den uppväger även penningvärdeförsämringen.

Att inflationsavdraget skulle vara olämpligt genom att man lagstiftar mot bakgrunden av en bestående inflation, som finansministern nämnde, måste jag betrakta som ett oförklarligt optimistiskt uttalande i nuvarande läge. Finansministern gjorde själv en tillbakablick på värdestegringen för aktier. Om man gör en tillbakablick på inflationens verkningar måste det, såsom jag nyss sade, anses vara oförklarligt optimistiskt att dra den slutsats som finansministern drog, nämligen att vi skulle kunna ha några närliggande förhoppningar om att inflationen plötsligt skall upphöra. Det hindrar inte att vi skall

Ang. beskattning av aktievinster, m. m. sträva efter att hejda inflationen. Skulle det visa sig att inflationen upphör, är det ingenting som hindrar att man tar bort inflationsavdraget.

Jag vill för övrigt tillägga att 10-procentsregeln varmed den beskattningsbara delen räknas fram, inte gärna kan inrymma allt möjligt. Den skall tydligen dels inrymma en reell beskattning, dels samtidigt vara avpassad med hänsyn till en inflationsvinst som inte bör beskattas så kraftigt. Dessutom skall den ta hänsyn till att det är fråga om en ackumulerad vinst, vilket också gör att man måste räkna försiktigare än i vanliga beskattningsfall. Jag tycker att 10-procentsregeln innehåller för mycket för att vara fullt realistisk.

Till sist vill jag säga några ord om utvecklingen på längre sikt. Hur utvecklingen på börserna går efter denna lagändring vet ingen. Ingen vet om överspekulationen kommer att fortsätta eller upphöra. Bland de brister som jag funnit i detta lagförslag är det en som jag särskilt fäst mig vid, nämligen att det inte föreligger *någon* samhällsekonomisk analys av tänkbara verkningar av lagstiftningen. Det finns vissa element i lagen som gör att börserna kan komma att reagera oenhetligt. Jag anser f. ö. att det är fel att tro att det bara är skatteförslaget som ligger bakom utvecklingen på börserna under de senaste två månaderna. Liksom herr Jacobsson är jag övertygad om att det finns även andra orsaker än realisationsvinshotet, och därför menar jag att man inte bör dra alltför ensidiga slutsatser av utvecklingen f. n.

Herr SUNDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har för en stund sedan från denna talarstol deklarerat att vi i och för sig inte har någonting att invända mot att det förekommer en aktievinstbeskattning, och det framgår ju även av utskottets betänkande.

Även utöver detta skulle jag kunna följa med finansministern rätt långt i hans

Ang. beskattning av aktievinster, m. m.
anförande. Jag antecknade bl. a. att han sade att förslaget skulle ha en fördelningspolitisk verkan. Jag är fullständigt införstådd med att förslaget borde ha det, men med den uppläggning som förslaget fått kan man väl knappast använda det ordet, herr finansminister. Dels kommer förslaget i vissa fall att medföra en dubbelbeskattning, dels — och det har jag reagerat mest mot — har förslaget en regressiv verkan.

Sedan är det också sant, herr talman, att vi har en i vissa avseenden korrekt beskattning i vårt samhälle. Utredningar försöker få det dithän, och vi kan väl säga att vi i stort sett har lyckats rätt väl.

Finansministern kommenterade schablonen, som enligt vårt förmenande inte är rättvisande, med att säga att det inte finns tjänstemän i vårt land som kan sköta kontrollen. Jag vill ställa frågan till finansministern, om det är av den anledningen han har lagt fram detta förslag. Om man är medveten om att en annan utformning måhända skulle ha varit mer rättvisande men att det inte finns folk som kan ha hand om kontrollen, skulle det väl ha varit lämpligare att vänta med förslaget tills man fått det utformat så att det kunde skapa den rättvisa som finansministern talade om.

Det är ett faktum att det kommer att finnas folk som efter femårsperioden säljer sådana aktier, som ger en mindre utdelning, och därvid gör en ren förlust.

Jag vill fråga finansministern om ytterligare en sak. Kommer inte detta förslag att innebära att företag som ger låg utdelning kommer att pressas när det gäller kapitalförsörjningen därigenom att aktierna inte är attraktiva? Aktierna kommer att säljas av de enskilda ägarna, och det medför sämre kapitalförsörjning för dessa företag.

Sedan några ord om penningvärdeförsämringens verkningar! Jag har tidigare sagt att aktier är ett reellt kapital och att man även i beskattningsavse-

ende bör ta hänsyn till detta. Jag har läst propositionen många gånger, men jag har icke upptäckt på något ställe att det står att den låga schablonen på 10 procent, som finansministern uttrycker det, har kommit till med hänsyn till penningvärdets utveckling. Det kanske står i något annat sammanhang, men det står såvitt jag har kunnat läsa icke i propositionen.

Jag är, herr talman, bara tacksam för finansministerns deklaration när det gäller strukturrationaliseringen att det skulle finnas dispensmöjligheter då man inte överför aktier utan exempelvis säljer ett företag för likvida medel. Det är så mycket mer nödvändigt att ha en sådan dispensmöjlighet i denna tid när på grund av den utländska konkurrensen det ena företaget efter det andra måste sluta med sin verksamhet.

Herr OTTOSSON (h):

Herr talman! Efter den debatt som här har förts mellan finansministern och företrädarna för oppositionspartierna är väl klöveråkern i det närmaste avbetad, och jag skall därför fatta mig mycket kort.

I denna fråga har herr Gösta Jacobsson tidigare redovisat högerpartiets synpunkter och pekat på de konsekvenser som ett antagande av propositionen skulle få. Jag kan helt instämma i de synpunkter han har anfört.

När det gäller aktierna i familjeföretag hade utredningen föreslagit att denna kategori skulle behandlas något mildare än aktierna i de börsnoterade företagen, men detta förslag har inte funnit nåd inför finansministerns ögon. Visserligen har han medgivit vissa lättnader, om det ur samhällets synpunkt kan vara fråga om en önskvärd strukturrationalisering, men eftersom avgörandet ligger hos regeringen finns det ju inga garantier för att familjeföretaget och regeringen ser på dessa problem med samma ögon.

De svenska familjeföretagen spelar,

som jag har för mig, en så stor roll i vårt ekonomiska liv att ytterligare skärpningar ur skattesympunkt kan medföra negativa konsekvenser för dessa företags möjlighet och intresse att utvecklas. Genom arvs- och förmögenhetsskatterna sker med vissa intervaller, t. ex. vid generationsväxlingar, en sådan åderlätning av för företagen välbehövt kapital, att företagen i många fall måste stanna upp i utvecklingen, även om goda förutsättningar i övrigt skulle finnas för expansion.

Enbart förmögenhetsskatten utgör i dag, beroende bl. a. på penningvärdeförsämringen och därav följande fiktiv förmögenhetsökning, i många fall en känbar ekonomisk belastning för företagaren. Då vi i dag är beroende av en ökad produktion för att kunna upprätthålla och öka den standard vi alla var och en inom sitt område arbetar för, frågar jag mig om en politisk egendomsutjämning skall ske på bekostnad av framstegstakten inom vårt näringsliv, samtidigt som finansministern talar om nödvändigheten av en ökad produktion och säger att samma näringsliv därför behöver en större andel av det tillgängliga kapitalet. Jag tror att man måste räkna med att intresset för sparande i aktier efter denna propositions antagande kommer att minska och därigenom även den möjlighet till kapitaltillskott som den vägen slussas ut till företagen.

Herr finansministern var i sitt anförande inne på dessa aktietransaktioner. Jag vill väl bara säga att jag har en känsla av att vi väl där får skilja mellan börsnoterade aktier och aktier i familjeföretag. Anledningen till detta synsätt är väl i första hand att värdestegringen i familjeföretagen i de allra flesta fall sker genom ett sparande av beskattade pengar i företagen. Med de föreslagna reglerna torde därför ägarna av familjeföretag i större utsträckning än hittills söka få ut överskottet i form av lön i stället för att låta det stanna kvar i företaget. Detta kommer, som jag

Ang. beskattning av aktievinster, m. m.
ser det, att medföra ett mindre kapitaltillskott och automatiskt utgöra en försvagning av företagets likviditet och möjligheter till utveckling. Detta har ju inte bara betydelse för företagaren, utan även för den anställda.

Högerpartiet har begärt att en utredning kommer till stånd som tar hänsyn till en samordning av kapitalvinstskatterna och som föreslår en minskning av förmögenhets- och arvsskatterna i motsvarande grad.

Herr talman! Vi har inte ansett det riktigt att införa en beskattningsform som bygger på ett bristfälligt förslag sett ur både saklig och teknisk synpunkt. Med anledning härav ber jag att få yrka bifall till reservationerna nr 1, nr 4 och nr 5.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Efter finansministerns inlägg skulle jag kunna rationalisera debatten på samma sätt som jag gjorde under gårdagen genom att bara ställa mig i talarstolen och framställa ett yrkande — av traditionen kan inte finansministern göra det från statsrådsbänken på sin egen proposition. Men jag tillåter mig att framföra vissa synpunkter på detta ärende med ledning av vad vi har kommit fram till under utskottsbehandlingen.

Först och främst vill jag säga att det har väckt uppmärksamhet att bevillningsutskottet har skrivit att propositionen har vissa negativa drag, vissa skönhetsfläckar. Det förefaller — för den som särskilt uppmärksammar denna skrivning — knappast som om vi skulle ha rätt att uttala oss på det sättet om vi tillstyrker propositionen. Jag tror det skulle ligga ett värde i att riksdagens utskott arbetar så att det kommer fram synpunkter från olika håll. Från majoritetens sida har vi faktiskt den uppfattningen att vissa ting inte är riktigt bra, och vi har hört att finansministern är av samma uppfattning. Men angelägenheten av att det verkligen sker

Ang. beskattning av aktievinster, m. m.

något på detta område har gjort att propositionen har kommit fram.

Nu är det intressant att konstatera att det finns en betydande majoritet i riksdagen för ett tillstyrkande av detta förslag. Herr Gösta Jacobsson gjorde här det erkännandet att propositionen ur rättvisesynpunkt kanske är att förordna; han förstod den i varje fall. Men ur omfördelningssynpunkt hade han emellertid inte samma uppfattning som majoriteten i utskottet. Det är klart att man kan förstå det sistnämnda uttalandet bättre då man lyssnar på herr Jacobsson mycket noga. Han började sitt anförande med att säga att han först skulle framföra vissa sakliga synpunkter. Därefter utgår jag ifrån att han övergick till mera politiska bedömanden. Jag skulle kunna instämma i det han talade om först, om fondbörsens funktioner, men i fråga om den politiska bedömningen har vi delade meningar. Det är klart att det bärande för denna proposition just är rättvise- och fördelningssynpunkterna. Det är ingen som har sökt bestrida att investering i aktier under de sista tjugo åren har varit en mycket lönande affär. Man kan erinra mot statistiska beräkningar, men jag vill peka på det bevillningsutskottet framhåller, att värdestegringen på aktier under de senaste tjugo åren har varit dubbelt så stor som penningvärdeförsämringen. Slutsatsen måste bli att de som har placerat pengar i aktier har fått en särdeles god tillväxt eller utdelning, hur man nu uttrycker det.

När det talas om att det är sparare som köper aktier, så vill jag vitsorda att det i många fall är så. Inte minst gäller detta fondaktier, där människor som inte är initierade i aktieköp litar på att den riskfördelning man har i dessa fonder skall vara tillfredsställande.

Vi skall aldrig bortse från att det kanske mest osympatiska i sammanhanget är att människor kan låna pengar och köpa aktier för dessa samt invänta femårsperiodens utgång. Eftersom alla räntekostnader är avdragsgilla har de

två syften att uppnå, dels en minskad progression och dels att vänta på att vinsten skall bli skattefri.

Jag glädjer mig över att man i stort sett är överens här om att de pengar som kommer in genom aktievinster skall beskattas någorlunda efter samma regler som andra inkomster får finna sig i.

Vi har i bevillningsutskottets betänkande sagt att dessa skönhetsfläckar eller degressiva verkningar — som vi uttrycker det — hänger samman med att man försöker förena två system. Som finansministern här har sagt var det emellertid omöjligt att ta det första systemet, dvs. utredningsförslaget. Det skulle ha inneburit för stora påfrestningar på taxeringsorganisationen. Jag vill ge mitt fulla erkännande till finansministern och regeringen för att de valde den väg som innebär större enkelhet, även om det i de enskilda fallen kan leda till vissa betänkliga konsekvenser. Det viktigaste är att vi får enkla skattelagar. Riksdagen kan inte ge ut lagar och förordningar som inte går att tillämpa. Jag är verkligen rädd för att om man hade försökt sig på att beräkna den faktiska vinsten på aktierna, hade vi fått svårigheter som vi inte hade kunnat bemästra.

Utskottsmajoriteten utgår ifrån vad finansministern säger beträffande tröskeleffekterna och angelägenheten att man får en översyn när det gäller dessa skattelagar. Det är mycket angeläget men vi avvisar kravet på riksdagskrivelse till Kungl. Maj:t. Vi har alltid hyllat den principen, att ett riksdagsutskott skall kunna uttrycka sina motiveringar på ett så begripligt sätt, att den fungerande regeringen förstår vad riksdagen menar. Det är en sådan skrivning vi har använt oss av.

Jag har inte varit ledamot i bevillningsutskottet i så många år, men jag har ingen anledning att klaga på Kungl. Maj:ts regering när det gäller att effektuera de beställningar riksdagen gjort via bevillningsutskottet. Det finns kan-

ske andra riksdagsutskott som har andra erfarenheter, men det kan bero på att de är litet för angelägna att skicka skrivelser till Kungl. Maj:t, så det vill jag bestämt avråda ifrån, liksom majoriteten i bevillningsutskottet.

Så några ord om det s. k. inflationsavdraget, som jag tycker man gör litet för stor affär av. Ett sådant avdrag synes mig vara början till kapitulation när det gäller att bekämpa inflationen. Skall man börja med att ge ett extra inflationsavdrag när det gäller aktievinster, då är man ute på farliga vägar. Ingen kan bestrida att de som placerat pengar i aktier inte bara behållit realvärdet utan också fått mycket därutöver. Herr Jacobsson ironiserar över att man hänvisar till penningssparare av olika slag, men vad skall de säga om vi inför inflationsavdrag för aktievinster? Herr Jacobsson frågade: Om aktien stiger med 10 procent och levnadskostnaderna stiger med samma procenttal, är det någon värdestegring? Herr Jacobsson glömde bort att berätta vad som händer den som sparar i nominella tillgångar — bankräkning, obligationer och liknande. En sådan förlorar naturligtvis 10 procent, däremot har aktieinnehavaren i herr Jacobssons exempel behållit realvärdet och undgått penningvärdeförsämring. Det är ju en väsentlig skillnad.

Om man skall tala om garantier mot penningvärdeförsämring tror jag inte det finns anledning att börja på det här planet. Vi har haft utredningar som undersökt problemet och tvingats konstatera att de inte har funnit någon ändamålsenlig lösning. Vi kan i och för sig beklaga detta. Men när vi inte kan få en lösning måste vår uppgift vara att så långt möjligt bevara penningvärdet, d. v. s. söka åstadkomma en stabilisering i vår ekonomi.

Herr talman! Jag vill inte påstå att utskottsmajoriteten med stor entusiasm tillstyrker denna proposition, men vi har insett att det förslag som lagts fram fyller en funktion. Vi underkänner de

Ang. beskattning av aktievinster, m. m. motiv som åberopats för att skjuta på hela saken. Det är bättre att detta sker, men vi har sagt ifrån att det bör göras en översyn med ledning av erfarenheten och en samordning med skattereglerna när det gäller arvs-, gåvobeskattning och liknande — det gäller även Annell-lagen.

Jag hemställer om bifall till utskottets betänkande på samtliga punkter.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h) kort genmäle:

Herr talman! I anledning av vad som nu anförts av bevillningsutskottets ärade ordförande skulle jag vilja replikera att när en ny lag föreläggs riksdagen så måste det väl vara ett minimikrav att lagen är riktigt utformad i sina tekniska detaljer. Den kritik som har framförts mot det föreliggande förslaget har inte kunnat bemötas.

Herr finansministern anförde som ett av skälen för valet av schablonmetoden att man annars inte hade kunnat klara kontrollen. Ja, men då kan vi verkligen fråga oss: Hur kan det komma sig att man kan klara kontrollen av en faktisk vinstbeskattning under de första fem åren men inte kan klara åren därefter och därför väljer den enklare schablonen med de större orättvisorna?

Bevillningsutskottets ordförande nämnde vidare att hänsynstagande till inflationen skulle innebära en kapitulation för inflationen. Han vill tydligen i stället att vi skall blunda för inflationen. Vidare påpekade han, och det var ganska intressant att höra, att här finns det faktiskt ganska många som har förlorat på inflationen. Ofta har man både från regeringsbanken och i bevillningsutskottet hört det talet att här är det knappast någon som förlorar på inflationen, ty de som drabbas förtjänar på den på andra vägar.

Från oppositionens sida har ständigt påyrkats att progressivskatten på ett eller annat sätt skall indexregleras eller att skatteskalen eljest skall anpassas ef-

Ang. beskattning av aktievinster, m. m.

ter inflationen så att inte staten i samma mån som inflationen fortgår skattevägen lägger beslag på en allt större andel av de genom inflationen ökade inkomsterna. Det har inte funnits någon resonans för detta.

Jag vill peka på att det finns en sak som man inte får blunda för, och det är själva det skattemässiga inkomstbegreppet. Det föreligger i alla fall en viss skillnad mellan vad som taxeras som årlig inkomst och en förmögenhetsstegring som kanske sker under en följd av år. Där kan man verkligen konstatera om det har varit fråga om en fiktiv kapitalökning eller inte.

Herr LUNDBERG (h):

Herr talman! Motion nr 748 i denna kammare, som bär herr Eskilssons och mitt namn, har resulterat i ett antal reservationer, om vilka jag nu har att säga några ord.

Reservation 4 punkt d handlar om vinst i samband med utskiftning. Den begärda befrielsen avslås med hänvisning till att det är aktieägaren likgiltigt om aktierna säljes, i vilket fall alltså den nu föreslagna omsättningskatten skulle utgå, eller om bolaget upplöses. Resonemanget är nog inte helt riktigt. I många fall finns inte valfriheten för ägaren. Det finns ingen köpare. Företaget har nått en punkt då det är riktigt att det skall nedläggas, och vad inträffar då i nuläget? Jo, man får betala en utskiftningsskatt på 40 procent på det värde som ej motsvaras av det ursprungligen av aktieägarna tillskjutna kapitalet. Den konstruktionen har tillkommit för att hindra möjligheten till skattelindring för den som har goda inkomster och som låter en del av dessa inkomster få stå kvar i ett aktiebolag för att sedan efter ett minimum av fem år slakta bolaget och nå en skattelättnad. Självfallet är den konstruktionen i och för sig riktig, men att nu ta ut den föreslagna omsättningskatten utöver utskiftningsskatten vid upplösning av

bolag, som kanske i årtionden och i generationer tillförts värden genom beskattade i bolaget kvarstående vinstmedel, synes mig orimligt. Skattebördan blir då först cirka 50 procent bolagsskatt redovisningsåret och därefter 40 procent på resterande 50 procent, d. v. s. 20 procent, vid utskiftningen eller sammanlagt 70 procent. På toppen av detta kommer nu den nya 10-procentiga omsättningskatten.

På sidan 31 i betänkandet står det: »Departementschefen har vidare erinrat om att det inte är helt ovanligt, att aktier i förlustbolag byter ägare. De nya aktieägarna avser då ofta att tillföra bolaget vinstmedel, vilka i samband med bolagets upplösning kan utskiftas till aktieägarna utan utskiftningsskatt.»

Detta påstående är väl i dag nästan till största delen felaktigt. För något år sedan kom nya bestämmelser om förlustutjämning, och sedan dess har handeln med förlustbolag bromsats avsevärt, då just det anförda exemplet inte är tillåtet längre. Typfallet var fåmansbolag med förlust. Sådana bolag hade ju rätt att året efter ett förlustår kvitta en eventuell uppkommen vinst skattemässigt mot den tidigare uppkomna förlusten. Ett bolag, som inte klarade rörelsen utan i stället såldes till något annat bolag, som kunde så att säga skattemässigt utnyttja förlusten, begagnade de gamla bestämmelserna. Detta går emellertid inte längre, vilket jag också tycker är sunt och riktigt. Däremot är det möjligt för ett vinstföretag att köpa ett förlustföretag och fortsätta att driva förlustföretaget. Om man då tillräckligt snabbt enligt skattebestämmelserna kommer in i bilden, kan man tillgodogöra sig förlusten genom att fylla i hålen i balansräkningen med vinstmedel, som egentligen har uppkommit i en annan rörelse. Emellertid var det inte detta som departementschefen anförde i detta sammanhang.

Reservation 4 e behandlar schablonavdrag för äkta makar. Vi har där begärt rättighet för äkta makar att få göra

det dubbla avdraget, mot föreslagna 500 kronor skulle alltså äkta makar få maximum 1 000 kronor. Utskottet avstyrker, vilket ju är konsekvent ur dess synvinkel, då utskottet bara vill nå en administrativ förenkling av ett omsättnings-skattproblem sett fristående från annan beskattning. Vi har emellertid till-låtit oss att lägga en annan principiell syn på detta problem och försökt se det i samband med gällande bestämmelser för sparavdrag i inkomstkillan kapital och med försäkringsavdraget. Vi har inte velat diskriminera aktieägandet såsom sparform, vilket ju faktiskt blir resultatet av majoritetens önskan här. Jag medger att ni inom utskottsmajori-teten ju har konsekvens i — om jag får använda ett så pass starkt uttryck — galenskaperna. Dessa åsikter kan inte sammanjämkas.

Reservation 4 f avser avdrag för rea-lisationsförlust. Här föreligger väl en inkonsekvens. Hittills har det funnits rätt att så att säga skattemässigt kvitta en under året uppkommen förlust mot en skattepliktig vinst uppkommen samma år. Skatteplikten för vinst har hittills upphört efter fem års innehav men för-längs nu ut i evigheten i form av en om-sättningsskatt. Staten är med och ploc-kar in sin goda del så fort en affär har gått någorlunda hyggligt men vill inte med ett öre i form av skattelindring hjälpa till att lindra en förlust. Där vill staten inte ha någon delaktighet. Detta innebär väl en direkt orimlighet mot de människor som håller olika företag och industrier med riskvilligt kapital, d. v. s. de som har en viss aktieportfölj. Dessa människor kan ju inte alltid satsa rätt och undvika förluster.

När man fullt ekonomiskt riktigt och i högsta grad i enlighet med nu aktu-ella resonemang som förs även från LO:s sida — det är resonemangen att gynna de expansiva företagen — vill flytta intresset från ett dåligt avkastan-de eller tivelaktigt företag, får man ingen skattemässig avdragsrätt för en förlust. Utskottets motivering att scha-

Ang. beskattning av aktievinster, m. m.

blonregeln gjorts för att undvika svårig-heter med beräkningen av i detta fall uppkommen förlust efter en längre tids innehav kan vi i detta fall enligt min åsikt bortse från. Den har i varje fall ingen tyngd. Arbetet att klart do-kumentera den uppkomna förlusten lig-ger hos aktieägaren-deklaranten, och frekvensen av sådana här fall är dock gudskelov inte så fruktansvärt stor. Så säger man att rätten till förlustutjäm-ning mellan olika år av realisations-förluster hittills undantagits och vill inte inse att den nu föreslagna aktie-försäljningsomsättningsskatten fört in liksom en ny dimension i det här skat-tetänkandet som gör det väl motiverat — ja, jag skulle vilja säga konsekvent följdriktigt — att frångå kravet på år-ligt avgränsad avräkning mellan vinst och förlust utan helt enkelt medge för-lustutjämnning mellan olika år på så sätt att en klart dokumenterad förlust blir avdragsgill vid beskattningen, oavsett om under ifrågavarande deklara-tionsår den skattskyldige haft en vinst från aktieförsäljning mot vilken förlusten kan kvittas eller om han icke haft sådan vinst.

Frågan blir då naturligtvis till vilken del förlusten skall vara avdragsgill, och eftersom i den Jacobssonska motionen utredningens 30-procentiga skattebe-räkning av uppkommen vinst acceptera-tats, hade det varit logiskt — för att få sammanhang med den — att begära 30 procents förlustavdrag. Nu skrevs motion nr 748 separat, och där före-slogs siffran 25 procent med utgångs-punkt från den skattebörda som nu lig-ger på aktier vilka säljs med vinst efter fyra års men ej fems års innehav. Det medges att siffran är på sitt sätt tagen ur luften men bedömd som rimlig, och om den är 30 procent eller 25 procent spelar ju ingen roll för ett principreso-nemang. Kontentan blir i alla fall: Skall staten ta del av vinster på aktieförsälj-ningen utan begränsning av tiden, då skall staten också ta en *rimlig* del av eventuella förluster. Gör man inte det,

Ang. beskattning av aktievinster, m. m.

så understryker man ytterligare att man vill sätta aktiesparandet i en speciell stryckklass.

Reservation 4 g avser beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst. Det skall uppriktigt sägas att jag inte kan komma med någon engagerad argumentering till försvar av den punkten, men jag kommer pliktskyldigast att yrka bifall.

Reservationerna 4 h och 5 a gäller avdrag för latent skatteskuld vid beräkning av förmögenhetsskatt och arvs- och gåvobeskattning. Det är tydligt att man både inom departementet och utskottsmajoriteten medger att vårt resonemang i det här avseendet har fog för sig. Man hänvisar till utredningar som pågår, men vi anser att detta inte är tillräckligt, utan vår avsikt är att det måste vara riktigt och rimligt att i ett sammanhang med klubbandet av lagen som sådan ta in bestämmelser som rättar till den här felaktiga övervärderingen av aktier vid beräkning av förmögenhetsskatt, arvs- och gåvoskatt. Vi har begärt ett 6-procentigt avdrag vid värderingen, eftersom det är helt klart att det vilar en latent skatteskuld på varje aktieinnehav.

Utskottet konstaterar sedan i sin skrivning att »det torde inte vara realistiskt att räkna med att kursvärdet på börsnoterade aktier i någon mån kommer att påverkas av den skatteskuld som åvilar aktierna». Yttrandet visar ånyo hur oklar tankegången har varit hos utskottsmajoriteten. Börskurserna kommer att pressas ned för att det allmänna klimatet för aktieinnehav försämras. Det kan ju faktiskt bli ett sug av pengar över i andra placeringsobjekt — tyvärr — och även till andra länder. Det har förekommit ganska ingående utredningar i en av de stora tidningarna om möjligheterna att gå in på utländska aktiemarknader, och det blir över huvud taget en olust som medför kurssänkningar, men detta tar ju inte bort den latent skatteskulden. Aktieinnehavaren kompenseras väl inte för

den latent skatteskulden med sänkta börskurser, d. v. s. med direkta kapitalförluster, om han skulle bli tvungen att sälja av. Nej, den skulden finns hela tiden så att säga på toppen av den andra bördan, skapad av denna nu i ganska stor brådska tillkomna lagstiftning.

Siffran 6 procent har räknats fram med utgångspunkt från arvsfallen. Vi har gjort en genomsnittsberäkning som ligger något litet på den gynnsamma sidan för bröstarvingar men tvärtom för övriga arvsklasser; och så har vi för enkelhetens skull schablonmässigt tagit samma siffra även för beräkningen av förmögenhetsreduceringen.

Med dessa kommentarer ber jag, herr talman, att få yrka bifall till punkterna d, e, f, g och h under reservation 4 samt till reservation 5 a.

Herr ERICSSON, JOHN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi skall diskutera skatter även under morgondagen, och jag vill i anledning av herr Jacobssons replik säga att när man noga läser högerpartiets huvudreservation, som mynnar ut i ett avslag på propositionen, finner man att skrivningen i början är ganska hovsam men i slutet tar fram verkliga bröstoner. Det heter där, nedtill på sidan 35 i betänkandet, att om propositionen bifalles undergräver man medborgarnas tilltro till riksdagens förmåga att stå fast vid tidigare antagna grundläggande lagstiftningsprinciper. Skadeverkningarna kommer att sträcka sig långt utöver det nu aktuella området.

Jag vill gärna konstatera att när vi förr i tiden diskuterade rättssäkerheten hade man oftast en samlad borgerlig front emot sig, men nu är ju situationen den att de s. k. mittenpartierna i princip godkänner propositionen. Enligt högerns mening har de alltså medansvar för att rättssäkerheten är i fara.

Jag vill bara slå fast detta så att vi

inte behöver upprepa det under morgondagens debatt.

Herr SUNDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Ja, detta var väl ett försök av bevillningsutskottets ärade ordförande att på det sätt han ansåg lämpligt skilja mellan oppositionspartierna. Vi har klart och tydligt sagt ifrån — jag upprepar det — att enligt vår mening bör aktievinster beskattas lika väl som annat kapital, men jag tycker att bevillningsutskottets ärade ordförande i detta sammanhang även borde titta på reservation 2, där vi har fört fram de utredningskrav som för oss är ofrånkomliga på grund av att vi anser detta förslag icke på något sätt tillfredsställande. Den andemeningen, herr Ericsson, finns också om inte annat så mellan raderna i bevillningsutskottets eget yttrande.

Herr förste vice talmannen infann sig och övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! Efter den inledande koncentrerade artillerielden borde regeringens förslag vid det här laget vara så sönderskjutet att det inte skulle finnas mycket kvar att beskjuta när nu de lätta vapnen kommer till tals; men jag skall väl försöka bidra med en liten salva i alla fall.

Vi är alla överens om att aktievinsterna bör beskattas — jag har inte hört någon som har en annan uppfattning. De flesta anser också att en beskattning bör införas med det snaraste. Det sistnämnda är väl bakgrunden till att mittenpartierna ansett sig kunna acceptera regeringens förslag i dess huvuddrag som ett provisorium, dock med vissa förbättringar.

Det var intressant att höra finansministerns redogörelse för hur förslaget har kommit till. Detta är ett system som

Ang. beskattning av aktievinster, m. m. vi är ensamma om i världen vad konstruktionen beträffar. Jag tycker kanske att den omständigheten att inget av de sju eller åtta länder som har en aktievinstbeskattning har varit inne på ett sådant system skulle ha manat till försiktighet.

Finansministern säger att icke något av dessa länder har byggt på liknande principer, utan samtliga beskattar den verkliga vinsten. Anledningen till att vi inte kunnat införa ett sådant system skulle vara att en beskattning av den verkliga vinsten skulle överstiga förmågan hos de kontrollerande myndigheterna i Sverige, därför att vi är så noggranna att vi inte kan behärska ett system av detta slag.

Slutsatsen måste bli att våra stora krav på perfektion tvingar oss att hålla oss med dåliga skattelagar som är lätta att tillämpa i stället för goda skattelagar som är litet svårare att tillämpa. Man får väl säga att vi under sådana förhållanden är ett perfektionismens offer.

Jag har hela tiden haft den uppfattningen att även finansministern ansåg att det här var fråga om en schablonmässigt beräknad vinstskatt. Det förefaller emellertid nu av finansministerns anförande att döma som om finansministern vill kalla denna skatt för en omsättningsskatt där effekten mildrats genom att bevilja skattefrihet när det inte föreligger någon vinst eller vinsten understiger fem procent. Men om det nu är en omsättningsskatt på aktieförsäljning hade väl konsekvensen fordrat att man infört en linjär skatteskala. Att ta ut inkomstskatt på det beräknade skatteunderlagsbeloppet och därmed progressivt beskatta detta belopp är väl inte riktigt i linje med påståendet att det skulle vara fråga om en omsättningsskatt. Man beräknar här ett skatteunderlag enligt en regressiv skala, och sedan beskattar man det enligt en progressiv skala. Det förefaller vara en blandning av system.

När finansministern anförde räkneexemplet med inkomsttagaren som hade

Ang. beskattning av aktievinster, m. m.

15 000 kronor i årsinkomst och som sålde aktier, hamnade finansministern så småningom i så höga belopp att jag inte riktigt kunde följa med. Jag har gjort en annan beräkning med utgångspunkt från herr Jacobssons tablå. På näst nedersta raden i 100 000-kronorsklassen finns det exemplet angivet att någon säljer aktier som har kostat 100 000 kronor för 106 000 kronor. Hans nominella vinst är då 6 000 kronor, men han blir beskattad för 10 600 kronor. Vi skall vara generösa och dra ifrån de 500 kronorna; vi antar att han inte har någon annan aktieförsäljning under året. Han blir alltså beskattad för 10 100 kronor. Såvitt jag kan finna blir det fråga om en konfiskatorisk beskattning så snart marginalskatten överstiger 60 procent. När den gör det kan jag inte ange, eftersom jag inte har skatteskalorna i huvudet — det beror ju också på kommunalskattens höjd — men jag skulle tänka mig att en inkomsttagare som har ungefär 50 000 kronor i årsinkomst har en marginalskatt på 60 procent. Nu är väl inte de konfiskatoriska effekterna utslagsgivande. Vi skall väl vara ärliga och säga att denna effekt inträder mera i undantagsfall, vid snabba försäljningar av långsamt växande aktier. I regel uppstår väl inte några rent konfiskatoriska effekter, men av den skala som herr Gösta Jacobsson presenterade får man en klar bild av den starkt regressiva uppbyggnaden av hela systemet.

De aktier som företer en långsam tillväxt blir förhållandevis hårt beskattade, de aktier som växer snabbt beskattas lindrigare, relativt sett. Man skulle väl kunna uttrycka det så att de första procenten av värdestegringen, de som ligger i botten, beskattas hårdare än den ovanpå liggande vinsten. Men det som ligger i botten är ju just inflationsvinsterna. Den värdestegring som beror på inflationen beskattas alltså hårdare än den ovanför liggande reella värdestegringen. Den effekten har mittenpartierna försökt att operera bort

genom att lägga in ett särskilt inflationsavdrag i systemet. Jag vill inte säga att det är någon perfekt lösning. Det är alldeles klart att ett system som är så grovt tillyxat som det regeringen har presenterat kan man inte förbättra varaktigt och effektivt med så enkla metoder, men man kan förbättra det något. Den förbättring som vi har åstadkommit lyfter av skatten från dem som har den minsta värdestegringen, från dem som inte har större värdestegring än som motsvarar inflationen.

Finansministern vill göra gällande att de 10 procenten är beräknade bl. a. just med tanke på att de även skall innebära en gottgörelse för att inflationsvinsterna beskattas. Ja, de där 10 procenten innehåller så mycket. Under middagspausen roade jag mig med att i utskottets skrivning studera vad dessa 10 procent innebär. Jag skall med några citat visa vad utskottet säger: »Även en mindre höjning av procentsatsen (kan) få mindre önskvärda verkningar på sparande och kapitalförsörjning.» På ett annat ställe: »Vid avvägningen av procentsatsens storlek måste en mängd olika omständigheter beaktas, bl. a. att en viss beskattning av kapitalvinster sker genom arvs- och gåvobeskattningen samt förmögenhetsbeskattningen.» Vidare heter det: »Procentsatsens storlek kan givetvis inte bestämmas endast med utgångspunkt från de senare årens kursutveckling. Hänsyn måste också tas till att den framtida kursutvecklingen kan bli mera ogynnsam och till att kapitalplaceringar i aktier innebär ett visst risktagande.» Ett stycke därifrån: »Vid avvägningen av procentsatsens storlek (har) viss hänsyn tagits till penningvärdeförändringen. Därvid har nämligen beaktats att aktievärdena under den senaste tjuogaårsperioden ökat ungefär dubbelt så mycket som erfordras för att bibehålla det i aktier investerade kapitalets realvärde.» På ett annat ställe: »Vid bestämmande av skattesatsens storlek (har) hänsyn tagits till fluktuationerna på aktiemarknaden.» Och

till sist: »Förlust, som uppkommer i samband med försäljning av aktier efter femårsperiodens utgång, är enligt förslaget i propositionen inte avdragsgill, eftersom hänsyn härtill tagits vid avvägningen av procentsatsen i schablonregeln.»

Man kan riktigt tänka sig hur finansministern suttit och konstruerat och räknat på de 10 procenten, och jag får gratulera finansministern till att han har kommit till just talet 10. Det har ju en alldeles speciell betydelse i vårt talssystem, och denna egendomliga tillfällighet måste svenska folket vara oerhört tacksamt för. Men handen på hjärtat, herr finansminister, är det inte i själva verket bara fråga om en grovt tillyxad schablon, där man huggit till talet 10 därför att det var så enkelt?

Herr John Ericsson har inte något till övers för inflationen. Han säger att det vore att kapitulera för inflationen, om man skulle gå med på ett inflationsavdrag.

Har vi inte redan kapitulerat inför inflationen? Vi kapitulerar väl inte mer om vi erkänner att den existerar? Och man kan väl inte avfärda hela problemet med att påstå att aktierna under efterkrigstiden har stigit mer än dubbelt vad som motsvarar penningvärdeförsämringen, eftersom inte alla aktier har stigit på detta sätt? Om vi tittar på den tjugoårsperiod som det talas om här, har rederiaktier minskat sitt realvärde med i genomsnitt 10 procent, bankaktier har minskat med 34 procent och försäkringsbolagsaktier har minskat med 33 procent, allt om man tar hänsyn till penningvärdeförsämringen.

Det är väl ändå ett elementärt krav, när det gäller beskattning, att inte alla skall skäras över en kam utan att man även skall ta vissa individuella rättvisehänsyn. Jag kan inte dela den uppfattningen att allt är gott och väl, bara beskattningen är enkel. Vi skall göra beskattningen så enkel som möjligt, men vi får inte ge efter på elementära rättvisekrav.

Ang. beskattning av aktievinster, m. m.

Herr talman! Jag ber att få instämma i herr Lundströms yrkande om bifall till reservationerna nr 2 och 3.

Herr WERNER (k):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen nr II:918 av herr Hermansson m. fl.

Herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Jag har kanhända blivit litet grand uppfordrad av de senaste inläggen. Herr Jacobsson har ställt frågan varför man kan kontrollera de första fem åren utifrån den verkliga vinsten men inte de andra. Jag tror att jag klargjorde detta i mitt första inlägg. Man förvarar deklaramaterialet i sex år och har kontrollmöjligheter för den perioden, men sedan är det slut med kontrollmöjligheterna. Då får man diskutera om man bör ha en oändlig förvaringstid för deklaramaterial, om vederbörande enskild aktieinnehavare skall vara tvingad att förvara sitt deklaramaterial i så och så många tiotal år. Därest han inte säljer aktierna under sin livstid utan de går vidare i arv till hans söner och döttrar, skall dessa då överta föräldrarnas deklaramaterial och låta det gå vidare i sitt eget deklaramaterial? Det är omöjligt. Förklaringen är helt enkelt att fem—sex år orkar man med att kontrollera men inte mer, och det är vad den sakkunniga taxeringsorganisationen utomordentligt bestämt har hävdad.

Det är väl riktigt som herr Sundin säger att denna teknik innebär att aktier i goda och progressiva företag med en stark kursstegring kommer att bli relativt mindre skattebelastade än aktier i de dåliga företagen. I allmänhet är det väl på det sättet att det dåliga företaget i och för sig har en dålig kursstegring och det goda företaget har en bra kursstegring för att det är ett gott företag. Huruvida denna skatteeffekt får

Ang. beskattning av aktievinster, m. m.

någon margineffekt i detta avseende, vill jag inte uttala mig om. Å andra sidan kan man också säga att skulle det ha en margineffekt innebär det just med utgångspunkt från att ett företags kapitalanskaffning som realiserar vid en nyemission ju alltid står i ett relativt förhållande till det aktuella kursläget. Det är således större möjlighet att få ut kapital till företaget, om företaget är bra, om kursen är relativt hög. Man kan säga att tekniken innebär — om man nu menar att denna margineffekt har en betydelse — att man måhända hjälper fram de progressiva och livskraftiga företagen relativt mer än de dåliga och sämre företagen. Rent samhällsekonomiskt är det naturligtvis heller inte någon större olägenhet med en sådan effekt.

Herr Tistad sade litet blygsamt, att hans plats var bakom de stora kanonerna och att hans uppgift bara var att skjuta små salvor. Jag lade emellertid märke till att han först talade om att regeringsförslaget var sönderskjutet för att omedelbart därefter säga, att mittenpartierna i huvudsak och i allt väsentligt hade anslutit sig till regeringsförslaget, och slutligen konstaterade han att man icke kunde vänta med realiserandet. Vi kan göra den reflexionen, att det alltid är tacknämligt om man disciplinerar sina tankar innan man går upp i talarstolen.

Vidare sade herr Tistad att skatteskalan egentligen borde vara linjär, eftersom jag hade talat om en skatt som hade karaktären av omsättningsskatt.

Ja, jag tillät mig säga att jag i begränsad omfattning såg skatten som en omsättningsskatt. Om nu herr Tistad fäste sig vid just det uttrycket och menar, att logiken och konsekvensen kräver en linjär skatteskala, kan man ju driva den perfektionism ytterligare som herr Tistad är ett karakteristiskt exempel på. Logiken bjuder ju då att man också beskattar förlustaffärer och neutrala affärer på samma sätt som vinstaffärer.

Jag tror emellertid att man inte vinner någonting på att vara så logisk och köra i det spår som herr Tistad använde. Man bör ta förslaget för vad det är: en praktisk schablonlösning som har karaktären av en partiell omsättningsskatt.

Det är kanske tacksamt att ironisera över talet 10, som herr Tistad gjorde. Om inte tiden varit så långt framskriden skulle jag rekommendera herr Tistad att anslå ytterligare en middagsrast åt att gå litet längre tillbaka i akterna. Herr Tistad skulle då finna att en utredning efter två års funderingar och vedermödor och ett 60-tal remissinstanser efter att ha funderat över problemet har fastnat vid talet 10 procent som schablon och inte kunnat hitta något bättre. Jag har alltså personligen inte lagt ned så mycken möda på att fundera över om talet borde vara 10 eller något annat, utan jag har accepterat en enhällig ståndpunkt hos en utredning och ett antal remissinstanser.

Det är, herr talman, förklaringen till att vi fastnat vid talet 10 procent.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! I en replik till mig framhöll finansministern att en kontroll efter utgången av den första femårsperioden måste vara svår att klara, eftersom deklARATIONERNA endast förvaras i fem år.

Jag är medveten, herr finansminister, om att det kan medföra komplikationer, men jag tycker att komplikationerna inte skulle vara omöjliga att bemästra. Genom att uppgifter, som får hållas relativt enkla, överförs från det ena året till det andra på deklARATIONSBANKETTERNA finns det möjlighet till kontroll.

Till sist vill jag säga att den enda framkomliga vägen till en någorlunda rättvis beskattning av aktievinsterna är en beskattning av den faktiska vinsten. Man kommer inte ifrån den saken, herr finansminister!

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Jag vill bara göra två mycket korta reflexioner.

Den första är denna: Ett företag behöver icke vara dåligt därför att det icke ger den högsta utdelningen på aktierna. Det kan i och för sig vara ett välkonsoliderat företag, som samhället behöver lika väl som ett mera progressivt företag. Finansministern har inte på något sätt jävat mitt påstående om en framtida aktieflykt från de bolagen.

Den andra reflexionen är denna: De progressiva företagen i vårt samhälle kommer att tjäna på finansministerns förslag, som ju innebär en regressiv beskattning.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! Jag är tacksam för herr finansministerns erkännande, att siffran 10 procent inte var så fint vägd, utan — som jag förmodade — ganska grovt tillyxad. I och med det får man inte göra siffran 10 procent till ett magiskt tal, som löser alla problem.

Jag ville med mitt inlägg framhålla att man inte, som utskottet har gjort, ständigt kan hänvisa till dessa 10 procent och säga att den avvägning som där är gjord tillgodoser alla hänsyn och löser alla problem.

Herr statsrådet STRÄNG:

Bara ytterligare ett par ord till herr Sundin!

Hög utdelning är sällan kriterium på god kursutveckling, utan kursutvecklingen beror snarare på huruvida företaget är konsoliderat och välskött eller inte. Jag skulle kunna räkna upp åtskilliga välskötta företag i detta land som haft en ytterligt blygsam utdelning. God kursutveckling och låg utdelning — det är den kombination man i regel möter.

Ang. beskattning av aktievinster, m. m.

Herr HERNELIUS (h):

Herr talman! Det är självfallet inte min avsikt att föra bränsle till en debatt som befinner sig i slutskedet. Jag skall bara i all blygsamhet anmäla två små reflexioner som jag gjort när jag suttit i min bänk.

Den ena reflexionen åstadkoms av finansministerns uttalande om 33 procents marginalskatt. Finansministern är en mångkunnig man som framför allt kan hantera skattetabeller. Jag tog därför fram förordningen och fann att man, om jag räknar med 18 procents kommunalskatt, d. v. s. 18 kronor per 100 skattekröner, kommer upp till 33 procents marginalskatt vid en familjeinkomst av 6 000 kronor beskattningsbart belopp, och det är väl inte något typiskt fall för aktiesparare.

Den andra reflexionen gällde utskottets ordförandes synpunktsrika inlägg. Jag skall inte värdera de olika synpunkterna, utan bara ta upp en av dem. Han sade att införandet av ett avdrag för inflation skulle innebära att man kapitulerade inför inflationen. Men är det inte så — jag vill säga att jag inte har någon ting emot det utan tycker det är riktigt och man kunde kanske gått längre — att gränsen för skattefri förmögenhet har höjts från 50 000 kronor år 1947 till 100 000 kronor? Är detta att kapitulera inför inflationen?

Herr statsrådet STRÄNG:

Jag får väl returnera omdömet om mångkunnighet som skatteman till herr Hernelius, trots att den snabba beräkning han här gjorde inte är riktig. Han har inte tagit hänsyn till kommunalskatteavdrag och andra ting, och därför stämmer inte hans marginalskatteberäkning, men han erkände att det var snabbt beräknat i bänken, och därför är felet förlåtligt.

När man allmänt talar om marginalskatt rör man sig emellertid inte i de här inkomstlägena. Marginalskatt har i det populära språket förenats med den

Ang. beskattning av aktievinster, m. m.

progressiva statsbeskattningen. Om jag räknar med en kommunal utdebitering på 20 kronor och lägger till 10 kronor i statsskatt, kommer jag upp i 30 kronor eller 30 procent. En skattskyldig som är gift måste komma upp i en inkomst av 22 000 kronor innan den progressiva statsskatten alls sätter in.

Det är det populära sättet att tala om marginalskatt. Jag skall dock inte förneka, att man kan tala om marginalskatt även när det gäller lägre inkomster, men då bör man räkna litet mera ordentligt och noggrant än vad herr Hernelius gjorde i debattens sista minut.

Herr HERNELIUS (h):

Herr talman! Det är svårt att bemöta finansministern, ty han talar ju om populära saker och icke populära saker. Jag håller mig till taxeringsförordningen!

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Även i taxeringsförordningen kan man naturligtvis läsa en hel del intressanta ting. Men herr Hernelius har haft för bråttom när han läst taxeringsförordningen — det är det som är hela felet.

Herr HERNELIUS (h):

Herr talman! Jag har haft många år på mig att läsa taxeringsförordningen!

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen yttrade, att propositioner komme att framställas *först* särskilt beträffande utskottets hemställan såvitt anginge frågor, som upptagits dels i de vid betänkandet avgivna reservationerna, dels i viss motion, dels ock i ett under överläggningen framställt yrkande, för skilda sakfrågor var för sig enligt en till kammarens ledamöter utdelad stencilerad propositionsordning, *samt därefter* särskilt i fråga om utskottets hemställan i övrigt.

Såvitt avsåge *fråga om avslag å förevarande proposition och ny utredning* gjorde herr förste vice talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 1 betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till vad utskottet hemställt, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 46, såvitt avser fråga om avslag å förevarande proposition och ny utredning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 80;

Nej — 27.

Därjämte hade 33 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Härefter gjorde herr förste vice talmannen i vad gällde *fråga om införande av möjlighet till faktisk aktievinstbeskattning* propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å reservationen 4 a, av herr Yngve Nilsson m. fl., i denna del; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på avslag å reservationen, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som avslår den vid bevillningsutskottets betänkande nr 46 fogade reservationen 4 a, av herr Yngve Nilsson m. fl., såvitt avser fråga om införande av möjlighet till faktisk aktievinstbeskattning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles nämnda reservation i ifrågavarande del.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 27.

Därjämte hade 35 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I avseende å *fråga om inkomstberäkning och inflationsavdrag med undantag av viss fråga om schablonavdrag*, fortsatte herr förste vice talmannen, hade yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Lund-*

ström, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom m. fl. vid betänkandet avgivna, med 3 betecknade reservationen; samt 3:o), av herr *Werner*, att kammaren skulle bifalla motionen II:918 i motsvarande del.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till vad utskottet hemställt vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lundström* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till herr *Lundströms* yrkande uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 46, såvitt avser fråga om inkomstberäkning och inflationsavdrag utom schablonavdrag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Lundström* m. fl. vid betänkandet avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lundström* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 63.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. beskattning av aktievinster, m. m.

I fråga om *beskattningsobjekten*, anförde nu herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 4 b betecknade reservationen.

Därpå gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till vad utskottet hemställt vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 46, såvitt avser beskattningsobjekten, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 4 b betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut röster-na hava utfallit sålunda:

Ja — 91;

Nej — 27.

Därjämte hade 22 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Såvitt rörde *fråga om aktier förvärvade genom benefika fång*, yttrade vi-

dare herr förste vice talmannen, föreläge dels ett förstahands- och dels ett andrahandsyrkande.

I första hand gjorde herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till reservationen 4 c, av herr Yngve Nilsson m. fl., dels ock på avslag å densamma; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på avslag å reservationen, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår den vid bevillningsutskottets betänkande nr 46 fogade reservationen 4 c, av herr Yngve Nilsson m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles nämnda reservation.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 92;

Nej — 28.

Därjämte hade 20 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I andra hand hade, fortsatte herr förste vice talmannen, yrkats

dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas,

dels ock, av herr *Jacobsson, Gösta*, under hänvisning till yrkande i motio-

nen I: 746, att punkten 1 av anvisningarna till 36 § kommunalskattelagen skulle erhålla följande ändrade lydelse:

»Vid beräkning — — — annan förvärvskälla.

Vid beräkning av realisationsvinst, som uppkommit då egendom som avses i 35 § 2 mom. c) avyttras, må såsom anskaffningskostnad upptagas värdet vid dödsfallet av egendom som erhållits i arv eller genom testamente, vid gåvotillfället av egendom, som erhållits såsom gåva, och eljest på överlåtelsedagen av egendom som erhållits genom bodelning eller annat fång, vilket icke är jämförligt med köp eller byte.»

Därefter gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till vad utskottet hemställt vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 46, såvitt avser fråga om aktier förvärvade genom benefika fång, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes det av herr *Gösta Jacobsson* under överläggningen framställda andrahandsyrkandet.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ang. beskattning av aktievinster, m. m.

Ja — 94;

Nej — 26.

Därjämte hade 20 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I vad anginge *vinst i samband med utskiftning* gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Yngve Nilsson m. fl.* vid betänkandet avgivna, med 4 d betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Med avseende å *schablonavdrag för äkta makar*, anförde nu herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr *Yngve Nilsson m. fl.* vid betänkandet avgivna, med 4 e betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till vad utskottet hemställt vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 46, såvitt avser schablonavdrag för äkta makar, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Yngve Nilsson m. fl.* vid betänkandet avgivna, med 4 e betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att

Ang. beskattning av aktievinster, m. m.

enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 95;

Nej — 28.

Därjämte hade 16 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Fru *Lundblad* anmälde, att hon avsett att rösta ja men dock markerats såsom frånvarande.

Såvitt anginge *avdrag för realisationsförlust* gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 4 f betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Härpå gjordes i vad avsåge *beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst* propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle antaga det förslag, som innehölls i den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 4 g betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Rörande *avdrag för latent skatteskuld* gjordes sedermera propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 4 h betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Beträffande reservationen 4 i, av herr Yngve Nilsson m. fl., yttrade herr förste vice talmannen, torde densamma så-

som en följdreservation till reservationen 4 a hava fallit.

Vidkommande *värdering av icke börsnoterade aktier*, anförde herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 4 k betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till vad utskottet hemställt vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 46, såvitt avser värdering av icke börsnoterade aktier, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 4 k betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 93;

Nej — 28.

Därjämte hade 19 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Såvitt gällde *avdrag för latent skatteskuld vid arvs- och gåvobeskattningen* gjorde herr förste vice talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 5 a betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till vad utskottet hemställt, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 46, såvitt avser avdrag för latent skatteskuld vid arvs- och gåvobeskattningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattades i den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 5 a betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 84;

Nej — 27.

Därjämte hade 29 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I fråga om *ikraftträdandebestämmelserna* gjordes härefter propositioner,

Ang. beskattning av aktievinster, m. m. först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 5 b betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

I avseende å *viss utredning om skärpt beskattning*, yttrade herr förste vice talmannen, hade yrkats dels bifall till vad utskottet hemställt, dels ock att kamraren skulle bifalla motionen II: 918, såvitt nu vore i fråga.

Härpå gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarades propositionen på bifall till vad utskottet hemställt vara med övervägande ja besvarad.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen angående *fråga om provisorisk lagstiftning och ny utredning* propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Lundström m. fl. vid betänkandet avgivna, med 2 betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till vad utskottet hemställt, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lundström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 46, såvitt avser fråga om provisorisk lagstiftning och ny utredning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Lundström m. fl. vid betänkandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Ang. inkomsten från riksbanksfonden

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lundström* begärde rösträkning, verkställdes nu voterings medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;
Nej — 41.

Därjämte hade 26 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i *övrigt* hemställt i detta betänkande.

Föredrogs ånyo bankoutsrottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 29 november 1963 (nr 573) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.; samt

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 62 § lagen den 31 mars 1955 (nr 183) om bankrörelse.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. inkomsten från riksbanksfonden

Föredrogs ånyo bankoutsrottets utlåtande nr 36, i anledning av motioner angående inkomsten från riksbanksfonden.

I den till bankoutsrottet hänvisade motionen nr 656 i andra kammaren av herrar *Björkman* och *Magnusson* i Borås hade hemställts, att riksdagen vid fastställande av riksstaten för budgetåret 1966/67 måtte upptaga inkomsten

från riksbanksfonden till ett belopp av 200 miljoner kronor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionen II: 656 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Gustaf Henry Hansson*, *Åkerlund* och *Regnéll*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till motionen II: 656, vid fastställande av riksstaten för budgetåret 1966/67 måtte upptaga Inkomster av statens kapitalfonder: Riksbanksfonden upptaga en inkomst av 200 000 000 kronor.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Vid detta utlåtande finns fogad en reservation av högerledamöterna, vilka yrkar att inleveransen av vinstmedel från riksbanken upptas till 200 miljoner kronor i 1966/67 års riksstat. Då utskottsmajoriteten på Kungl. Maj:ts förslag stannat för 150 miljoner kronor innebär vårt yrkande alltså en ökning av inleveransen med 50 miljoner kronor.

De medel om 100 miljoner kronor som inlevereras innevarande budgetår härstammar från riksbanksvinsten för år 1965. Denna vinst uppgick till 208 miljoner kronor, varav alltså inte ens hälften inlevererats. De medel, varom är fråga i detta utlåtande, skall tas ur riksbankens vinst för innevarande kalenderår, d. v. s. år 1966. Här förutsätts alltså en förhandsbedömning av 1966 års resultat. I och för sig är detta helt naturligt — sådana förhandsbedömningar görs exempelvis beträffande de svenska aktiebolagens vinstresultat i riksrevisionsverkets och finansministerns inkomstberäkningar inte bara för år 1966 utan t. o. m. för första hälften av år 1967. I detta fall är det riksbanksfullmäktige som agerar, ehuru efter ett något annat mönster. Fullmäktige redovisar inte nå-

gon vinstbedömning utan föreslår helt kort en inleverans på visst belopp. I år föreslås 150 miljoner kronor.

Ett intressant material till bedömning av denna fråga föreligger nu i utskottsutlåtandet i en sammanställning av riksbankens vinst under sistförflutna femårsperiod. Vinsten har i genomsnitt utgjort 193 miljoner kronor per år. De båda åren 1963 och 1964 var vinsterna under 200 miljoner kronor, vilket får tillskrivas dåvarande ränteläge som var rätt mycket lägre än dagens. Åren 1961, 1962 och 1965 var däremot vinsten över 200 miljoner kronor.

För innevarande kalenderår 1966 är ränteläget högre än någonsin tidigare och omslutningen större. Bland annat har riksdagen utökat sedelutgivningsrätten även i år. Det finns alltså goda skäl att anta en vinst överstigande 200 miljoner kronor för år 1966. Innan man av denna anledning kan förorda en inleverans av 200 miljoner kronor bör man givetvis beakta riksbankens egna behov att kvarhålla medel. Därvid bör observeras att vinsten redovisas först sedan reserveringar gjorts. Det är alltså en ren nettovinst som riksbanken redovisar. På direkt fråga i utskottet har upplysts att reserveringarna är betryggande hittills. Annat hade inte heller varit att vänta. Vidare har kursdifferenskontot tillförts 341 miljoner kronor under denna period, och kontot kommer vid utgången av år 1966 sannolikt att uppgå till 360 miljoner kronor. Enligt min mening är detta belopp nu så stort att det kan fortsätta att växa i långsamare takt.

Det förtjänar omnämnas att kursdifferenskontot, som vid utgången av år 1961 uppgick till 686 miljoner kronor och år 1962 fick ett tillskott av 130 miljoner kronor, fick släppa till 500 miljoner kronor för en extra inleverans till statsverket och 250 miljoner kronor för riksbankens jubileumsfond under år 1962. Kontot togs alltså för det första i anspråk, vilket visar att riksbankens behov av denna typ av fondering inte var

Ang. inkomsten från riksbanksfonden alltför stort. För det andra skedde det genom en engångsbetalning som enligt vår mening lika väl kan ersättas med något större årliga inbetalningar.

Till sist, herr talman, vill jag säga att jag inte alls känner mig lycklig över dessa väldiga riksbanksvinster. Med min värdering är de uttryck för något osunt, och jag har påyrkat en modifierad politik. Drivs det inflationspolitik med valutareglering här i landet finner jag det dock rimligast att riksbanksvinsten i allt väsentligt går in i statskassan.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr STÅHLE (s):

Herr talman! Jag kan nöja mig med att hänvisa till bankofullmäktiges yttrande angående beräkningen av den summa av riksbankens vinstmedel för kalenderåret 1966, som bör upptagas i riksstaten under rubriken Inkomsten från riksbanksfonden för budgetåret 1966/67. Då det här endast är fråga om ett beräknat belopp och det ankommer på nästa års riksdag att fastställa det slutliga beloppet vid behandlingen av dispositionen av 1966 års bankovinst ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr förste vice talmanen jämlikt därunder förekomna yrkandens propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmanen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Åkerlund begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Ang. inkomsten från riksbanksfonden

Den, som bifaller vad bankoutsiktet hemställt i sitt utlåtande nr 36, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Akerlund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 110;
Nej — 25.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets memorial nr 34, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

På framställning av herr förste vice talmannen medgav kammaren, att handläggningen av återstående ärenden å föredragningslistan finge uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Tillika beslöts, på framställning av herr förste vice talmannen, att bevillningsutskottets betänkande nr 47 skulle uppföras närmast före samt statsutskottets utlåtande nr 121 näst efter bankoutsiktets utlåtande nr 39 å föredragningslistan för morgondagens sammanträde ävensom att andra lagutskottets utlåtande nr 48 skulle sättas sist å samma lista.

Anmäldes och bordlades

utrikesutskottets memorial nr 7, angående uppskov med behandlingen av visst till utskottet hänvisat ärende;

konstitutionsutskottets memorial nr 38, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden;

bankoutsiktets memorial och utlåtande:

nr 37, angående verkställd granskning av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet och förvaltning;

nr 40, angående uppskov med behandlingen av vissa till bankoutsiktet hänvisade ärenden;

nr 41, angående skrivelse till Kungl. Maj:t beträffande dispositionen av vissa lokaler i kvarteret Vinstocken i Stockholm; och

nr 42, angående regleringen för budgetåret 1966/67 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.;

andra lagutskottets memorial nr 50, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut vid behandlingen av andra lagutskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, m. m., jämte i ämnet väckta motioner; samt

tredje lagutskottets memorial nr 48, angående uppskov med behandlingen av visst utskottet tilldelat ärende.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 22.29.

In fidem

K.-G. Lindelöw